

KOŠICKÝ SAMOSPRÁVNÝ KRAJ

Stratégia rozvoja vidieka mikroregiónu Použie

jún 2009

KOŠICKÝ SAMOSPRÁVNÝ KRAJ

Nám. Maratónu mieru 1, Košice

Názov: **Stratégia rozvoja vidieka mikroregiónu Použie**

Spracoval: Ing. János Juhász

JUDr. Zdenko Trebuľa

Predseda Košického samosprávneho kraja

Obsah:	Strana:
Úvod	4
1 Analytická časť	
1.1 Vymedzenie záujmového územia mikroregiónu	4
1.2 Životné prostredie	5
1.3 Osídlenie a výstavba	17
1.4 Technická infraštruktúra	24
1.5 Ľudské zdroje	29
1.6 Ekonomika vidieka	41
1.6.1 Poľnohospodárstvo	49
1.6.2 Lesné hospodárstvo	51
1.6.3 Vidiecky turizmus – cestovný ruch	53
1.6.4 Obnoviteľné zdroje energie	67
1.7 Cezhraničné súvislosti	71
2 Strategická časť	
2.1 Rozvojová vízia a perspektívy	74
2.2 SWOT analýza mikroregiónu Použie	74
2.3 Ciele rozvoja vidieka mikroregiónu Použie	78
2.4 Stanovenie špecifických cieľov a opatrení stratégie rozvoja	80
2.4.1 Životné prostredie	80
2.4.2 Osídlenie a sídla	82
2.4.3 Ľudské zdroje	84
2.4.4 Ekonomika vidieka	87
2.4.4.1 Poľnohospodárstvo	90
2.4.4.2 Lesné hospodárstvo	94
2.4.4.3 Vidiecky turizmus	97
2.4.4.4 Obnoviteľné zdroje energie	99
3. Realizovateľnosť stratégie rozvoja vidieka	102
4. Návrh systému implementácie stratégie rozvoja vidieka mikroregiónu	104
4.1 Inštitucionálne zabezpečenie riadenia stratégie	104
4.2 Inštitucionálne zabezpečenie plnenia špecifických cieľov a implementácie opatrení	105
4.3 Inštitucionálne zabezpečenie monitorovania a hodnotenia	106
4.4 Návrh kľúčových indikátorov na monitorovanie kvality života v mikroregióne	107
Použitá literatúra	109

Úvod

Stratégia rozvoja vidieka mikroregiónu Použie je rozpracovaním krajskej rozvojovej stratégie pre užský región. Stratégia z pohľadu KSK slúži ako otvorený koncepčný dokument na koordináciu rozvojových aktivít obcí, podnikateľov, verejných inštitúcií a ďalších aktérov regionálneho rozvoja. Tento materiál bol pripravovaný v súlade s rozvojovými koncepciami obecných samospráv záujmového územia, ako aj s rozvojovým potenciálom administratívneho centra mikroregiónu – mesta Veľké Kapušany. Na základe poznatkov z implementačnej praxe bude stratégia upresňovaná a podrobnejšie rozpracovaná v jednotlivých štúdiách uskutočniteľnosti, v konkrétnych projektových zámeroch a ďalších programovacích dokumentoch tak, aby mohla byť trvalo udržateľnou stratégiou rozvoja mikroregiónu predovšetkým v prospech zvyšovania kvality života jeho obyvateľov.

1 Analytická časť

1.1 Vymedzenie záujmového územia

Mikroregión Použie je územie geograficky ohraničené z východu ukrajinskou hranicou, na juh riekou Latoricou, na sever riekou Uh a na západe riekou Ondava. Povrch je prevažne rovinný, spestrený pieskovými dunami a sprašovými pokrovmi. O bohatstve prírodných hodnôt svedčí že južná pätina patrí do Chránenej krajiny Latorica, je tu jedno Ramsarské územie, 5 území NATURA 2000 a južná časť patrí do Chráneného vtáčieho územia Medzibodrožie.

Východná časť súčasného Použia od 11. storočia patrila do župy Uh, západná časť do župy Zemplín. Po roku 1918 bola súčasťou okresu Veľké Kapušany, od roku 1960 okresu Trebišov. V súčasnosti patrí do obvodu Michalovce v rámci Košického samosprávneho kraja.

Obce - Beša, Budince, Čičarovce, Drahňov, Ižkovce, Kapušianske Kľačany, Krišovská Liesková, Malé Raškovce, Maťovské Vojkovce, Oborín, Ptrukša, Ruská, Veľké Raškovce, Veľké Slemence, Vojany, Zemplínske Kopčany a mesto Veľké Kapušany sú združené v **Regionálnom združení miest a obcí Použia**.

Ďalším združením na podporu rozvoja regiónu je **Združenie mesta a obcí Použia** (ZMOP), ktoré bolo zaregistrované v roku 2007. Združenie sa zakladalo, ako **základná akčná skupina pre realizáciu programu Leader**, za predpokladu, že sa postupne doplní o ďalšie sektory potrebné pre výkon práce miestnej akčnej skupiny.

V mikroregióne pôsobí ešte aj **Združenie obcí časti Použia**, ako neregistrované mikroregionálne združenie obcí Beša, Čičarovce, Drahňov, Ižkovce, Krišovská Liesková a Vojany.

Mikroregión Použie tvorí 6 obcí s počtom do 500 obyvateľov, 8 obcí s počtom od 500 do 1 000 obyvateľov a len v Drahňove žije 1243 obyvateľov. V mikroregióne dominuje mesto Veľké Kapušany kde žije 51% obyvateľov Použia.

1.2 Životné prostredie

Charakteristika súčasného stavu životného prostredia

V rámci územia Slovenska je pozorovateľný nápadný rozdiel medzi okresmi západnej a východnej časti územia, ako aj medzi oblasťami s rozvinutou mestskou štruktúrou a prevažne vidieckymi priestormi.

Priestorové usporiadanie hospodárskych aktivít a funkčné využívanie územia vplýva na kvalitu ich životného prostredia. V okrese Michalovce prevažuje IV. stupeň ekologickej stability (malá ekologickej stabilita), ktorý zaberá celú nížinnú oblasť. Sú to poľnohospodársky intenzívne obrábané pôdy.

Územná ochrana mikroregiónu Použie sa sústreďuje najmä na veľkoplošné a maloplošné chránené územia. Najväčšia pozornosť sa sústreďuje na medzinárodne významné ramsarské lokality a to NPR CHKO Latorica.

Geomorfologické pomery

Územie je súčasťou Východoslovenskej nížiny, ktorá predstavuje intenzívne poklesávajúcu panvu vyplnenú neogénnymi a sčasti i kvartérnymi sedimentmi. Sedimenty redeponované z okolitých pohorí tvoria íly, piesky, štrky, čiastočne tufy a tufity. Jednotlivé tektonické kryhy tvoriace panvu nepoklesávajú rovnomerne, čoho výsledkom je vznik pahorkatinnej a nížinnej časti. Poklesnuté časti (Podvihorlatská prepadlina, Michalovsko-Sliepkovská a Senianska depresia) sú vyplnené až 60 m mocnými polohami kvartérnych štrkov, ílov a pieskov. Na povrchu ich pokrývajú pokrovy spraší a sprašových hlín (Malčická, Iňačovská, Závadská tabuľa, Kapušianske pláňavy), resp. viatych pieskov

(Laborecká a Ondavská rovina). Podvihorlatská pahorkatina je prekrytá až 30 m mocným komplexom náplavových kužeľov. Relatívne malé mocnosti kvartérnych sedimentov má nápadne vystupujúca hrasť Pozdišovského chrbta a vulkanické telesá exhumované spod neogénnych sedimentov. Pokles vo Východoslovenskej nížine majú za následok aj vejárovitý tvar riečnej siete, kde v oblasti maximálnych poklesov sa stretávajú rieky drenujúce z časti Karpát. Šíravská čiastková prepadlina bola využitá pre výstavbu Podvihorlatskej vodnej nádrže.

Na okrajoch Východoslovenskej nížiny prevládajú ilimerizované pôdy. Sprašové tabule sú charakteristické degradovanými černozemami. V nížinných polohách prevládajú nivné pôdy glejové, no zastúpené sú aj pôdy lužné. Pri výparnom režime sa v južných častiach Východoslovenskej nížiny vytvorili zasolené pôdy. Na zvetranejších vulkanických horninách sú zastúpené hnedé pôdy. Regosoly sú charakteristické pre viate piesky, rankre pre vulkanické telesá.

Podľa geomorfologického členenia SR (Mazúr, Lukniš, 1990) je územie okresu Michalovce súčasťou alpsko-himalájskej sústavy, podsústavy Karpaty a Panónska panva, provinciou Východné Karpaty a Východopanónska panva.

Klimatické a hydrologické pomery

Celé územie zemplínskeho regiónu je rozdelené na oblasť geografickej jednotky karpatského flyšu charakterizujúcu okres Humenné a ostatné okresy (Vranov nad Topľou, Michalovce a Trebišov) sú sledované ako jeden geografický celok, ktorý charakterizuje rovinnú oblasť Východoslovenskej nížiny. Tento výber bol ovplyvnený vytvoreným databázovým súborom hydrogeologických údajov z vodomerných profilov tak, aby sa získalo odseparovanie hydrogeologického režimu centrálnej časti Východoslovenskej nížiny od prilahlých horských masívov karpatského flyšu tak na našej, ako aj na ukrajinskej strane.

Oblasť Východoslovenskej nížiny bola v minulosti výrazne poznamenaná veľkým investičným vkladom, ktorý bol sústredený do odvádzania vnútorných vôd z depresných oblastí odvodňovacími sústavami ovládanými čerpacími stanicami.

a) Klimatické charakteristiky

Dlhodobé trendy zrážkových bilančných zmien v oblasti Východoslovenskej nížiny sa analyzovali z ôsmich zrážkomerných staníc. Pre posúdenie boli spracované databázy mesačných úhrnov zrážok za obdobie 75 rokov (1900-1975). Je potrebné pripomenúť, že tento 75-ročný trend dostatočne definuje základné charakteristiky a je možné podľa neho robiť simulácie sekundárnych zmien.

Najvýraznejší ročný trendový pokles je v zrážkovej stanici Michalovce (pokles o 185 mm). Výsledky poukazujú na výrazovú priestorovú diferenciáciu trendových poklesov. Tieto výsledky poukazujú na nevyhnutnú analýzu klimatických zmien, ktoré sú vhodné na samostatné riešenie, z dôvodu objasnenia nielen globálnych zmien, ale aj zmien regionálneho charakteru (intenzita antropického vplyvu).

b) Hydrologické charakteristiky

Hydrológia vodných tokov oblasti Východoslovenskej nížiny je ovplyvňovaná hydrologickými procesmi prilahlých horských masívov karpatského flyšu tak na území Slovenska, ako aj na území Ukrajiny. To sa týka aj ovplyvňovania hydrologického režimu vplyvom dlhodobých trendových zmien.

Výsledky simulácie trendových zmien prietokov v oblasti Východoslovenskej nížiny potvrdzujú predpoklad, že hydroológia vodných tokov v oblasti nížiny je tvorená z územia mimo Východoslovenskej nížiny. Pôvodný hydrologický režim sa výrazne odlišuje od súčasného režimu, **v minulosti bol vodný režim vyrovnanjší.**

Súčasný hydrologický režim je výrazne rozkolísaný a v 7-mich mesiacoch sú záporné hodnoty prietokov, To znamená, že za posledných 40 rokov došlo k radikálnej zmene odtoku. Tieto radikálne zmeny pravdepodobne súvisia s veľkými projektmi úprav vodného režimu ťažkých pôd.

Zaujímavé je, že priemerné hodnoty odtoku z oblasti Východoslovenskej nížiny sa znížili z 2,64 až na hodnotu 0,32 m³/s, čo prepočítané na plošný odtok z nížiny znamená, že tento sa zmenil zo 61 mm na 7 mm za rok. V zimnom polroku došlo k radikálnejšiemu poklesu odtoku (z 56 mm na 5 mm) ako v letnom polroku (z 5 mm na 2 mm), čo signalizuje, že v letnom období odteká z Východoslovenskej nížiny minimálne množstvo vody. **Pokles odtoku z Východoslovenskej nížiny je teda sústredený do mimovegetačného obdobia.**

Hydroológia vnútorných vôd Východoslovenskej nížiny sa vyznačuje špecifickými zákonitostami. Ide predovšetkým o to, že, fyzikálne vlastnosti ťažkých málo priepustných pôd napriek malým sklonovým pomerom rovinatej časti Východoslovenskej nížiny majú v mimovegetačnom období dominantný povrchový odtok. Pri koncepcii riešenia úprav vodného režimu ťažkých pôd Východoslovenskej nížiny sa zanedbával tento fakt a odvodňovanie sa riešilo pomocou odvodňovacích drenáží a hydromelioračnej kostry. Tento odvodňovací systém v období, keď je potrebné odvádzať povrchovú vodu (v čase povodňových aktivít) si neplní svoju funkciu. Začínajú plniť až v období poklesu hladín v hydromelioračnej kostre.

Realizácia hydromelioračnej siete (odvodňovacie kanály) pozostávala z výkopových prác kanálov a vyťažená zemina sa rozprestrela pozdĺž kanálov, čím vznikli vyvýšeniny typu agradačných valov, ktoré bránia povrchovému odtoku do odvodňovacích sústav a zrážková voda sa kumuluje v prirodzených a umelo vytvorených depresných plochách. Pri poklese hladín v kanáloch dochádza k odvádzaniu vôd cez drenážne systémy. Táto paradoxná situácia vznikla nerešpektovaním zákonitostí pohybu vody v tak špecifických podmienkach, aké Východoslovenská nížina má. Uvedené antropické zásahy, ktoré spôsobili zmeny v hydrogeologickom režime Východoslovenskej nížiny sa zrejme premietli do trendových zmien za sledované obdobia.

Výsledky analýz jasne poukazujú na výrazne zmenené podmienky vodohospodárskeho potenciálu celého regiónu, čím sa znížila aj hydromorfnosť a vododržnosť Východoslovenskej nížiny.

Ovzdušie

Stav ovzdušia z hľadiska emisií a imisíi znečisťujúcich látok

Tuhé látky a SO₂:

Emisie tuhých látok aj oxidu siričitého sa od roku 1990 plynulo znižujú, čo je okrem poklesu výroby a spotreby energie spôsobené aj zmenou palivovej základne v prospech ušľachtilých palív a používaním palív s lepšími akostnými znakmi. Na redukcii emisií tuhých častíc sa podieľalo aj zavádzanie odľučovacej techniky, resp. zvyšovanie jej účinnosti. Klesajúci trend emisií SO₂ do roku 1996 pokračoval aj v roku 2000 a bol zapríčinený znižovaním spotreby hnedého, čierneho uhlia, ťažkého vykurovacieho oleja, používaním nízkosírných vykurovacích olejov (Slovnaft) a inštalovaním odsírovacích zariadení u veľkých energetických zdrojov (Elektráreň Vojany). Kolísanie emisií SO₂ v rokoch 2001 až 2003 bolo ovplyvnené ich čiastočnou alebo úplnou prevádzkou, kvalitou spaľovaných palív a objemom výroby. V roku 2004 bol zaznamenaný pokles emisií SO₂, a to hlavne u veľkých zdrojov.

Oxidy dusíka:

Emisie oxidov dusíka vykazujú v období od roku 1990 mierny pokles. Mierne zvýšenie emisií v roku 1995 súvisí so zvýšením spotreby zemného plynu. Pokles emisií oxidov dusíka v roku 1996 bol zapríčinený zmenou emisného faktora, zohľadňujúcou stav techniky a technológie spaľovacích procesov. Znižovanie spotreby tuhých palív od roku 1997 viedlo k ďalšiemu poklesu emisií NO_x. V rokoch 2002 a 2003 sa na znížení emisií výrazne prejavila denitrifikácia (Elektráreň Vojany). V roku 2004 je trend emisií bez výraznejších zmien.

CO:

Emisie CO majú od roku 1990 klesajúcu tendenciu, ktorá bola spôsobená najmä znížením spotreby a zmenou zloženia paliva vo sfére malospotrebiteľov. Emisie CO z veľkých zdrojov klesali len mierne. Pokles emisií v sektore cestná doprava súvisí s poklesom spotreby benzínov ako aj s pokračujúcou obnovou vozidlového parku generačne novými vozidlami, vybavenými trojcestným riadeným katalyzátorom.

Emisie ostatných znečisťujúcich látok:

Na celkovom znečistení ovzdušia sa podieľajú aj stredné a malé zdroje. Sú to predovšetkým emisie zo zdrojov, ktoré zabezpečujú dodávku tepla pre bytovo-komunálnu sféru.

Zápach

Zdrojom zápachov v danej lokalite je skládkový plyn. Skládkový plyn tvorí komplex rôznych plynov v závislosti od zloženia odpadu a stavu degeneračného procesu. Základnými zložkami skládkového plynu sú metán (CH₄), oxid uhličitý (CO₂), dusík (N₂), ďalšími zložkami sú kyslík (O₂), amoniak (NH₃), sírovodík (H₂S). Skládkový plyn môže obsahovať malé množstvo prchavých uhľovodíkov (benzén) a halogén uhľovodíky.

Amoniak je druhým plynom podieľajúcim sa na zápachu zo skládky. Vzniká pri rozklade organickej hmoty uloženej v skládke.

V zmysle integrovaného povoľovania sú vykonávané periodické merania koncentrácií skládkových plynov skládky odpadov.

Zdrojmi zápachu sú často aj hospodárske dvory jednotlivých poľnohospodárskych organizácií. Zo strany obcí je požiadavka na vybudovanie vhodných ochranných koridorov.

Flóra

V okrese Michalovce sa stretávajú dve oblasti slovenskej flóry - panónska a západokarpatská. Panónska oblasť je reprezentovaná fytogeografickým okresom Východoslovenská nížina a západokarpatská oblasť reprezentuje fytogeografický okres Vihorlatské vrchy.

Fytogeografický okres Východoslovenská nížina zaberá podstatnú časť okresu Michalovce. Takmer celé územie Východoslovenskej nížiny bolo v minulosti pokryté lužnými, dubovo-hrabovými a teplomilnými dubovými lesmi (okrem územia, kde neboli predpoklady pre vývoj lesných spoločenstiev). Do pôvodnej skladby vegetačného krytu v značnej miere zasiahol človek (územie bolo osídlené už v staršej dobe kamennej), ktorý systematickým rúbaním a klčovaním lesných porastov prevažnú časť územia premenil na ornú pôdu, lúky, pasienky a vinice. Do prirodzenej skladby takmer všetkých rastlinných

spoločenstiev v posledných desaťročných podstatne zasiahli i vodohospodárske úpravy, intenzifikácia poľnohospodárstva a ďalšie antropogénne faktory.

Z pôvodného vegetačného krytu sa v okrese zachovali komplexy prirodzených lesných spoločenstiev pozdĺž vodných tokov (Laborec, Uh), miestami na agradačných valoch a pahorkatinách, pozdĺž vodných tokov sa zachoval víbovo-topoľové južné lesy a jaseňovo-brestovo-dubové lesy. Na menších plochách na agradačných valoch sa zachovali dubovo-hrabové lesné spoločenstvá.

V pahorkatinnom stupni sú zachované fragmenty teplomilných dubových lesov. Na mnohých miestach ich však reprezentuje len krovité poschodie a na voľných plochách sú zastúpené xeroformné trávovobylinné spoločenstvá.

Jedným z významných prvkov Východoslovenskej nížiny sú rôzne typy vôd a močiarov a teda aj vodnej a močiarnnej vegetácie. Najviac sa zachovali v mŕtvych ramenách, starých meandroch opustených korytách riek. Pôvodné biotopy slúžia ako zdroje diaspór i pre tieto nové typy vôd. Každý z vodných a močiarnych biotopov, či už pôvodný alebo novovzniknutý, má svoj vlastný hydrologický režim, určitý, stupeň zazemnenia i určitý stupeň znečistenia, čo sa v konečnom dôsledku odráža i v druhovej skladbe a štruktúre spoločenstiev. Zastúpená je celá škála spoločenstiev od najjednoduchších makrofytných spoločenstiev s vedúcimi druhmi rastlín, ktoré zakoreňujú voľne vo vode, cez koreňujúce spoločenstvá rastlín s listami plávajúcimi na hladine, pobrežné spoločenstvá, vysokobylinné močiare až po slatinné jelšiny.

Lúky a pasienky sú ďalším významným prvkom, ale v dôsledku rozsiahlych melioračných zásahov došlo k postupnému ubúdaniu prirodzených trávnych porastov, alebo sa podstatne zmenila ich floristická skladba a zároveň sa rozšírili plochy kultúrnych siatych lúk.

Špecifickým prvkom Východoslovenskej nížiny sú slaniská. Jedná sa o vzácne spoločenstvá, ktoré sa na celom území Slovenska vyskytujú len fragmentovite.

Pozornosť si zaslúžia i rastlinné spoločenstvá medzí, úhorov a opustenísk, pretože umožňujú prežívanie ohrozených druhov burín, jednoročných rumoviskových rastlín a často poskytujú útočisko aj vzácnym xerothermným druhom rastlín.

Pozdĺž vodných tokov sa ešte zachovali jaseňovo-brestové porasty, ktoré vo vyšších polohách nahrádzajú jelšové porasty. V pahorkatinnom stupni sa zachovali dubovo-hrabové lesné spoločenstvá a dubové teplomilné spoločenstvá. Na niektorých miestach bola zmenená ich druhová skladba (výsadby agátu, borovic), miestami sú reprezentované len krovitým poschodím. Vyššie polohy, severne orientované svahy, strmšie svahy na skalnatých sutinách zaberajú bučiny, javorové bučiny a lipovo-javorové lesné spoločenstvá. V nižších polohách bučín pristupuje smrek, ktorý tu bol vysadený po vyrúbaných bučinách. Teplomilné prvky flóry môžeme nájsť nielen v xerothermných lesostepných spoločenstvách na južných výhrevných svahoch, ale môžeme sa s nimi stretnúť aj v spoločenstvách skál a skaliek na najvyšších hrebeňoch.

Veľmi cenným prvkom sú rašeliniská. V tejto časti okresu sa ich nachádza niekoľko a predstavujú rad sukcesných slatiných a rašelinných spoločenstiev.

Takmer vo všetkých typoch spoločenstiev sa popri bežných druhoch rastlín či druhoch charakteristických pre dané spoločenstvo, vyskytujú i druhy vzácne a ohrozené.

Fauna

Juhovýchodná časť okresu Michalovce podľa rozdelenia živočíšnych regiónov patrí do okrsku potiského pahorkatinného obvodu juhoslovenského, oblasti panónskej.

Zo zoogeografického hľadiska sa predmetné územie nachádza v zóne listnatých a zmiešaných lesov palearktiskej oblasti. Cez územie prebieha viacero hraníc areálov rozšírenia

niektorých druhov živočíchov a vyskytuje sa aj tu niekoľko typických prvkov západokarpatských a východokarpatských elementov. Z hľadiska zoogeografického zloženia fauny na území okresu Michalovce sa vyskytuje pestrá paleta živočíšnych druhov, ktoré patria k eurosibírskej zložke, ďalej sú tu orientálne druhy, druhy európskeho rozšírenia, vyskytujú sa tu aj mediteránne prvky, v menšom rozsahu sú zastúpené aj borealpínske, boreomontánne druhy, endemity, východoeurópske druhy listnatých lesov, lesostepi.

Z hľadiska migrácie živočíšnych druhov je potrebné v závere faunistickej charakteristiky zdôrazniť význam hlavného toku rieky Laborec, pretekajúcej okresom Michalovce ako hlavnej migračnej cesty pri jarných a jesenných migráciách vtákov, čo značne ovplyvňuje aj biodiverzitu vtáčích spoločenstiev.

Pôda

V rámci okresu Michalovce sa zabezpečuje poľnohospodárska produkcia na výmere 72079 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho orná pôda zaberá rozlohu 48411 ha, čo je 67,16 % zastúpenie z poľnohospodárskej pôdy. Z ostatných druhov trvalé trávne porasty zaberajú výmeru 19663 ha, záhrady 3187 ha, vinice 470 ha a ovocné sady 348 ha.

V okrese Michalovce sa nachádza jedna z deviatich oblastí s extrémne narušeným životným prostredím - Stredozemľská oblasť. Táto skutočnosť má negatívny vplyv aj na kvalitu pôd v okrese. Výrazne negatívny vplyv na kvalitu pôd má imisná situácia v okrese. Ďalším dôležitým zdrojom kontaminácie pôd sú agrochemikálie, taktiež koncentrované chovy hospodárskych zvierat, nadmerné používanie fosforečných hnojív s vysokým obsahom ťažkých kovov ako chróm, urán, arzén, kadmium, olovo a ortuť. Degradáciu pôd spôsobujú aj odpady poľnohospodárskej prvovýroby, poľnohospodárskych závodov (veľkofariem). Medzi zvláštne odpady patria infekčný hnoj, trus a hnojovica, uhynuté zvieratá, zvyšky priemyselných hnojív a podobne. Zvlášť nebezpečné odpady predstavujú nevyužitú prostriedky na ochranu rastlín proti škodcom, ako aj ropné látky, ktoré na viacerých miestach znehodnotili pôdy alebo obmedzili ich produkčnosť.

Významným faktorom je veterná erózia zasahujúca celú nížinnú oblasť.

V súčasnosti dochádza k stagnovaniu v hnojení priemyselnými hnojivami, spotreba priemyselných hnojív znížila z 231 kg/ha na súčasných 50 kg NPK a rovnako dochádza k stagnovaniu v hnojení organickými hnojivami v dôsledku rapídneho zníženia stavov hovädzieho dobytku, deficitu organickej hmoty a organických látok v pôde. Organické látky sú najlepším eliminátorom ťažkých kovov a toxických prvkov. Do budúcnosti je potrebné realizovať prístupné opatrenia, akým je vápnenie s akceptovaním metodiky selektívneho vápnenia pôd.

Z hľadiska ochrany lesného pôdneho fondu s uspokojením možno konštatovať, že výmera lesných porastov hlavne zalesňovaním pôd nevhodných na poľnohospodárske využitie sa stabilizovala a mierne stúpa.

Čo sa týka ochrany pôdy, je treba konštatovať, že lesy plnia významnú funkciu pre jej ochranu (mimoprodukčná funkcia lesov) najmä v ochrane proti eróziám všetkého druhu, zosúvaniu pôdy, stabilizácii a úprave hydrologických pomerov atď.

Významnú úlohu pri ochrane pôdy v rámci lesného pôdneho fondu zohráva aj hospodársky spôsob používaný pri obhospodarovaní lesov. Opatrením MP SR došlo k zmene

hierarchie hospodárskych spôsobov, čím sa hospodársky spôsob podrastový stal nadradeným nad hospodárskym spôsobom holorubným, čo vo významnej miere prispelo k zavedeniu intenzívnejších, prírode blízkych hospodárskych spôsobov a tým aj k výraznejšej ochrane prírody v rámci lesných pôdnych fondov.

Voda

Všetky toky v záujmovej oblasti južného Zemplína (Laborec, Ondava, Topľa, Trnávka) sú zaťažené splaškovými, ale aj priemyselnými odpadovými vodami, čo zapríčiňuje najmä nevyhovujúce čistenie produkovaných priemyselných OV a koncovky živočíšnej výroby. Povrchové vody na území južného Zemplína podľa ich kvality v zmysle klasifikácie podľa platnej STN 75 7221 zaraďujeme medzi znečistené, až veľmi silne znečistené toky. V povodí Bodrogu bola v jednotlivých skupinách ukazovateľov dosahovaná I. až V. trieda kvality, v priemere najhoršie zatriedenie bolo zaznamenané v skupine mikrobiologických ukazovateľov s prevládajúcou IV. triedou kvality. Kvalita vody bola na slovenskom úseku toku Tisa zaradená v jednotlivých skupinách ukazovateľov prevažne do III. až IV. triedy kvality. Nízka kvalita povrchových vôd eliminuje možnosti jej ďalšieho využívania.

Východoslovenská nížina patrí medzi najviac ohrozené oblasti SR z hľadiska kvality podzemných vôd. Aluviálne náplavy Laborca sú významnými zdrojmi podzemnej vody, avšak podzemné vody sú bez úpravy nevhodné pre pitné účely. Okrem evidovaných bodových zdrojov mestského a priemyselného znečistenia sú v záujmovom území aj zdroje neevidovaného znečistenia, z ktorého najvýznamnejšie je plošné znečistenie s veľkým podielom poľnohospodárstva, nekontrolovateľné odpady zo zariadení, objektov a služieb, sídelných štruktúr bez kanalizácií, z nepovolených skládok a zo znečistenia ovzdušia. Podzemná voda zo zvodnených vrstiev náplavov riek južného Zemplína sa stáva hlavne pri lokálnych zdrojoch jedným zo závažných rizikových faktorov zdravotného stavu obyvateľstva.

Na území južného Zemplína sa nachádzajú podzemné zdroje pitnej vody, ktoré sú v súlade s uznesením vlády SR č. 30/96 zaradené medzi kvalitatívne nevhodné a rizikové zdroje, a teda nebudú využívané na účely zásobovania obyvateľstva pitnou vodou. V dôsledku uvedenej skutočnosti vzniká bilančný deficit, ktorý by mal byť nahradený dodávkou pitnej vody z vodárenskej nádrže Starina, ktorá v plnom rozsahu vyhovuje kvalitatívnym požiadavkám na pitnú vodu podľa Vyhlášky MZ SR č. 151/2004 Z.z. o požiadavkách na pitnú vodu a kontrolu pitnej vody, t.j. dodávaná pitná voda je zdravotne bezchybná.

Ochrana prírody a krajiny

Chránené územia

Veľkoplošné chránené územia:

Medzi veľkoplošné chránené územia patria národné parky (NP) a chránené krajinné oblasti (CHKO). Na území okresu Michalovce sa nenachádza žiadny NP.

V mikroregióne Použie nájdeme CHKO Latorica

Rok vyhlásenia: 1990

Výmera: 4980 ha

Poloha: okresy Michalovce, Trebišov

Predmet ochrany: Najvýznamnejším fenoménom Chránenej krajinskej oblasti Latorica sú už dnes zriedkavé a mimoriadne vzácne vodné a močiarne biocenózy, tvoriace komplex, ktorý nemá obdobu v celej republike.

Chránená krajinná oblasť Latorica, v ktorej platí druhý stupeň ochrany, má celkovú rozlohu územia je 23 198 ha. Na jej území sa nachádzajú 4 národné prírodné rezervácie o výmere 201 ha a 6 prírodných rezervácií o výmere 163 ha. Zaberá centrálnu časť územia Medzibodrožia od hraníc s Ukrajinou po sútok Latorice a Laborca.

Územie Chránenej krajinskej oblasti Latorica predstavuje hlavný tok rieky Latorice, dolnú časť Laborca a Ondavy a tok Bodrogu so sústavou mŕtvych ramien. Vodné plochy (cca 1900 ha) sú tvorené hlavným tokom Latorice, spodným úsekom Laborca a Ondavy a tokom Bodroga, so spleťou ich mŕtvych ramien, ktoré nie sú hospodársky využívané.

Povrch územia je vo veľkej miere odlesnený a nie je tu zachovaná pôvodná krajinná štruktúra. Táto bola pozmenená spolupôsobením prírodných faktorov a najmä človekom. Už v 19. storočí došlo k rozsiahlemu výrubu pôvodných lužných lesov a k rozširovaniu pasienkov pre dobytok. **Devastácia lesov pokračovala aj v 20. storočí a až do súčasnosti prevládali hospodárske hľadiská využitia drevnej hmoty.** V 50-tych a začiatkom 60-tych rokov 20. storočia sa uskutočnili regulačné zásahy do tokov riek, napriamene hlavných korýt, odpojenie ramien od toku v ich hornej časti, vybudovanie hrádzí okolo toku Latorice, Laborca a Bodrogu. V rovinskej časti prevládajú oráčiny so sieťou ciest a odvodňovacích kanálov sprevádzaných rozptýlenou zeleňou. Ako druhotné biotopy boli vytvorené materiálové jamy pozdĺž vybudovaných hrádzí.

Dnes sú chránené územia ohrozené najmä absenciou tradičných foriem hospodárenia, t.j. kosenia vlhkých lúk a prepásania pasienkov a následne zarastaním lúčnych a pasienkových spoločenstiev v dôsledku prirodzenej sukcesie. Z týchto skutočností vychádza starostlivosť o ne a manažment ich využívania.

Maloplošné chránené územia:

Medzi maloplošné chránené územia patria chránené areály (CHA), prírodné rezervácie (PR), národné prírodné rezervácie (NPR), prírodné pamiatky (PP), národné prírodné pamiatky (NPP), chránené krajinné prvky (CHKP).

NPR Kopčianske slanisko

Rok vyhlásenia: 1982

Výmera: 9,05 ha

Poloha: južná časť okresu Michalovce

K.ú.: Zemplínske Kopčany

Predmet ochrany: Doposiaľ jediná známa lokalita halofytnej (slanomilnej) vegetácie v Potiskej nížine. Veľký počet halofytov a rozsiahly rozvoj fytoocenózy slanistej stepi panónskej oblasti Artemisieto-Festucetum pseudovinae. Jeden z posledných zvyškov halofytnej vegetácie.

PR Raškovský luh

Rok vyhlásenia: 1986

Výmera: 16,23 ha

Poloha: južná časť okresu Michalovce

K.ú.: Malé Raškovce

Predmet ochrany: PR je vyhlásená na ochranu zvyšku lužného lesa a priľahlých aluviálnych lúk s masovým výskytom korunky strakatej (*Fritillaria meleagris* L.) na Východoslovenskej nížine, dôležitých z vedeckovýskumného a náučného hľadiska. (zdroj: <http://chu.enviroportal.sk/>)

NATURA 2000

Tvorba sústavy Natura 2000 je jednou z najvýznamnejších európskych iniciatív na ochranu biodiverzity a základným stavebným kameňom politiky EÚ v tejto oblasti. Natura 2000 je názov sústavy chránených území členských štátov EÚ, ktorej cieľom je zabezpečiť ochranu najvzácnejších a ľudskou činnosťou najohrozenejších a najzraniteľnejších druhov voľne rastúcich rastlín, voľne žijúcich živočíchov a prírodných biotopov s osobitným zreteľom na biotopy a druhy významné z hľadiska zachovania prírodného bohatstva a rozmanitosti biologickej diverzity z pohľadu EÚ ako celku, teda nielen biotopy a druhy posudzované ako významné z hľadiska jednotlivých členských štátov.

Sústavu NATURA 2000 tvoria 2 typy území:

1. osobitne chránené územia (Special Protection Areas, SPA) - vyhlasované na základe smernice o vtákoch - v národnej legislatíve: chránené vtáacie územia;

Chránené vtáacie územia

Názov : Medzibodrožie

Kód územia : SKCHVU015

Kraj : Košický kraj

Okres : **Michalovce**, Trebišov

Správca územia: CHKO Latorica

Výmera [ha]: 35 754

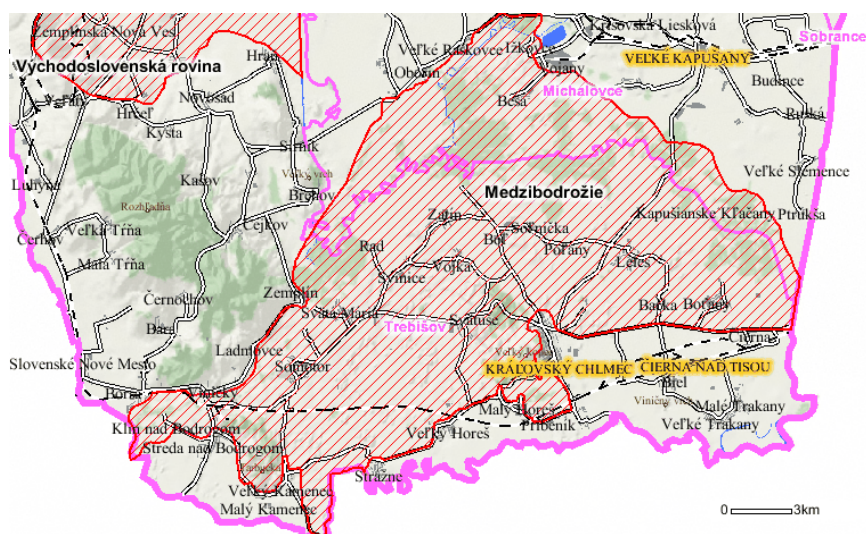
Prekrytie so sieťou CHKO: 44 %

Bolo zriadené vyhláškou MŽP SR č. 26/2008 Z.z., ktorou sa vyhlasuje chránené vtáacie územie Medzibodrožie.

Katastrálne územia: **Drahňov, Beša, Malé Raškovce, Veľké Kapušany, Veľké Raškovce, Čičarovce, Ižkovce, Oborín, Kapušianske Kláčany, Kucany, Veľké Slemence, Ptrukša, Leles, Brehov, Poľany, Zatín, Soľnička, Boľ, Kapoňa, Cejkov, Boľany, Vojka, Bačka, Svätá Mária, Zemplín, Rad, Svinice, Kráľovský Chlmec, Svätušie, Čierna, Ladmovce, Pavlovo, Viničky, Nová Vieska pri Bodrogu, Čierna nad**

Tisou, Borša, Malý Horeš, Věč, Somotor, Veľký Horeš, Pribeník, Strážne, Streda nad Bodrogom, Klin nad Bodrogom, Veľký Kamenec, Malý Kamenec

Charakteristika:

Územie tvorí spleť ramien a periodicky zaplavovaných biotopov s priľahlými lužnými lesmi a aluviálnymi lúkami a pasienkami. Predmetom ochrany sú tunajšie charakteristické hniezdiče: chochlačka bieloooká (*Aythya nyroca*), rybár čierny (*Chlidonias niger*), volavka striebriстая (*Egretta garzetta*), volavka biela (*Egretta alba*), volavka purpurová (*Ardea purpurea*), bučiak trst'ový (*Botaurus stellaris*), rybár bahenný (*Chlidonias hybridus*), kalužiak červenonohý (*Tringa totanus*), a včelárík zlatý (*Merops apiaster*). Z dravcov a sov sú to haja tmavá (*Milvus migrans*), kaňa popolavá (*Circus pygargus*), kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*) a výrik lesný (*Otus scops*).

Medzibodrožie je jedným z troch najvýznamnejších území na Slovensku pre hniezdenie druhov chochlačka bieloooká (*Aythya nyroca*), haja tmavá (*Milvus migrans*), kaňa popolavá (*Circus pygargus*), rybár čierny (*Chlidonias niger*), volavka striebriстая (*Egretta garzetta*), volavka biela (*Egretta alba*), chriaštel' malý (*Porzana parva*), volavka purpurová (*Ardea purpurea*), bučiak trst'ový (*Botaurus stellaris*), rybár bahenný (*Chlidonias hybridus*), bučiačik močiarny (*Ixobrychus minutus*), ľabtuška poľná (*Anthus campestris*), kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*), bocian biely (*Ciconia ciconia*), bučiak nočný (*Nycticorax nycticorax*), strakoš červenochrbtý (*Lanius collurio*) a jedným z piatich pre hniezdenie druhov výrik lesný (*Otus scops*), kalužiak červenonohý (*Tringa totanus*), kačica chrapľavá (*Anas querquedula*) a včelárík zlatý (*Merops apiaster*). Pravidelne tu hniezdi viac ako 1% národnej populácie druhov rybárik riečny (*Alcedo atthis*), včelár lesný (*Pernis apivorus*) d'ateľ hnedkavý (*Dendrocopos syriacus*), bocian čierny (*Ciconia nigra*), škovránok stromový (*Lullula arborea*), d'ateľ prostredný (*Dendrocopos medius*), chriaštel' poľný (*Crex crex*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), pipiška chochlatá (*Galerida cristata*), krutihlav hnedý (*Jynx torquilla*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), muchár sivý (*Muscicapa striata*), brehuľa hnedá (*Riparia riparia*), hrdlička poľná (*Streptopelia turtur*), pŕhľaviar čiernohlavý (*Saxicola torquata*) a strakoš kolesár (*Lanius minor*).

2. osobitné územia ochrany (Special Areas of Conservation, SAC) - vyhlasované na základe smernice o biotopoch - v národnej legislatíve: územia európskeho významu -

pred vyhlásením, po vyhlásení je územie zaradené v príslušnej národnej kategórii chránených území.

Územia európskeho významu v mikroregióne Použie:

- a. Kopčianske slanisko
- b. Rieka Latorica
- c. Čičarovský les
- d. Bešiansky polder
- e. Raškovský luh
- f. Oborínsky les
- g. Oborínske jamy

Lokality medzinárodného významu:

Dohovor o mokradiach, majúcich medzinárodný význam najmä ako biotopy vodného vtáctva (Ramsarský dohovor):

Názov : Rieka Latorica

Kód územia : SKUEV0006

Kraj : Košický kraj

Rozloha : 7495,9 ha

Správca územia : Chránená krajinná oblasť Latorica

Katastrálne územia :

800414 Bačka, **802794 Beša**, 803561 Boľ, 803944 Boľany, 806170 Brehov, **809497 Čičarovce**, 809551 Čierna, 831263 Kapoňa, **823589 Kapušianske Kl'áčany**, **843059 Kucany**, 831271 Leles, **843067 Oborín**, 847895 Poľany, **850446Ptrukša**, 850845 Rad, 857319 Soľnička, 803332 Svätá Mária, **868043 Veľké Kapušany**, 872393 Zatin, 873161 Zemplín, 859885 Svinice a 870005 Vojka

Charakteristika:

Biotopy, ktoré sú predmetom ochrany: 91E0 Lužné vrbovo-topoľové a jelšové lesy, 3130 Oligotrofné a mezotrofné stojaté vody s vegetáciou tried *Littorelletea uniflorae* a *Isoeto-Nanojuncetea*, 3150 Prirodzené eutrofné a mezotrofné stojaté vody s vegetáciou plávajúcich a ponorených cievnatých rastlín typu *Magnopotamion* alebo *Hydrocharition*, 6440 Aluviálne lúky zväzu *Cnidion venosi*, 6510 Nížinné a podhorské kosné lúky, 91F0 Lužné dubovo-brestovo-jaseňové lesy okolo nížinných riek a 91G0 Karpatské a panónske dubovo-hrabové lesy.

Druhy, ktoré sú predmetom ochrany: kunka červenobruchá (*Bombina bombina*), vydra riečna (*Lutra lutra*), ohniváček veľký (*Lycaena dispar*), netopier pobrežný (*Myotis dasycneme*), lopatka dúhová (*Rhodeus sericeus amarus*), modráčik krvavcový (*Maculinea teleius*), korýtko riečne (*Unio crassus*), kolok vretenovitý (*Zingel streber*), hrúz Kesslerov (*Gobio kessleri*), mlynárík východný (*Leptidea morsei*), čík európsky (*Misgurnus fossilis*), hrebenačka vysoká (*Gymnocephalus baloni*), hrúz bieloplutvý (*Gobio albipinnatus*), mlok dunajský (*Triturus dobrogicus*), plž zlatistý (*Sabanejewia aurata*), boleň dravý (*Aspius aspius*), hrebenačka pásavá (*Gymnocephalus schraetser*), šabl'a krivočiara (*Pelecus cultratus*), korytnačka močiarna (*Emys orbicularis*), kolok veľký (*Zingel zingel*), marsilea štvorlistá (*Marsilea quadrifolia*), hrúz fúzatý (*Gobio uranoscopus*) a pimprlík mokradný (*Vertigo angustior*).

ÚSES – Územný systém ekologickej stability:

Základ tohto systému predstavujú biocentrá, biokoridory a interakčné prvky nadregionálneho, regionálneho alebo miestneho významu.

Biocentrá nadregionálneho významu :

- Kopčianske slanisko

Biokoridory nadregionálneho významu:

- Ondava
- Čierna voda

Biokoridory regionálneho významu:

- Laborec

Odpady

Tabuľka č.1 Produkcia a zneškodňovanie komunálneho odpadu

obec	Množstvo odpadu v t/rok	Využívaný komunálny odpad t/rok	Zneškodňovaný komunálny odpad t/rok	Skládky TKO
Beša	109,3	0	109,3	nie
Budince	31,8	1,5	30,3	nie
Čičarovce	174,0	0	174,0	nie
Drahňov	77,8	0	17,9	nie
Ižkovce	17,9	0	17,9	nie
Kapušíanske Kľačany	71,3	0	71,3	nie
Krišovská Liesková	127,0	0	127,0	nie
Malé Raškovce	49,7	3,3	46,4	nie
Maťovské Vojkovce	88,9	1,3	87,6	nie
Oborín	32,7	8,6	23,9	nie
Ptrukša	158,1	0	158,1	nie
Ruská	47,3	0	47,3	nie
Veľké Kapušany	2852,5	0	2852,5	nie
Veľké Raškovce	39,0	1,9	37,1	nie
Veľké Slemence	71,0	0	71,0	nie
Vojany	175,6	0	175,6	nie
Zemplínske Kopčany	44,4	1,1	43,3	nie
Spolu	4168,3	17,7	4089,9	

Zdroj: ŠÚ SR (k 31.12.2007)

Pre producentov odpadu sú dostupné najbližšie skládky v michalovskom a trebišovskom okrese. Ich zoznam je uvedený v tabuľke č.2

Tabuľka č.2 Skládky odpadov

OÚ ŽP	Okres	Názov skládky	Katastrálne územie	Trieda skládky	Prevádzkovateľ
Michalovce	Michalovce	Žabany	Michalovce	O	Technické a záhradnícke služby mesta Michalovce
Michalovce	Michalovce	Hôrky-Pláne	Strážske	N	Ekologické služby s.r.o.
Michalovce	Michalovce	Skládka PO a KO EVO Vojany	Ižkovce	O	Slovenské elektrárne, a.s. Elektrárne Vojany
Michalovce	Michalovce	Zložisko stabilizátu EVO Vojany	Čičarovce, Beša	O	Slovenské elektrárne, a.s. Elektrárne Vojany
Trebišov	Trebišov	Veľké Ozorovce	Veľké Ozorovce	O	Ozor s.r.o. Veľko Ozorovce
Trebišov	Trebišov	Brehov	Brehov	O	Združenie obcí pre separovaný zber Zemplín n.o. Cejkov
Trebišov	Trebišov	Kráľovský Chlmec	Kráľovský Chlmec, Svätušie	O	Fúra, s.r.o.

Zdroj: MŽP SR

Produkcii a nakladanie s odpadmi v záujmovom území znázorňuje nasledujúca tabuľka. Z celkového množstva odpadu v mikroregióne pripadá na mesto Veľké Kapušany až 68,43 % - ný podiel. V záujmovom území je využívanie komunálneho odpadu zanedbateľné, len 0,41%. V záujmovom území sa nenachádzajú žiadne zariadenia na zhodnocovanie odpadov. Prevážna väčšina odpadu je uložená na skládkach.

1.3 Osídlenie a výstavba

História osídlenia

Viac než vďaka povedomiu príslušnosti miestneho obyvateľstva k danému regiónu alebo vďaka skutočnej svojskej, od okolitých markantne sa odlišujúcej ľudovej kultúre, sa Užský región stal známym vďaka národopisným výskumom ostatných rokov. Zhruba toto isté územie skoršia literatúra spomína skôr pod názvom *Tiszhát* /“chrbát“, povodie Tisy/. Geyza Deák vymedzil na začiatku 20. storočia túto oblasť nasledovne : „ Táto rozprava sa obmedzuje na pojednanie o časti územia mojej rodnej župy, obývanej maďarským obyvateľstvom, ktorá sa čo do správneho delenia označuje ako okres Veľké Kapušany. Časť tohto okresu, rozprestierajúca sa v povodí Tisy, sa nazýva *Tiszhát*. *Tiszhát* sa rozprestiera v južnej časti Užskej župy, pozdĺž prirodzenej hranice tvorenej Tisou, v priamom susedstve so severnou časťou Szabolcskej župy.

S podobným pomenovaním, vzťahujúcim sa na Tisu, sa môžeme stretnúť aj v iných župách, ako aj s jeho obdobami, týkajúcimi sa povodí iných riek, napr. Szamosháť atď. Stopu vyššie spomenutého názvu nájdeme aj dnes v administratíve tohto okresu: *Tiszahátsky* obvodný notariát...“ / Deák 1910,185-186/. Rovnako aj Iván Balassa označil túto územnú jednotku v podstatne neskoršej práci ako Tiszahát /Balassa 1989, 380/, pričom v tom čase bol odborné literatúre známe až aj pomenovanie *Ung-vidék*, užská oblasť. Lajos Gécsi definoval Užskú oblasť nasledovne: „ V nadpise figurujúci pojem Užská oblasť.. je dosť mäťúci, lebo v našej knihe pojednávame len o jeho časti, rozprestierajúce sa od najjužnejšieho územia medzi Latoricou, Laborcom a Uhom až po československo-sovietsku hranicu na východe. Už viac ako tridsať rokov používame na pomenovanie tohto regiónu označenie Užská oblasť, a je nevyhnutné upozorniť na rozdiel medzi Užskou oblasťou a Medzibodrožím /Bodrogkoz/, keď obyvateľstvo žijúce na západ od nás malo vo zvyku jednoducho hádzať tieto dva regióny do jedného vreca. Pri snahe o odčlenenie sa od Medzibodrožia sme mali na zreteli výlučne presnejšie ohraničenie regiónu, nešlo o prejav nijakej susedskej rivality. Užský región v našom ponímaní je takmer zhodný s rozsahom niekdajšieho veľkokaupšianskeho okresu... a v dnešných dňoch sa samozrejme za súčasť tohto regiónu považujú – my s nimi súhlasíme – aj obyvatelia niekdajšej Zemplínskej župy, žijúci v obciach Oborín, Drahňov, Malé Raškovce a Veľké Raškovce /Gécsi 1989, 8/. Podľa mojich vedomostí sa pomenovanie Užský región / Ung vidék/ po prvýkrát objavilo v trebišovskom okresnom týždenníku v roku 1976 /Zempléni szó, roč.17, č.28, s.3/

V prípade Užského regiónu v užšom ponímaní / niekdajší veľkokapušínsky okres/ je teda reč o severovýchodnom cípe Dolnej zeme / hoci slovenské zemepisné práce ho považujú za samostatný región a označujú ako Východoslovenskú nížinu/, ohraničenom riekami Latorica, Uh, a Laborec.

Štruktúra osídlenia

Charakteristickým znakom štruktúry osídlenia je hustá sieť stredných a malých sídiel, čo svedčí o značnej rozdrobenosti osídlenia. Na území Použia býva v jednej obci (bez mesta Veľké Kapušany) v priemere 574 obyvateľov. Priemerný počet obyvateľov vidieckych osídlení v Košickom kraji je 451. Vidiecke osídlenie Dolného Zemplína je rozptýlené do veľkého počtu malých sídiel.

Tabuľka č.3 - Štruktúra osídlenia mikroregiónu Použie

Obec	Rozloha katastra/ m ²	Počet obyvateľov v roku 2006	Hustota obyvateľstva počet/km ²	Domy spolu		Trvalo obývané domy SLDB 1991	Trvalo obývané domy SLDB 2001
				SLDB 1991	SLDB 2001		
Beša	19537066	355	18	134	134	118	110
Budince	1963963	207	105	43	45	37	40
Čičarovce	26634466	871	33	273	252	229	220
Drahňov	17551658	1243	71	243	239	233	218
Ižkovce	4221287	103	24	59	58	49	43
Kapušianske Kľačany	20310813	829	41	211	202	195	184
Krišovská Liesková	15582056	871	56	226	230	197	191
Malé Raškovce	8751595	231	26	73	74	63	64
Maťovské Vojkovce	12293405	601	49	191	191	163	165
Oborín	43782082	708	16	203	199	175	172
Ptrukša	6935896	505	73	170	173	153	149
Ruská	11904785	582	49	160	163	146	146
Veľké Kapušany	29615058	9553	323	1028	1052	960	979
Veľké Raškovce	11998101	338	28	108	108	98	99
Veľké Slemence	9972077	609	61	198	198	177	162
Vojany	10923195	855	78	184	187	175	173
Zemplínske Kopčany	9662631	286	30	82	81	67	59
Spolu:	261640134	18747	71	3586	3586	3235	3174

Zdroj:ŠÚ SR

Tabuľka č.4 Obyvatelia rómskych osídlení

Názov obce	Poloha osídlenia	Počet obyvateľov		Podiel na celkovom počte obyvateľov
		V osídlení	Pripadajúcich na jedno obydlie	
Budince	mimo obce	62	12,5	30,8
Čičarovce		102	4,9	12,3
Drahňov		506	7,2	45,9
Kapušianske Kľačany		154	8,1	12,7
Krišovská Liesková		139	9,1	20,1
Maťovské Vojkovce	integrované/rozptýlené	73	6,6	12,4
Oborín	integrované/rozptýlené	129	10,8	18,3
Ruská	mimo obce	27	8,0	4,6
Veľké Kapušany		1400	7,4	14,4
Vojany	na okraji	326	6,2	40,8
Celkom		2921		

Zdroj: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001

Najväčší podiel obyvateľov žijúcich v rómskych osídleniach má obec Drahňov, kde počet 506 predstavuje až 45,9% z celkového počtu obyvateľov obce. V susednej obci Vojany je podiel 40,8%-ný pri počte v osídlení 326. V absolútnom počte ich prevyšujú len Veľké Kapušany, kde bol zaznamenaný počet obyvateľov rómskych osídlení 1400. Podiel na celkovom počte obyvateľov mesta je 14,4%.

Charakteristika obcí Použia

Beša

Obec leží v záplavovej oblasti, pri sútoku riek Laborec a Latorica. Značná časť chotára spadá do suchej nádrže, zvanéj „Bešiansky polder“, v rámci Chránenej krajinskej oblasti Latorica. Chotár je bohatý na výskyt pieskových dún a na výskyt chránených a ohrozených živočíchov. Obec je charakterizovaná uličnou výstavbou, s množstvom zachovaných a bohato zdobených pôvodných sedliackych domov. Klasicistický reformovaný kostol má pôvod v 18. storočí, dnešnú podobu nadobudol v 19. storočí a je významnou dominantou obce.

Budince

Najmenšia obec Použia leží východne od Veľkých Kapušian, v blízkosti ukrajinskej hranice. Má charakter krížovej uličnej zástavby, prevažne s novými domami. V katastri obce je preberacia stanica Tranzitného plynovodu.

Čičarovce

Obec charakterizovaná uličnou zástavbou leží v bývalej záplavovej oblasti rieky Latorica a chotár je súčasťou rovnomennej chránenej krajinskej oblasti. V katastri sa nachádza séria chránených pieskových dún a spleť bývalých korýt riek Latorica a Udoč, ako aj prečerpávací stanica vodného hospodárstva. Má bohatú rybársku tradíciu a nájdeme tu množstvo zachovalých sedliackych domov. V obci sú tri kostoly, z ktorých reformovaný má pôvod v 17. storočí.

Drahňov

Starobylá zemplínska obec leží v záplavovom území rieky Laborec. Má sieťovú uličnú zástavbu s dominanciou širokej hlavnej ulice. V obci sa nachádza zachovalý kaštieľ rodiny Lónyay z konca 18. storočia – t.č. v rekonštrukcii – ktorý slúži pre účely obecného úradu a pre usporiadanie kultúrnych podujatí. Impozantný reformovaný kostol pochádza z roku 1836 a je postavený v tzv. „luiséznom“ štýle. Popri ňom je školiace zariadenie reformovanej cirkevnej obce, slúžiace pre potreby širokej verejnosti.

Ižkovce

Malá obec leží tesne na brehu rieky Laborec a je charakterizovaná uličnou zástavbou, s prevahou nových domov. Má zachovalé významné tradície v oblasti rybolovu. V chotári sú lužné lesy a tu sa nachádza napúšťací objekt poldra Beša. Klasicistický reformovaný kostol pochádza zo začiatku 19. storočia.

Kapušíanske Kľačany

Súčasná obec vznikla zjednotením bývalých samostatných sídiel: Kľačany, Ňarád a Močiar. Je charakterizovaná typickou uličnou zástavbou, s prevahou novších domov. Výnimku predstavuje klasicistický reformovaný kostol z konca 18. storočia. Prevažná časť chotára leží v záplavovej oblasti rieky Latorica a je tu bohatá sieť mŕtvych ramien a odpojených korýt tejto rieky v rovnomennej chránenej krajinskej oblasti.

Krišovská Liesková

Obec je tvorená troma bývalými sídlami: Križany, Kerís a Liesková. Má charakteristickú uličnú zástavbu, s prevahou novších domov. Klasicistický reformovaný kostol má pôvod z počiatku 19. storočia.

Malé Raškovce

Malá obec leží v bývalom záplavovom území Laborca, na miernej vyvýšenine, s chotárom prevahou pastvísk a lúk. Dva kostoly majú pôvod v 19. storočí. V obci sa nachádza dom miestnych ľudových tradícií s bohatou národopisnou zbierkou. Bola jedným z centier sedliackeho povstania v roku 1831 a je charakterizovaná bohatým kultúrnym životom.

Maťovské Vojkovce

Obec vznikla zlúčením Maťoviec a Vojkoviec, ktoré dodnes tvoria samostatné jednotky. Najmä Maťovce sú známe bohatou a zachovalou pôvodnou sedliackou zástavbou, ktoré sú zdobené originálnymi vyrezávanými ornamentmi. Grécko-katolícky kostol má pôvod v 18. storočí so zachovalým zvonom so staroslovianskym nadpisom v azbuke. Vojkovce charakterizuje skôr novšia zástavba.

Oborín

Pôvodne zemplínska obec leží v záplavovom území rieky Laborec. Chotár je mimoriadne veľký a členitý – spadá väčšinou do Chránenej krajinej oblasti Latorica. Prevažujú v nej pieskové duny, lúky a pastviská, ako aj bohatá sieť močiarov, mŕtvych a odpojených ramien. Obec má starobylý cintorín s pôvodnými vyrezávanými náhrobnými stĺpmi. Klasicistický reformovaný kostol má gotické základy. V chotári sú zvyšky niekdajšieho hradu a hradiska.

Ptrukša

Obec leží v záplavovom území rieky Latorica, na miernej vyvýšenine. V chotári prevažujú pastviská, lúky, lužné lesy, mŕtve a odpojené ramená rieky v rámci Chránenej krajinej oblasti. Obec je známa bohatou tradíciou rybolovu, ako aj čulým kultúrnym životom, so zachovalými folklórnymi prvkami. Dominantou obce je v súčasnosti jazierko Palagča v centre obce. Na cintoríne je množstvo zachovalých originálnych vyrezávaných náhrobných stĺpov.

Ruská

Leží v tesnej blízkosti ukrajinských hraníc a má typickú uličnú zástavbu s prevahou novších domov. Dominantou obce je rímsko-katolícky kostol – pôvodne gotický s pristavanou loďou z roku 1922. Nachádza sa v ňom tumba – náhrobník známeho obrancu jágerského hradu – Istvána Dobóa z červeného mramoru. Obec je tiež známa bohatým kultúrnym životom.

Veľké Kapušany

Mesto leží vo Východoslovenskej nížine vo výške 110 m n. m. , v strede trojuholníka riek Latorica, Laborec a Uh, ktoré vytvárajú krajinnú oblasť zvanú Použie. Krajina je z veľkej časti odlesnená a má poľnohospodársky charakter. Cenné sú bývalé korytá rieky Uh severne

od mesta, tvoriace prírodnú rezerváciu Ortov a vodná plocha Labaška, priamo na okraji Veľkých Kapušian, kde každoročne zahniezdi čorík čierny a ostatné druhý vodného vtáctva. Z rastlín je vzácna malá vodná papraď marsiela štvorlistá, ktorá rastie v celej republike len tu. Podnebie Použia je teplé, prevažne suché, priemerné ročné teploty sú okolo 9,3 °C, ročný úhrn zrážok je 620 mm.

Dnešné Veľké Kapušany vznikli začiatkom 20. storočia zlúčením a pripojením Malých Kapušian, obce Čepel' a neskoršie Veškoviec. Okolie bolo osídlené už v neolite. Prvý písomný záznam o existencii Kapušian je z roku 1214, keď patrili aj s ostatnými obcami k premonštrátskemu rádu v Lelese, čo sa odzrkadľuje aj na mestskom erbe pochádzajúcom asi z 15. storočia. Pôvodný názov bol Copus. V roku 1420 získali prestížny názov oppidum. Stredoveké mestečko bolo významným centrom západnej časti Užskej župy a malo právo zemianskeho trhu. Od 14. storočia sa tu konávali príležitostné zhromaždenia užských šľachticov v tzv. pretórii, postavenom Drugethovcami len na tento účel (v 18. stor. už bolo v ruinách). Remeselnícke cechy sú vo Veľkých Kapušanoch doložené od r. 1525. V 17. storočí, v dôsledku stavovských povstaní mesto upadlo. Určité oživenie priniesli obdobia, keď bolo sídlo okresnej správy (r. 1923-1960). Do modernej podoby, začalo mesto rásť až po 2. svetovej vojne. Hospodársky význam mesta podporila, tunajším územím od r. 1966 prechádzajúca, širokorozchodná železničná trať z Hanisky pri Košiciach (VSŽ) po hranice Ukrajiny (Maťavské Vojkovce). Na nej vo Veľkých Kapušanoch vzniklo prekladisko tovaru z bývalého ZSSR.

Historické a kultúrne pamätihodnosti mesta

Rímskokatolícky kostol sv. Šimona a Júdu bol postavený v r. 1807 v klasicistickom stohu. Nachádza sa na námestí L. Mécsa. Kalvínsky kostol bol postavený v r. 1784 v barokovo-klasicistickom slohu. Na východnej stene kostola je mramorová pamätná tabuľa, ktorú tu do bronzového rámu osadili v r. 1894 na pamiatku J. Erdélyiho. V parčíku pred kalvínskym kostolom sa vyníma mohutný dubový obelisk z r. 1993, na ktorom je umiestnená bronzová tabuľa s menami obetí II. sv. vojny, ktorého autorom je miestny umelecký rezbár Juraj Ferenc. V miestnom parku je umiestnená plastika Vojtecha Löfflera, ktorú miestni občania nazývajú Matka s dieťaťom. Socha Ludovíta Štúra bola odhalená v r. 1997 na Zelenej ulici, ktorej autorom je akademický sochár Ladislav Berák. Na 100. výročie usadenia sa starých Maďarov v Karpatskej kotline bol v r. 1996 postavený pomník tzv. "Turulmadár" na sídlisku L. N. Tolstého. Najvýznamnejšou osobnosťou Veľkých Kapušian je básnik, dramatik, filozof a etnograf Ján Erdélyi. Narodil sa 1. apríla 1814. V kultúrnom dome je pamätná izba o jeho živote a diele. Do kruhu umeleckých osobností patrí básnik a kazateľ Ladislav Mécs, ktorý v Kapušanoch pôsobil ako rímsko-katolícky kňaz v r. 1920-1929.

Veľké Raškovce

Obec charakterizovaná novšou domovou zástavbou sa nachádza v záplavovom území rieky Laborec. V chotári prevládajú obrábané plochy a v menšej miere pastviská, lúky, lužné lesy a inundácia rieky Laborec. Kostoly pochádzajú z novšej výstavby.

Veľké Slemence

Pohraničná obec, v súčasnosti známa najmä peším a cyklistickým hraničným priechodom do Ukrajiny. Uličná zástavba, tesne na hranici. V grécko-katolíckom kostole sa nachádza hodnotné ikonostáziion. Reformovaný kostol je z konca 19. storočia.

Vojany

Významná uzlová obec v trojuholníku sútoku riek Laborec a Latorica. Klasicistický reformovaný kostol má pôvod zo 17. storočia. Obec je známa tým, že tu sa nachádza najväčší energetický komplex Východoslovenskej nížiny – Elektráreň Vojany a pridružené závody. Je známa tiež svojou bohatou rybárskou tradíciou. Z dopravného hľadiska je charakterizovaná súbežným výskytom železničných tratí s normálnym a širokým rozchodom. Chotár obce je spadá väčšinou do priemyselnej sféry, výnimkou menšej časti západne od obce, pri rieke Laborec.

Zemplínske Kopčany

Doposiaľ jediná známa lokalita halofytnej vegetácie v Potiskej nížine. Veľký počet halofytov a rozsiahly rozvoj fytocenózy slanistej stepi panónskej oblasti Artemisieto-Festucetum pseudovinae. Jeden z posledných zvyškov halofytnej vegetácie.

Výstavba

Potreba mať schválenú územnoplánovaciu dokumentáciu (ÚPD) obce je v mnohých obciach, najmä malých, značne podceňovaná. Situácia sa v súčasnosti najmä v dôsledku finančných dotácií z fondov EÚ zlepšuje.

Súčasný stav územnoplánovacej dokumentácie v mikroregióne Použie

Tabuľka č.5 - Prehľad o UPD v regióne

Obec	Schválená	Rozpracovaná	Bez UPD
Beša	x		
Budince			x
Čičarovce	x		
Drahňov	x		
Ižkovce	x		
Kapušíanske Kľačany			x
Krišovská Liesková	x		
Malé Raškovce			x
Maťovské Vojkovce	x		
Oborín	x		
Ptrukša	x		
Ruská			x
Veľké Kapušany	x		
Veľké Raškovce			x
Veľké Slemence			x
Vojany	x		
Zemplínske Kopčany			x
Spolu	10	0	7

Zdroj: Ú-KSK, obce

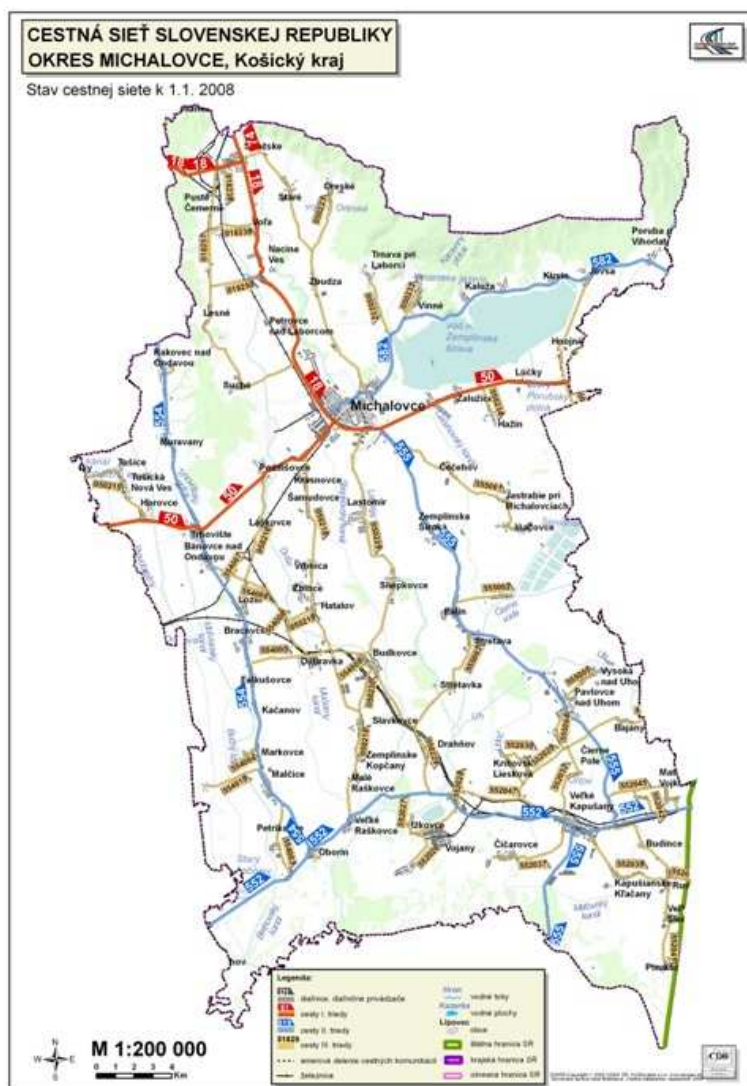
1.4 Technická infraštruktúra

Dopravná infraštruktúra

Cestná doprava:

Okres je výhodne pripojený na medzinárodné cestné ťahy. Priamo cez okres prechádza medzinárodný cestný ťah e 50 s prepojením na Ukrajinскую republiku.

Mapka cestnej infraštruktúry regiónu:

Železničná doprava:

Cez okres prechádza železničná trať nadokresného významu Michal'any-Medzilaborce, ktorým je celý región pripojený na 2 a 3 hlavný ťah SR a na medzinárodné železničné trate Košice-Kehneč-Hidasnémeti MÁV-Prešov-Plaveč-Muszyna PKP. Na území okresu je vybudovaných 81,4 km železničnej trate, z toho 26,5 km Širokorozchodná trať.

Vodné hospodárstvo v regióne

Južný Zemplín sa nachádza vo Východoslovenskom regióne, v Košickom kraji, na katastrálnom území troch okresov: Trebišovského, Michalovského a Sobrancekého. Územie odvodňujú rieky Ondava a Laborec s prítokmi. Zásobovanie obyvateľstva pitnou vodou v záujmovom území zabezpečujú skupinové vodovody a miestne vodovody, z väčšej časti zo zdrojov podzemných vôd, len obmedzene z povrchových vôd.

Zásobovanie pitnou vodou a odvádzanie a čistenie odpadových vôd vymedzeného územia

Tabuľka č.6 Napojenie obcí na vodovodnú a kanalizačnú sieť, čističku odpadových vôd a rozvod plynu

Obec	Obecný vodovod	Kanalizácia	ČOV	Rozvodná sieť plynu
Beša	1	0	1	1
Budince	1	0	0	1
Čičarovce	1	0	0	1
Drahňov	1	0	0	1
Ižkovce	1	0	0	1
Kapušíanske Kľačany	0	0	0	1
Krišovská Liesková	0	0	0	1
Malé Raškovce	0	0	0	1
Maťovské Vojkovce	1	0	0	1
Oborín	1	0	0	1
Ptrukša	1	0	0	1
Ruská	0	0	0	1
Veľké Kapušany	1	1	1	1
Veľké Raškovce	1	0	0	1
Veľké Slemence	0	0	0	1
Vojany	1	0	0	1
Zemplínske Kopčany	0	0	0	1
Spolu	11	1	2	17

Zdroj: obecné úrady

Súčasný stav vodného hospodárstva v mikroregióne Použie:

1. Prebytočná dažďová voda z lesnej, poľnohospodárskej i urbánnej krajiny je skanalizovaná. Podľa odhadov každým rokom je odkanalizovaných z územia v okolí Zemplínskej Šíravy desiatky miliónov m³ dažďových vôd, ktoré prispievajú k povodniam v povodí Bodrogu. Príčinou tohto stavu je, že v minulosti boli navrhnuté pri využívaní poľnohospodárskej krajiny systémy rýchleho odvádzania dažďovej vody, čím došlo významne k zmene krajinnej štruktúry. V urbannom prostredí je výstavba spevnených plôch orientovaná na ich odkanalizovanie odvodňovacími kanálmi, rigolmi i miestnou kanalizáciou a vodohospodárske úpravy do vodných tokov sú orientované na princípe čo najrýchlejšieho odvádzania povodňových prietokov. Toto zásadným spôsobom prispieva k povodňovým rizikám v povodí Bodrogu a na druhej strane chýba dostatok výmeny vody napríklad v Zemplínskej Šírave i v

celej poľnohospodársko - urbannej krajine, hlavne v letnom období. V Zemplínskej Šírave vody zostarli, čím sa atraktivita tejto turisticky vyhľadávanej oblasti vytratila. Vodohospodársky vodná nádrž Zemplínska Šírava bola zrealizovaná tak, že vo východnej časti vodnej nádrže nedochádza takmer k žiadnej výmene vody. Do západnej časti nádrže voda priteká prírodným kanálom z Laborca aj z nej vyteká tiež v západnej časti. Navyše tieto vody z Laborca boli v minulosti kontaminované Chemkom Strážke.

2. Presušené poľnohospodársko - urbánne prostredie na Zemplíne taktiež pôsobí ako horúca platňa s výstupnými termodynamickými prúdmi v čase leta a v interakcii s okolitým horským lesnatým a chladnejším prostredím spôsobuje vyššiu tvorbu zrážkovej činnosti v okolitých horských regiónoch. Tento fenomén vytvára väčšie riziká vzniku extrémnych prívalových dažďov a následných povodní, ktoré ohrozujú nielen horské údolia, ale aj samotnú poľnohospodársko-urbánu krajinu. Povodia na Zemplíne patria k rizikovým oblastiam výskytu povodní a presušená poľnohospodársko-urbánna krajina k tomu prispieva.

3. Presušené poľnohospodársko - urbánne prostredie zhoršuje kvalitu života pre ľudí, spôsobuje vysoké teploty v letnom období, nižšiu vlhkosť ovzdušia, vyšší výskyt alergénov v ovzduší, čo má negatívne dopady na zdravotný stav občanov žijúcich v takomto prostredí. Krajina trpí suchom a je v permanentnom strese z nedostatku vody. Preto zvýšené prevádzkové náklady na poľnohospodársku krajinu sa stavajú rizikovým faktorom ekonomiky poľnohospodárstva.

4. Skanalizované, vysušené poľnohospodársko-urbánne prostredie prispieva k vyšším povodňovým vlnám v povodí riek po prúde i jej prítokoch. Presušené poľnohospodársko-urbánne prostredie prispieva k povodňovým vlnám, ktoré ohrozujú obce po toku nadol. To znamená, že doterajší systém manažmentu dažďovej vody neakceptuje princíp solidarity so susednými sídlami smerom po prúde i proti prúdu, a taktiež zvyšuje riziká pre vlastné ohrozovanie.

5. V minulosti sa technologický manažment dažďových vôd riešil na odvádzanie dažďových i odpadových vôd v jednotnej kanalizácii (splašková i dažďová). Takto sú vybudované všetky mestá na Slovensku i v strednej Európe a takto sa plánuje aj ďalej. Tento systém je zvyčajne napojený na mestskú čistiareň odpadových vôd. V bezdažďovom období čistiareň funguje v zmysle spracovaných technologických postupov čistenia odpadových vôd. V čase dažďov sa mieša dažďová voda s odpadovou a čistiareň kapacitne nestačí a tak odpadové vody tečú v čase povodní do riek, čo je v rozpore s Rámcovou smernicou EU pre vodu.

6. Každý vlastník budovy a spevnenej plochy platí vodárenskej spoločnosti za odkanalizovanie dažďovej vody. Tak isto aj obce, ak už neplatia, tak budú v krátkej budúcnosti platiť za odkanalizovanie dažďovej vody z budov, ktorých sú vlastníkom (školy, prevádzkové budovy, úrady). Pri zmene manažmentu vody na území svojich budov, sa môže mesto rozhodnúť veľmi rýchlo ako zrealizovať projekty napríklad využívania dažďových vôd ako úžitkovej vody, čím môže usporiť značné prostriedky. Udržiavanie dažďovej vody napríklad v mestských parkoch môže významným spôsobom stabilizovať a ozdravovať klímu.

7. Vplyv globálnych a regionálnych klimatických zmien významným spôsobom zvýši riziká zhoršovania životného prostredia poľnohospodársko-urbánnej krajiny. Tým, že chýba v povodí riek Zemplína viac vodných plôch (voda ako termoregulátor aj estetický prvok krajiny), krajina stráca svoju atraktivnosť s nepríjemným horúcim prostredím. To bude mať významný vplyv na kvalitu života občanov do budúcnosti, keď naplno prepukne klimatická

zmena. Nedostatok vody v prostredí zvýši energetickú náročnosť regiónu (napríklad zavádzanie klimatizačných zariadení a pod.), čím sa môže stať, že región stratí svoju konkurencieschopnosť.

8. Využívanie vodných zdrojov, predovšetkým podzemných, pre zásobovanie obyvateľstva pitnou vodou a následné ich čistenie a vypúšťanie do tokov taktiež prispieva k dezertifikácii prostredia a zmenšovaniu zásob podzemných vôd. To je tiež jeden z dôvodov dlhodobého znižovania zásob podzemných vôd s poklesom hladín podzemných vôd. Túto prax je potrebné zmeniť.

Pre región Zemplína je veľkou výzvou naštartovať programy revitalizácie krajiny prostredníctvom takých opatrení v krajine, ktoré prinesú úžitky v prevencii pred povodňami, prinavrátia kvalitu vôd v Zemplínskej Šírave, ktoré naštartujú revitalizáciu turisticky upadajúcej destinácie na Východnom Slovensku. Z predbežnej analýzy vyplýva, že existujú riešenia, ktoré sú z hľadiska ochrany vôd i rozvoja regiónu zvládnuteľné a môžu byť významným prínosom pre stabilitu sociálnych problémov v regióne napríklad tým, že sa týmto projektom vytvorí viac ako 1000 pracovných príležitostí.

Realizáciou programu integrovaného manažmentu vodných zdrojov na Zemplíne:

1. Prinavrátia sa kvalita vody v Zemplínskej Šírave a v celom regióne
2. Znížia sa riziká ohrozenosti povodňami obcí na Zemplíne (Sobranecko, Použie, Medzibodrožie)
3. Znížia sa riziká vzniku extrémnych prívalových dažďov v Karpatoch
4. Nastane pokles letných extrémnych horúčav v regióne
5. Zlepšia sa mikroklimatické a vlhkosťné pomery v celom území a zmiernia sa riziká ohrozovania ľudí peľovými alergénmi
6. Ušetria sa občanom i podnikateľským subjektom peniaze za platenie poplatkov skanalizovania dažďovej vody
7. Bude možné budovať kapacitu pre implementáciu Integrovaného manažmentu vodných zdrojov v povodí a pre novú kultúru pre ochranu vôd
8. Zníži sa spotreba vody v komunitách
9. Znížia sa prevádzkové náklady na poľnohospodársku produkciu
10. Vytvorí sa príležitosť obciam v regióne riešiť verejný vodovod, odkanalizovanie i čistenie odpadových vôd integrované v zmysle Rámcovej smernice EU pre vodu aj s ambíciou rozvojových programov obcí
11. Región bude realizovať program prevencie pred klimatickou zmenou

12. V regióne sa zvýši v súčasnosti nedostatočný počet vodných plôch, ktoré sú zároveň dôležité aj z klimatického hľadiska
13. Za pomoci drobnej infraštruktúry vodných plôch, rybníkov, protipožiarnych nádrží sa zvýši atraktivnosť prostredia
14. Vodné plochy v urbánnych zónach môžu byť významným krajínovotvorným prvkom poľnohospodárskourbánnej architektúry, ale zároveň aj súčasť ochladzovania prostredia, ako stabilizátor teplotného a mikroklimatického režimu krajiny aj s vytváraním príťažlivých zón pre infraštruktúru cestovného ruchu.

Časový plán programu je stanovený nasledovne:

1. Spracovanie rámca vodného programu pre Zemplín „**Zemplínske vody pre ľudí**“, aby sa stal unikátnym regiónom implementácie novej kultúry pre vodu, ako súčasť novej kvality života pre ľudí a zároveň ako atraktívnu turistickú destináciu s obnovou vodného režimu poľnohospodársko-urbánneho prostredia s definovaním časového a finančného plánu a možnosťami získavania finančných zdrojov pre program
Termín: 03/2009 - 10/2009
2. Spracovanie analýz potenciálnych možností využívania, ochrany a obnovy vodného potenciálu pre vodné programy v regióne a zásad implementácie investičného programu pre jednotlivé časti regiónu
Termín: 11/2009 – 05/2010
3. Rozpracovanie projektovej dokumentácie a získanie finančných zdrojov pre realizáciu s prioritou na ozdravenie vôd v Zemplínskej Šírave
Termín: 06/2010 – 10/2010
4. Rozpracovanie projektovej dokumentácie ďalších projektov a získanie finančných zdrojov pre realizáciu revitalizácie krajiny na celom Zemplíne
Termín: 11/2010
5. V spolupráci s ukrajinskou stranou vypracovať dokument na oživenie pohraničných tokov (napríklad Sirén v Ptrukši)
Termín: 12/2010

Aktivity v mikroregióne Použie, súvisiace s týmto programom sú definované v strategickej časti.

1.5 Ľudské zdroje

Demografia

Na území mikroregiónu Použie bolo k 31.12.2007 evidovaných 18 780 obyvateľov čo predstavuje 2,43 % obyvateľstva Košického kraja.

Tabuľka č.7 Demografická charakteristika obyvateľstva (stav k 31.12. 2007)

Obec	1991	2001	2006	2007	Prírastok/úbytok 2007 - 1991	Index rastu/poklesu 2007/1991
Beša	416	378	355	350	-66	0,841
Budince	164	192	207	201	37	1,226
Čičarovce	834	827	871	861	27	1,023
Drahňov	978	1076	1243	1267	289	1,284
Ižkovce	128	120	103	99	-29	0,773
Kapušíanske Kľačany	758	808	829	834	76	1,1
Krišovská Liesková	818	845	871	874	56	1,068
Malé Raškovce	273	254	231	236	-37	0,864
Mat'ovské Vojkovce	597	587	601	597	0	1
Oborín	647	700	708	699	52	1,08
Ptrukša	569	544	505	501	-68	0,88
Ruská	590	584	582	595	5	1,008
Veľké Kapušany	9421	9760	9553	9549	128	1,014
Veľké Raškovce	358	347	338	327	-31	0,913
Veľké Slemence	633	604	609	602	-31	0,951
Vojany	761	797	855	877	116	1,152
Zemplínske Kopčany	228	218	286	311	83	1,364
Spolu	18173	18641	18747	18780	607	1,033

Zdroj: Štatistický úrad SR

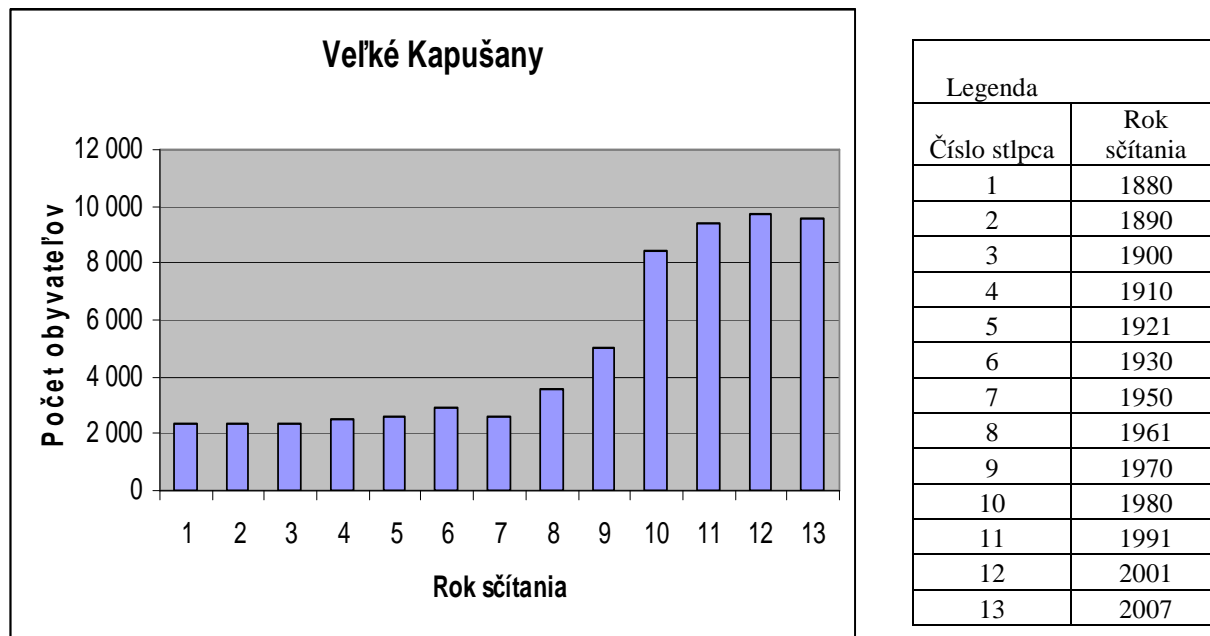
Demografické ukazovatele mikroregiónu, tak jako ich uvádza ŠÚ SR k 31.12.2007 sú v tabuľke č.6 . Z týchto údajov vyplýva, že všetky obce okrem mesta Veľké Kapušany sú vidieckého charakteru.

Z celkového pohľadu demografický vývoj v mikroregióne stagnuje resp. vykazuje iba mierny rast s indexom 1,033 v roku 2007 v porovnaní s rokom 1991. Výraznejší nárast počtu obyvateľov bol zaznamenaný v obci Drahňov, kde dochádza nárastu rómskeho etnika.. V obciach Beša, Ižkovce, Malé Raškovce, Ptrukša Veľké Raškovce a Veľké Slemence bol zaznamenaný pokles obyvateľov.

Celkovo počet obyvateľov Použia od roku 2001 stagnuje, len so slabým trendom nárastu. V obciach ležiacich na periférii mikroregiónu dochádza k poklesu počtu obyvateľov, naopak v blízkosti centra okolo mesta Veľké Kapušany je nárast počtu.

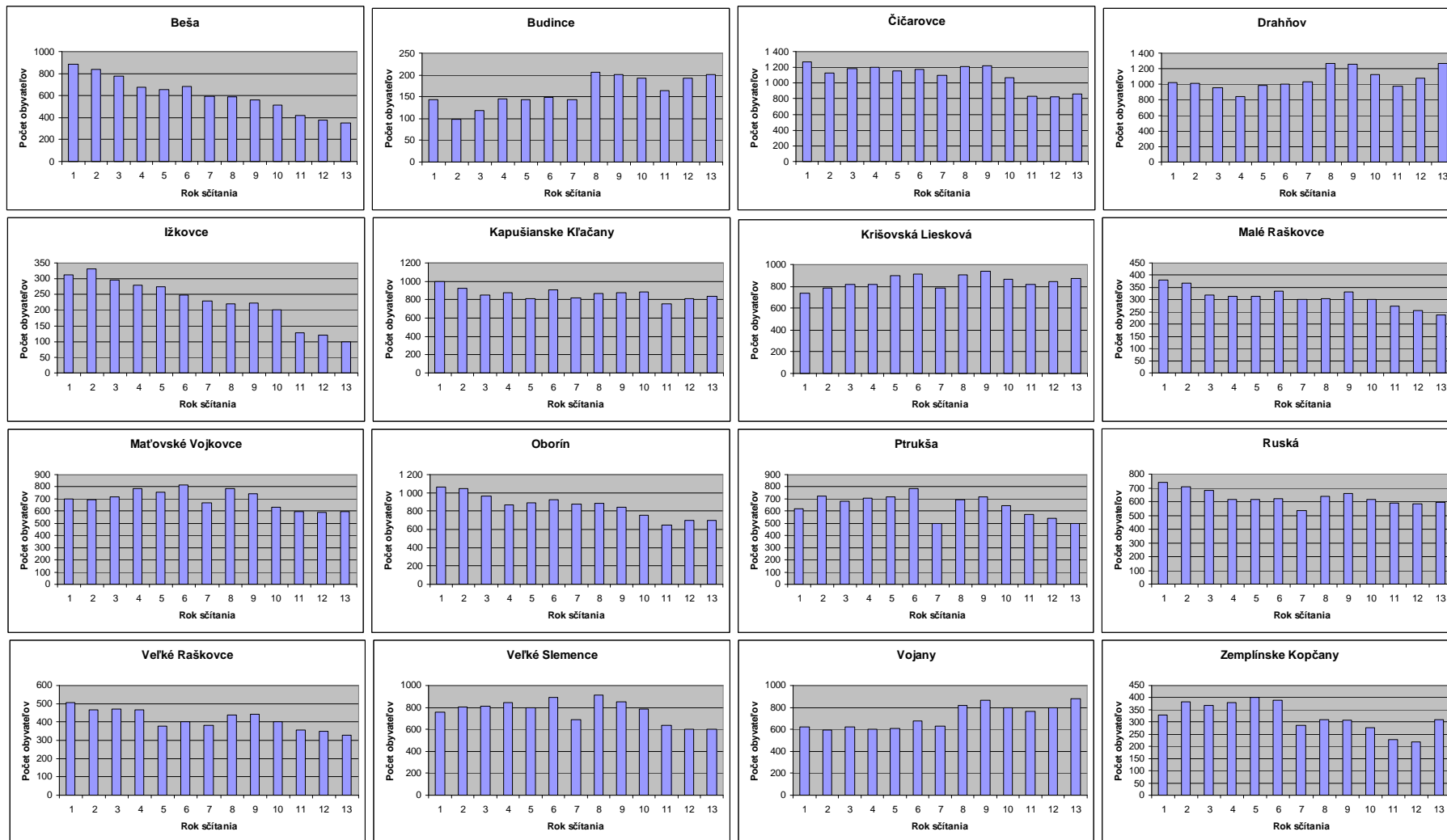
Graf.č.1

Z celkového počtu obyvateľov Použia žije v meste Veľké Kapušany 51,84%. Mesto je charakteristické vidiecke sídlo s kombináciou mestského a vidieckeho spôsobu osídlenia.

Graf č. 2

Vývoj počtu obyvateľov jednotlivých obcí mikroregiónu Použie - retrospektívne údaje zo sčítaní od roku 1880 do roku 2007

Z retrospektívnych údajov zo sčítaní od roku 1880 až do posledného sčítania obyvateľov v roku 2001 a zo stavu obyvateľov v roku 2007 je vidieť rozdielny vývoj počtu obyvateľov v jednotlivých obciach mikroregiónu.

V 12 obciach zaznamenávame dlhodobý pokles počtu obyvateľov. Najväčší absolútny pokles počtu obyvateľov je v obci Beša /-489/. V obci Oborín je pokles výrazný /-365/ tak, ako aj v obci Čičarovce /-260/. V obci Ižkovce sa znížil počet obyvateľov od roku 1880 o 231 až na tretinu v roku 2007, čo je najväčší pomerný pokles počtu. Nárast počtu obyvateľov bol zaznamenaný iba v obci Budince /+103/ v obci Drahňov /+146/ v obci Krišovská Liesková /+92 a v obci Vojany /+254/. Mesto Veľké Kapušany, ktoré je jediným prirodzeným centrom mikroregiónu v sledovanom období rozrástlo aj v počte obyvateľov. Kým v roku 1880 tu žilo iba 2354 obyvateľov, v súčasnosti má už 9549. Vývoj počtu obyvateľov v jednotlivých obciach zobrazujú grafy na strane č.32.

Migrácia obyvateľstva z obvodu je čím ďalej tým vyššia z dôvodu nedostatku pracovných príležitostí. Odchádzajú hlavne mladí ľudia a ľudia v produktívnom veku. Obvod Veľké Kapušany patrí k migračne stratovým regiónom.

Tabuľka č. 8 : Veková štruktúra obyvateľstva

Obec	Počet obyvateľov			Vek - predproduktívny	Vek produktívny ženy	Vek - produktívny muži	Vek - poprodukčné	úbytok /prírastok
	celkový	muži	ženy					
Beša	350	166	184	42	94	117	97	-5
Budince	201	103	98	41	51	68	41	-6
Čičarovce	861	433	428	169	208	273	211	-10
Drahňov	1267	609	658	408	341	375	143	24
Ižkovce	99	48	51	12	24	28	35	-4
Kapušianske Kľačany	834	389	445	186	240	251	157	5
Krišovská Liesková	874	436	438	186	246	275	167	3
Malé Raškovce	236	117	119	33	66	80	57	5
Maťovské Vojkovce	597	295	302	100	164	203	130	-4
Oborín	699	347	352	127	191	243	138	-9
Ptrukša	501	233	268	55	150	165	131	-4
Ruská	595	284	311	105	170	186	134	13
Veľké Kapušany	9549	4659	4890	1622	3023	3379	1524	-4
Veľké Raškovce	327	173	154	42	78	118	89	-11
Veľké Slemence	602	295	307	95	158	208	141	-7
Vojany	877	442	435	190	254	305	128	22
Zemplínske Kopčany	311	170	141	92	80	97	42	25

Zdroj: Štatistický úrad SR

Tabuľka č.9 **Pomer vekových skupín v jednotlivých obciach**

Počet obyvateľov		Vek - predproduktívny		Vek- produktívny		Vek - poproduktívny	
Obec	celkový		%		%		%
Beša	350	42	12	211	60,28	97	27,71
Budince	201	41	20,4	119	59,2	41	20,39
Čičarovce	861	169	19,63	481	55,86	211	24,5
Drahňov	1267	408	32,2	716	56,51	143	11,28
Ižkovce	99	12	12,12	52	52	35	35,35
Kapušianske Kláčany	834	186	22,3	491	58,87	157	18,82
Krišovská Liesková	874	186	21,28	521	59,61	167	19,01
Malé Raškovce	236	33	13,98	146	61,86	57	24,15
Maťovské Vojkovce	597	100	16,75	367	61,47	130	21,77
Oborín	699	127	18,16	434	62,08	138	19,74
Ptrukša	501	55	10,07	315	62,87	131	26,14
Ruská	595	105	17,74	356	59,83	134	22,52
Veľké Kapušany	9549	1622	16,98	6402	67,04	1524	15,95
Veľké Raškovce	327	42	12,84	196	59,93	89	27,71
Veľké Slemence	602	95	15,78	366	60,79	141	23,42
Vojany	877	190	21,66	559	63,74	128	14,59
Zemplínske Kopčany	311	92	29,58	177	56,91	42	13,5
Spolu:	18780	3505	18,66	11909	63,42	3365	17,92

Zdroj: Štatistický úrad SR

Charakteristickým osídlením v mikroregióne je obec Oborín, kde je vekové zloženie obyvateľstva takmer zhodné s priemerom celého regiónu.

V najmenej obci v Ižkovciach je podiel obyvateľov v poproduktívnom veku dvojnásobne vyšší ako priemer mikroregiónu. Vyšší podiel obyvateľov v poproduktívnom veku je aj v obciach Veľké Raškovce, Malé Raškovce, Ptrukša a Beša.. Opačná situácia je v obci Drahňov, kde je výrazne vyšší podiel obyvateľov v predproduktívnom veku.

Všeobecne je možné konštatovať, že v obciach na periférii a s nízkym počtom trvale bývajúcich obyvateľov žije väčší podiel starších obyvateľov. Vitalita v týchto obciach má klesajúcu tendenciu. Naopak, v obciach blízko centra mikroregiónu je vekové zloženie vyváženejšie.

Tabuľka č.10 Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva Použia

Obec	Základné	Učňovské (bez maturity)	Stredné odborné (bez maturity)	Úplné stredné učňovské (s maturitou)	Úplné stredné odborné (s maturitou)	Úplné stredné všeobecné	Vyššie	Vysokoškolské bakalárske	Vysokoškolské magisterské, inžinierske, doktorské	Vysokoškolské doktorandské	Vysokoškolské spolu	Vysokoškolské podľa zamerania:	- univerzitné	- technické	- ekonomické	- poľnohospodárske	- ostatné	Ostatní bez udania školského vzdelania	Ostatní bez školského vzdelania	Deti do 16 rokov	Úhrn
Beša	127	33	46	3	72	20	2	2	9		11		8	1	2			3		61	378
Budince	64	39	1	9	12	11			1		1		1					3	2	50	192
Čičarovce	266	70	118	16	116	56	2	1	17		18		10	5	1	1	1	2		163	827
Drahňov	332	82	101	24	59	28	2	3	11	1	15		7	2		4	2	7	88	338	1076
Ižkovce	39	34	1		11	7	1	2	3		5		5					3		19	120
Kapušianske Kľačany	244	86	86	16	120	42	4	2	12		14		9		3		2	5	1	190	808
Krišovská Liesková	273	107	67	10	113	36	6	3	13		16		12	2	1	1		7	8	202	845
Malé Raškovce	71	64	15	13	32	7	1		4		4		2	1			1		1	46	254
Maťovské Vojkovce	180	140	9	16	78	35	1		6	1	7		4	3				1		120	587
Oborín	249	111	39	20	83	25	2	1	12	1	14		7	3	1	3		1	4	152	700
Ptrukša	166	98	6	33	101	30	1	1	14		15		4	6	1	4				94	544
Ruská	172	47	63	28	83	31	2	1	11		12		5	3	1	2	1		17	129	584
Veľké Kapušany	1832	1417	898	486	1657	639	67	37	458	14	509		236	170	62	32	9	130	27	2098	9760
Veľké Raškovce	94	42	34	21	56	13		1	16		17		6	4	5	2		1		69	347
Veľké Slemence	183	77	92	17	64	38	3		7	1	8		4	3	1			1	1	120	604
Vojany	275	171	4	18	79	21	4		14	1	15		10	3	2			6	5	199	797
Zemplínske Kopčany	79	26	28	6	10	11		1	5		6		1	2		2	1	2		50	218
	4646	2644	1608	736	2746	1050	98	55	613	19	687		331	208	80	51	17	172	154	4100	18641

Zdroj . ŠÚ SR 2001

Tabuľka č.11 Analýza vzdelanostnej štruktúry obyvateľstva Použia

Obec	Základné	%	Stredné	%	Vyššie	Vysokoškolské	%	Ostatní bez udania školského vzdelania	Ostatní bez školského vzdelania	Deti do 16 rokov	%	Úhrn
Beša	127	33,59	174	46,03	2	11	2,91	3		61	16,13	378
Budince	64	33,33	72	37,5		1	0,52	3	2	50	26,04	192
Čičarovce	266	32,16	376	45,46	2	18	2,17	2		163	19,71	827
Drahňov	332	30,85	294	27,32	2	15	1,39	7	88	338	31,41	1076
Ižkovce	39	32,50	53	44,16	1	5	4,16	3		19	15,83	120
Kapušíanske Kľačany	244	30,19	350	43,31	4	14	1,73	5	1	190	23,51	808
Krišovská Liesková	273	32,30	333	39,4	6	16	1,89	7	8	202	23,91	845
Malé Raškovce	71	27,95	131	51,57	1	4	1,57		1	46	18,11	254
Maťovské Vojkovce	180	30,66	278	47,35	1	7	1,19	1		120	20,44	587
Oborín	249	35,57	278	38,71	2	14	2	1	4	152	21,71	700
Ptrukša	166	30,51	268	49,26	1	15	2,75			94	17,28	544
Ruská	172	29,45	252	43,15	2	12	2,05		17	129	22,09	584
Veľké Kapušany	1832	18,77	5097	52,22	67	509	5,21	130	27	2098	21,49	9760
Veľké Raškovce	94	27,09	166	47,84		17	4,9	1		69	19,88	347
Veľké Slemence	183	30,29	288	47,68	3	8	1,32	1	1	120	19,87	604
Vojany	275	34,50	293	36,76	4	15	1,88	6	5	199	24,97	797
Zemplínske Kopčany	79	36,23	81	37,15		6	2,75	2		50	22,94	218
Spolu	4646	24,92	8784	47,58	98	687	3,72	172	154	4100	22,21	18641

Zdroj:ŠÚ SR

Najviac obyvateľov mikroregiónu má stredoškolské vzdelanie (47,12%); len základné vzdelanie má 24,92% a vysokoškolské vzdelanie má iba 3,68% obyvateľstva.

Podľa údajov v tabuľke je evidentný rozdiel v oblasti stupňa vzdelania medzi jednotlivými obcami. Z tabuľky je možné vysloviť tieto závery:

- z celkového počtu obyvateľov je podiel obyvateľov so základným vzdelaním najvyšší v obciach: Zemplínske Kopčany, Oborín, Vojany, Beša, Budince
- z celkového počtu obyvateľov je podiel najviac stredoškolsky vzdelaných obyvateľov s maturitou v obciach: Veľké Kapušany, Beša, Čičarovce, Veľké Raškovce, Ruská, Veľké Slemence, Kapušíanske Kľačany, Ptrukša
- z celkového počtu obyvateľov je podiel najviac vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov v obciach: Veľké Kapušany, Veľké Raškovce, Ižkovce, Beša, Ptrukša
- z celkového počtu obyvateľov je podiel obyvateľov bez vzdelania najvyšší v obciach: Drahňov, kde pri ostatnom sčítaní obyvateľov bol zistený 88 /8,18%/ obyvateľov bez školského vzdelania a v obci Ruská 17 /2,91% / obyvateľov bez školského vzdelania –

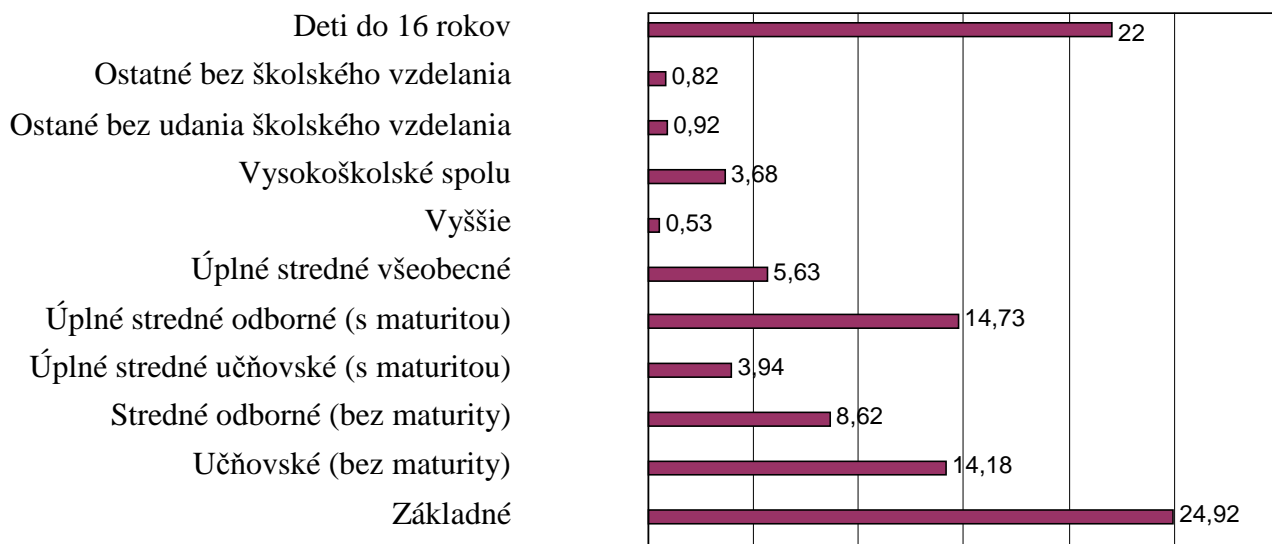

aj keď v meste Veľké Kapušany bolo tiež 27 obyvateľov bez vzdelania, vzhľadom na celkový počet obyvateľov mesta /9760/ je to iba 0,28 % -ný podiel.

- bez udania školského vzdelania a bez školského vzdelania spolu bol zistený celkový počet 326 obyvateľov mikroregiónu, čo je viac, ako počet obyvateľov v najmenších obciach Použia.

Analýza vzdelanostnej štruktúry obyvateľstva Použia

Graf č.3

Tabuľka č.12 Vzdelanostná štruktúra nezamestnaných v mikroregióne Použie

OBEC	2006									2007									2008								
	Bez vzdelania	Základné	Vyučení	SOU bez mat.	SOU s mat.	Gymnázium	SOŠ s mat.u	Vyššie vzdelanie	VŠ	Bez vzdelania	Základné	Vyučení	SOU bez mat.	SOU s mat.	Gymnázium	SOŠ s mat.u	Vyššie vzdelanie	VŠ	Bez vzdelania	Základné	Vyučení	SOU bez mat.	SOU s mat.	Gymnázium	SOŠ s mat.u	Vyššie vzdelanie	VŠ
Beša	1	18	22	0	3	3	14	0	0	2	15	23	0	4	4	12	0	1	2	14	22	0	3	3	16	0	1
Budince	3	21	9	0	2	3	8	0	0	4	22	6	0	0	2	7	0	0	3	16	9	0	0	1	5	0	0
Čičarovce	8	29	42	1	4	6	26	2	0	8	34	39	1	7	6	23	1	0	11	35	43	0	7	8	28	2	0
Drahňov	70	164	52	0	5	1	9	0	1	74	156	33	0	1	3	7	0	1	82	138	31	0	5	2	9	0	0
Ižkovce	0	4	4	0	4	1	3	0	0	0	3	3	0	1	1	2	0	0	0	2	5	0	1	1	3	0	0
Kapušianske Kľačany	17	44	27	0	7	10	25	0	0	19	52	25	0	8	7	22	0	1	19	52	28	0	9	8	19	0	1
Krišovská Liesková	29	37	33	2	1	7	29	0	0	31	35	28	1	2	4	26	0	2	32	38	27	1	5	4	18	0	0
Malé Raškovce	1	7	12	0	1	1	2	0	0	1	3	15	0	1	2	1	0	0	0	2	11	0	2	1	2	0	0
Maťovské Vojkovce	4	19	40	0	2	4	18	0	1	4	19	33	0	6	1	16	0	0	3	24	38	0	4	2	24	0	0
Oborín	14	46	36	0	5	0	12	0	0	6	35	32	0	2	1	6	0	0	5	35	31	1	5	1	8	2	0
Ptrukša	0	10	18	0	5	6	15	1	0	0	10	15	0	7	4	15	1	1	0	11	20	0	5	3	17	1	1
Ruská	7	30	22	0	6	5	16	0	2	7	31	21	0	4	8	11	0	2	10	28	23	0	5	5	16	0	2
Veľké Kapušany	72	391	403	4	100	54	187	2	12	68	368	397	3	102	43	189	3	12	69	373	398	4	92	57	184	4	16
Veľké Raškovce	0	7	15	0	7	4	8	0	1	0	4	13	0	9	2	8	0	1	0	5	11	0	8	1	8	0	1
Veľké Slemence	8	32	31	1	1	3	17	0	1	8	29	23	1	0	3	14	0	0	7	32	24	1	1	2	19	0	1
Vojany	30	80	43	0	5	5	13	0	0	26	81	36	0	6	6	12	0	0	24	94	46	1	9	7	13	0	0
Zemplínske Kopčany	11	24	8	0	2	2	1	0	0	11	28	7	0	0	2	1	0	0	9	28	3	0	0	1	1	0	0
Spolu:	275	963	817	8	160	115	403	5	18	269	925	749	6	160	99	372	5	21	276	927	770	8	161	107	390	9	23

Zdroj: ÚPSVaR Michalovce

Tabuľka č.13 Národnostné zloženie trvale bývajúceho obyvateľstva

Obec	Trvale bývajúce obyvateľstvo	z toho národnosť								
		slovenská	maďarská	rómska	česká	rusínska	poľská	ukrajinská	nemecká	chorvátska
Beša	378	26	350							2
Budince	192	13	131	45	1	1				1
Čičarovce	827	52	774		1					
Drahňov	1076	353	627	86	4	1		1		4
Ižkovce	120	9	111							
Kapušianske Kľačany	808	57	595	154	1					1
Krišovská Liesková	845	101	664	29		1		4		46
Malé Raškovce	254	123	129							2
Maťovské Vojkovce	587	67	503	17						
Oborín	700	198	485	10						7
Ptrukša	544	23	518		2					1
Ruská	584	37	547							
Veľké Kapušany	9760	3506	5561	422	48	2		90		131
Veľké Raškovce	347	52	290		3					2
Veľké Slemence	604	14	586		1					3
Vojany	797	172	560	36	4			2		23
Zemplínske Kopčany	218	138	79	1						
Spolu	18641	4941	12510	800	65	5		97		223
%	100	26,50	67,11	4,29	0,35	0,03		0,52		1,20

Zdroj: Štatistický úrad SR

Mikroregión Použie je z hľadiska národnostného zloženia trvale bývajúceho obyvateľstva multietnické územie. Najväčšie zastúpenie má maďarská národnostná menšina, ktorá tvorí s výnimkou obce Zemplínske Kopčany prevažnú väčšinu obyvateľstva /67,11%/. Spolužitie národností je v záujmovom území bezproblémové. Výnimku tvorí len marginalizovaná skupina obyvateľov patriacich k sociálne najslabším obyvateľom mikroregiónu bez ohľadu na národnosť.

Občania slovenskej národnosti v regióne žijú v pomere 26.5% z celkového počtu obyvateľov.

Druhú početne významnú skupinu tvoria občania hlásiaci sa k rómskej národnosti. Najväčšie pomerné zastúpenie rómskej etnickej skupiny je v obci Budince /23,43%/ a v obci Kapušianske Kľačany /19,06%/. V obciach mikroregiónu sa pri ostatnom sčítaní obyvateľov hlásilo k rómskej národnosti 800 obyvateľov. Vo Veľkých Kapušanoch žije aj početne menšia skupina obyvateľov ukrajinskej národnosti a menší počet obyvateľov českej národnosti. Nezistená, resp. neidentifikovaná národnostná skupina tvorila len 1,2% obyvateľov.

Z hľadiska práv občanov hlásiacich sa k národnosti zastúpenej v príslušnej obci v počte viac ako 20 % je pozoruhodná situácia v obciach Budince a Kapušianske Kľačany. V týchto lokalitách majú, alebo v najbližšom období budú mať občania rómskej národnosti oprávnený nárok na prístup k verejným službám aj v ich materinskom jazyku.

Školstvo

Školy						
SNAZOV	OBEC	ULICA		SNAZOV	OBEC	ULICA
Materská škola	Drahňov	Drahňov 170		Základná škola POH	Veľké Kapušany	Síd.P.O.Hviezdoslava 43
Materská škola	Veľké Kapušany	Síd.P.O.Hviezdoslava 1644		Základná škola	Drahňov	Hlavná 1
Materská škola	Beša	Hlavná 100		Základná škola	Čičarovce	Čičarovce 109
Materská škola	Čičarovce	Čičarovce 91		Základná škola	Kapušianske Kľačany	Hlavná 36
Materská škola	Kapušianske Kľačany	Kapušianske Kľačany 72		Základná škola	Krišovská Liesková	Krížany 36
Materská škola	Krišovská Liesková	Liesková 65		Základná škola	Maťovské Vojkovce	Maťovce 53
Materská škola	Maťovské Vojkovce	Maťovce 53		ZŠ s VJM J.Erdélyiho	Veľké Kapušany	Z. Fábryho 36
Materská škola	Oborín	Hlavná 97		Základná škola s VJM	Veľké Slemence	Veľké Slemence 18
Materská škola	Ptrukša	Hlavná 169		Cirkevná základná škola	Vojany	Elektrárenská 50
Materská škola	Ruská	Hlavná 67		Špec. základná škola	Veľké Kapušany	J. Dózsu 32
Materská škola s VJM	Veľké Kapušany	Sídl. L. N. Tolstého 89/2				
Materská škola	Veľké Raškovce	Veľké Raškovce 112				
Materská škola	Veľké Slemence	Veľké Slemence 18				
Materská škola	Vojany	Elektrárenská 318				
Špeciálna MŠ internátna	Veľké Kapušany	J. Dózsu 32				
				SNAZOV	OBEC	ULICA
				SOŠPaS na vidieku	Veľké Kapušany	J. Kráľa 25
				Stredná odborná škola	Veľké Kapušany	Janka Kráľa 25
				Gymnázium	Veľké Kapušany	Zoltána Fábryho 1

Školské zariadenia					
SNAZOV	OBEC	ULICA	SNAZOV	OBEC	ULICA
Školská jedáleň pri MŠ	Beša	Hlavná 100	ŠKD pri ZŠ	Čičarovce 109	Čičarovce 109
Školská jedáleň pri MŠ	Čičarovce	Čičarovce 91	ŠKD pri ZŠ	Drahňov	Hlavná 1
Školská jedáleň pri MŠ	Drahňov	Drahňov 170	ŠKD pri ZŠ	Kapušianske Kľačany	Hlavná 36
Školská jedáleň pri MŠ	Kapušianske Kľačany	Kapušianske Kľačany 72	ŠKD pri ZŠ	Maťovské Vojkovce	Maťovské Vojkovce 53
Školská jedáleň pri MŠ	Krišovská Liesková	Liesková 65	ŠKD pri ZŠ	Veľké Kapušany	sídl. P. O. Hviezdoslava
Školská jedáleň pri MŠ	Maťovské Vojkovce	Maťovce 53	Centrum voľného času	Veľké Kapušany	Z. Fábryho 21
Školská jedáleň pri MŠ	Oborín	Oborín 52	ŠKD pri ZŠ	Veľké Kapušany	Z. Fábryho 36
Školská jedáleň pri MŠ	Ptrukša	Hlavná 169	ŠKD pri ZŠ	Veľké Slemence	Veľké Slemence 18
Školská jedáleň pri MŠ	Ruská	Ruská 67	ŠKD pri Cirk.ZŠ	Vojany	Elektrárenskú 50
Školská jedáleň pri ZŠ	Veľké Kapušany	J. A. Komenského 36			
Škol.jedáleň SOŠpoľn.aS	Veľké Kapušany	J.Kráľa 25	SNAZOV	OBEC	ULICA
Školská jedáleň pri ZŠ	Veľké Kapušany	Síd.P.O.Hviezdoslava 62	Školská jedáleň pri ZŠ	Veľké Kapušany	Z. Fábryho 46
Školská jedáleň pri MŠ	Veľké Kapušany	Síd.P.O.Hviezdoslava 65	Školská jedáleň pri MŠ	Veľké Raškovce	Veľké Raškovce 112
Školská jedáleň pri MŠ	Veľké Kapušany	Sídl. L. N. Tolstého 89/2	Školská jedáleň pri ZŠ	Veľké Slemence	Veľké Slemence 18
Výdajná jedáleň pri gym	Veľké Kapušany	Z. Fábryho 1	Školská jedáleň pri MŠ	Vojany	Elektrárenskú 318

1.6 Ekonomia vidieka

V obvode Veľké Kapušany sa nenachádza žiadny kľúčový zamestnávateľ. V minulosti takýmto priemyslom boli SE a.s., lokalita Vojany, a Slovtransgaz a.s., závod Veľké Kapušany, avšak aj u týchto zamestnávateľov došlo za posledné tri roky k značnému uvoľňovaniu zamestnancov.

Značne zhoršená dopravná dostupnosť a odľahlosť obvodu vytvára nevýhodné lokalizačné podmienky pre priemyselnú výrobu. Dopravné napojenie na hlavné cestné ťahy je nedostatočné a preto nie je zaznamenaný príliv investorov do nášho obvodu. V poslednom čase je útlm poľnohospodárskej výroby a stavebnej produkcie, ale aj nízkej podnikateľskej aktivity.

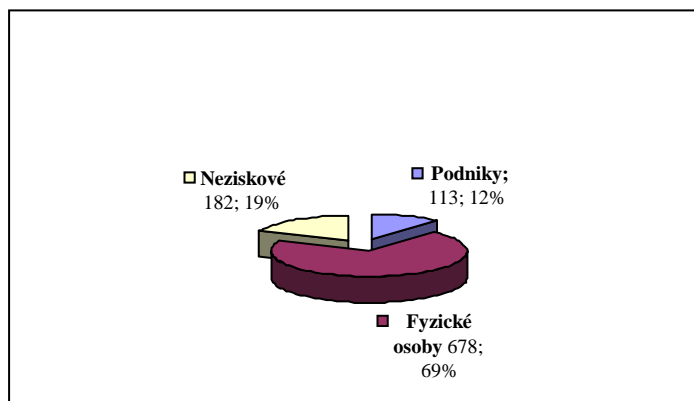
Pretrvávajúcim nedostatkom je malá finalizácia výroby. K vývojovým zmenám došlo aj v organizačnej štruktúre firiem, ich veľkosti, v počte zamestnancov a vlastníckych vzťahov.

Tabuľka č.14 Organizačná štruktúra ekonomiky mikroregiónu v roku 2009

Obce			Podniky		Fyzické osoby		Neziskové	
	Spolu	%		%		%		%
Beša	13	1,33	0	-	7	1,03	4	2,19
Budince	8	0,82	0	-	6	0,88	2	1,09
Čičarovce	38	3,89	3	2,65	28	4,13	7	3,84
Drahňov	35	3,58	3	2,65	20	2,94	12	6,59
Ižkovce	8	0,82	0	-	4	0,59	4	2,19
Kapušíanske Kľačany	73	7,48	4	3,54	63	9,29	6	3,29
Krišovská Liesková	28	2,87	2	1,77	20	2,94	6	3,29
Malé Raškovec	11	1,12	3	2,65	4	0,59	4	2,19
Maťovské Vojkovce	28	2,87	3	2,65	19	2,8	6	3,29
Oborín	37	3,79	6	5,31	27	3,98	4	2,19
Ptrukša	18	1,84	1	0,88	12	1,77	5	2,74
Ruská	34	3,48	2	1,77	27	3,98	5	2,74
Veľké Kapušany	548	56,20	76	67,25	380	50,04	92	50,55
Veľké Raškovec	27	2,76	5	4,42	18	2,65	4	2,19
Veľké Slemence	23	2,35	1	0,88	15	2,21	7	3,84
Vojany	36	3,69	4	3,54	23	3,39	9	4,94
Zemplínske Kopčany	10	1,02	0	-	5	0,73	5	2,74
Spolu:	975		113		678		182	

Zdroj:ŠÚ SR

Graf č.4 Organizačná štruktúra ekonomiky mikroregiónu v roku 2009

Tabuľka č.15 **Podnikateľské subjekty podľa právnej formy**

Kód	Názov	Počet
102	Podnikateľ- fyzická osoba -zapísaná v obchodnom registri	3
112	Spoločnosť s ručením obmedzeným	97
121	Akciová spoločnosť	2
205	Družstvo	5
271	Spoločenstvá vlastníkov pozemkov, bytov a pod.	4
422	Zahraničná osoba, fyzická osoba s bydliskom mimo územia SR	2

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2009

Tabuľka č.16 **Podnikatelia - fyzické osoby**

Kód	Názov	Počet subjektov
101	Podnikateľ- fyzická osoba- nezapísaná v obchodnom registri	504
103	Samostatne hospodáriaci roľník nezapísaný v obchodnom registri	112
105	Slobodné povolanie -fyzická osoba podnikajúca na základe iného ako živnostenského zákona	32
107	Podnikateľ -fyzická osoba - nezapís. v OR- podnikajúca súčasne ako SHR	21
109	Podnikateľ - fyzická osoba - nezapís. v OR -podnikajúca súčasne ako osoba so slobodným povolaním	9
	Spolu	678

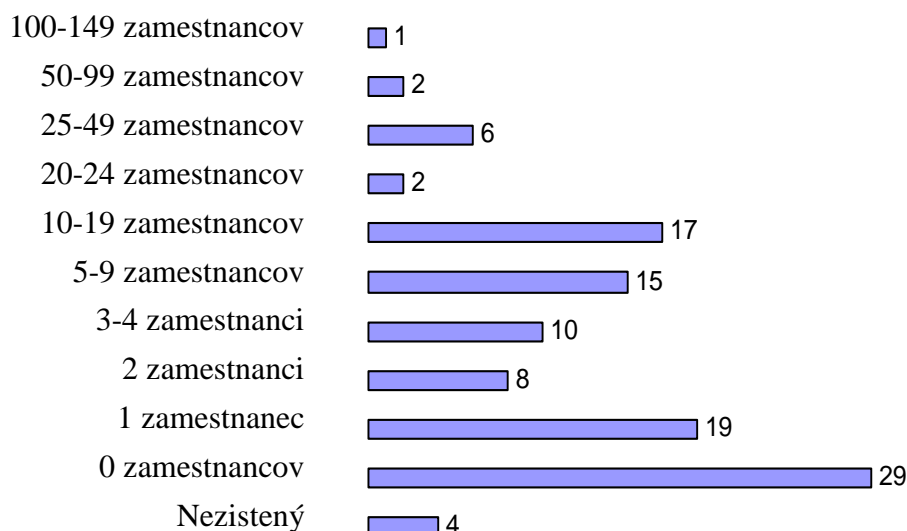
Zdroj: Štatistický úrad SR, 2009

Tabuľka č.17 **Ekonomické subjekty podľa počtu zamestnancov**

Kód	Názov	Počet	%
0	Nezistený	4	3,54
1	0 zamestnancov	29	25,66
2	1 zamestnanec	19	16,81
3	2 zamestnanci	8	7,08
4	3-4 zamestnanci	10	8,85
5	5-9 zamestnancov	15	13,27
6	10-19 zamestnancov	17	15,04
7	20-24 zamestnancov	2	1,77
11	25-49 zamestnancov	6	5,31
12	50-99 zamestnancov	2	1,77
21	100-149 zamestnancov	1	0,8
Spolu		113	100

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2009

Graf č.5 **Ekonomické subjekty podľa počtu zamestnancov**

V nasledujúcej tabuľke je analýza rozdelenia podnikov podľa ich hlavnej ekonomickej činnosti v súlade so štatistickou klasifikáciou SK NACE. Z tejto analýzy je zrejmé, že najväčší podiel majú podniky pôsobiace v sekcii veľkoobchodu a maloobchodu. Podniky pôsobiace v poľnohospodárstve majú v regióne s poľnohospodárskym charakterom menší podiel.

V štruktúre ekonomiky Použitia chýba priemyselná výroba aj stavebníctvo. Malý podiel ubytovacích a stravovacích služieb tvorí výraznú prekážku pri rozvoji turistiky a cestovného ruchu.

Tabuľka č.18 Podniky podľa sekcií ekonomických činností

Kód	Názov sekcie	Počet
A	Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	16
B	Ťažba a dobývanie	
C	Priemyselná výroba	8
D	Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu	3
E	Dodávka vody; čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov	
F	Stavebníctvo	5
G	Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov	41
H	Doprava a skladovanie	8
I	Ubytovacie a stravovacie služby	4
J	Informácie a komunikácia	4
K	Finančné a poisťovacie činnosti	2
L	Činnosti v oblasti nehnuteľností	4
M	Odborné, vedecké a technické činnosti	9
N	Administratívne a podporné služby	3
O	Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie	
P	Vzdelávanie	1
Q	Zdravotníctvo a sociálna pomoc	4
R	Umenie, zábava a rekreácia	1
S	Ostatné činnosti	
T	Činnosti domácností ako zamestnávateľov; nediferencované činnosti v domácnostiach produkujejúce tovary a služby na vlastné použitie	
U	Činnosti extrateritoriálnych organizácií a združení	
	Spolu	113

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2009

Zamestnanie

Z pohľadu stratégie rozvoja mikroregiónu je najdôležitejší podiel obyvateľstva v produktívnom veku, ktorý je v záujmovom území **11931** osôb. Z celkového počtu obyvateľov je to **63,64%**. Nezamestnanosť v území už dlhodobo osciluje okolo počtu **4700** osôb. Na **7230** zamestnancov pripadá 4650 až 4700 nezamestnaných, takže pomer medzi zamestnanosťou a nezamestnanosťou je **3 : 2**.

Zjednodušene to znamená, že z **5** občanov v produktívnom veku sú **2** bez práce..

Z celkového priemerného počtu **4700** nezamestnaných je dlhodobo bez práce okolo **1600** obyvateľov.

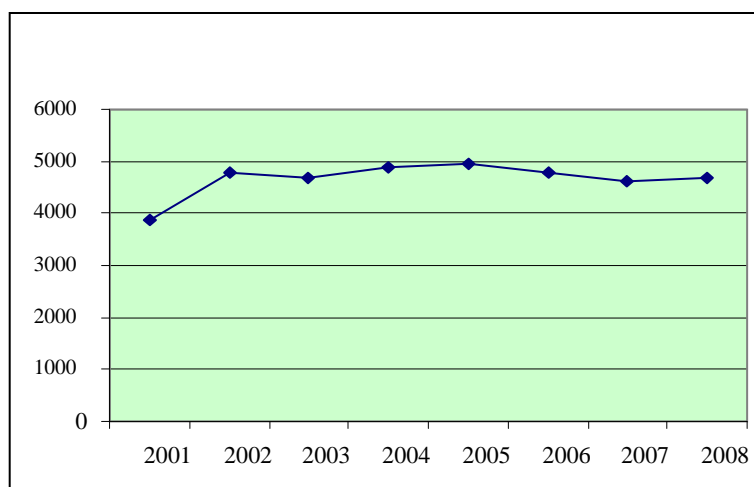
Od roku 2001 sa počet nezamestnaných v mikroregióne zvýšil o **792** osôb.

Predpokladaný vývoj zamestnanosti v roku 2009

Vývoj zamestnanosti v priebehu roku 2008, podobne ako v predchádzajúcich, ovplyvňovala predovšetkým ekonomická situácia v regióne. Zamestnanosť ovplyvňuje pravidelne už niekoľko rokov dozadu aj niekoľko iných faktorov. Predovšetkým sú to pracovné zmluvy dojednané na dobu určitú, prítok do evidencie nezamestnaných absolventov škôl, rozviazanie pracovného pomeru bez vážneho dôvodu, dohodou a iné. Nezamestnanosť v priebehu roka klesala a zatiaľ nedošlo k výraznému prítoku nezamestnaných po návrate zo sezónnych prác. Pravidelné znižovanie ekonomickej sily firiem v regióne priamo ovplyvňoval stav nezamestnanosti. K tomu globálne sa rozširujúca finančná kríza negatívne zasiahla aj slovenské podniky, čo povedie k zníženiu zamestnanosti.

Závažná situácia z hľadiska zamestnanosti je v celom mikroregióne, ktorý sa vyznačuje vysokou nezamestnanosťou v dôsledku značného útlmu poľnohospodárskej výroby, ktorá v tomto obvode prevládala. V súčasnosti je na ústupe poľnohospodárska ako aj priemyselná výroba.

Graf č.6 Vývoj nezamestnanosti v mikroregióne v období 2001 - 2008

Tabuľka č.19 **Nezamestnanosť v obciach Použia, vývoj v rokoch 2001 -2008**

Obce	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Zmena 2001-2008	Zmena 2001-2008 v %-ách
Beša	25	57	43	57	59	61	61	61	36	59,02
Budince	27	48	45	45	51	46	41	34	7	20,59
Čičarovce	88	111	122	115	115	118	119	134	46	34,33
Drahňov	158	279	242	293	293	302	275	267	109	40,82
Ižkovce	11	13	15	15	15	16	10	12	1	8,33
Kapušíanske Kláčany	89	127	126	120	127	130	134	136	47	34,56
Krišovská Liesková	109	146	137	139	161	138	129	125	16	12,80
Malé Raškovce	17	24	29	31	27	24	23	18	1	5,56
Maťovské Vojkovce	74	101	107	106	97	88	79	95	21	22,11
Oborín	49	115	98	134	113	113	82	88	39	44,32
Ptrukša	46	65	64	66	71	55	53	58	12	20,69
Ruská	24	108	72	100	106	88	84	89	65	73,03
Veľké Kapušany	949	1275	1261	1336	1346	1225	1185	1197	248	20,72
Veľké Raškovce	19	36	28	36	41	42	37	34	15	44,12
Veľké Slemence	51	80	62	81	88	94	78	87	36	41,38
Vojany	118	154	166	169	178	176	167	194	76	39,18
Zemplínske Kopčany	32	41	51	44	47	48	49	42	10	23,81
Spolu:	3887	4782	4671	4891	4940	4770	4613	4679	792	16,93

Zdroj: ÚPSVaR Michalovce, 2009

Tabuľka č.20 Nezamestnanosť obyvateľov obcí podľa pohlavia a dĺžky evidencie

Obce	2006			2007			2008		
	Spolu	Ženy	Dlhodobo	Spolu	Ženy	Dlhodobo	Spolu	Ženy	Dlhodobo
Beša	61	36	60	61	33	38	61	29	32
Budince	46	20	45	41	20	35	34	16	25
Čičarovce	118	55	112	119	60	71	134	61	79
Drahňov	302	141	288	275	133	167	267	136	186
Ižkovce	16	8	13	10	7	4	12	6	6
Kapušíanske Kľačany	130	56	126	134	54	92	136	66	97
Krišovská Liesková	138	77	131	129	68	79	125	69	81
Malé Raškovce	24	17	22	23	15	16	18	11	10
Maťovské Vojkovce	88	36	87	79	31	53	95	43	47
Oborín	113	57	109	82	44	51	88	40	49
Ptrukša	55	29	54	53	29	33	58	33	33
Ruská	88	40	85	84	41	62	89	45	61
Veľké Kapušany	1225	658	1164	1185	661	684	1197	647	709
Veľké Raškovce	42	15	42	37	17	23	34	14	24
Veľké Slemence	94	48	91	78	41	54	87	49	60
Vojany	176	92	168	167	94	113	194	98	119
Zemplínske Kopčany	48	24	47	49	24	29	42	15	30
Spolu:	2764	1409	2644	2606	1372	1604	2671	1378	1648

Zdroj: ÚPSVaR, Michalovce, 2009

Podmienky pre hospodársky rast mikroregiónu Použie

V roku 2005 bolo vytvorené združenie s názvom Združenie mesta a obcí EAST PARK-PARK VÝCHOD, ktorého hlavným cieľom je vytvoriť podmienky pre hospodársky rast mikroregiónu, znížiť mieru nezamestnanosti a znížiť migráciu kvalifikovanej pracovnej sily z mikroregiónu.

Územný plán mesta Veľké Kapušany navrhuje 2 zóny na vytvorenie priemyselného parku s plánovaným počtom 3600 zamestnancov.

Štúdia uskutočniteľnosti s názvom Priemyselný a Logistický Park mesta Veľké Kapušany a mikroregiónu, ktorý bol vypracovaný z poverenia Združenia mesta a obcí EAST PARK – PARK VÝCHOD Združením maďarských vedecko-technologických a priemyselných parkov, Zemplínskou regionálnou nadáciou na podporu rozvoja podnikania /ZRVA/.

Uvedená štúdia uskutočniteľnosti rieši lokalitu vo východnej a severovýchodnej časti mesta v blízkosti ŽSR. Obsahom sú ciele, úlohy spojené s ochranou životného prostredia, možnosti a plány dovozu kapitálu, štruktúry a otázky prevádzkovania Priemyselného a Logistického Parku mesta Veľké Kapušany, plánovanie investície v Priemyselnom a Logistickom Parku vo Veľkých Kapušanoch, koncepciu marketingu pre podporu vzniku priemyselného Parku, podnikateľský plán a výpočet návratnosti nákladov.

Východná a severovýchodná časť – celková plocha 70 ha, (max 2 podlažia/kapacita 3000 m³, predpokladaná zastavanosť územia je 60%) **plánovaný počet zamestnancov je 1800.**

Južná časť – celková plocha 70 ha, (max. 2 podlažia/kapacita 3000 m³, predpokladaná zastavanosť územia je 60%) **plánovaný počet zamestnancov je 1800**

Investície budúcej priemyselnej zóny charakterizujú tri hlavné smery:

- 1. Podnik pre spracovanie zeleniny a ovocia, chladiareň**
- 2. Biomasa – produkcia, spracovanie**
- 3. Montážny podnik elektrotechnického charakteru, výrobná hala**

Počas príprav programovacieho obdobia 2007-2013 sa zdôrazňovala „územná koncentrácia“ prostriedkov. Tá by mala prispieť ku integrovaniu podporených aktivít z eurofondov do určitých "pólov", teda vopred stanovených menších území. To by malo mať väčší pozitívny rozvojový vplyv na ich zázemie.

Niektoré samosprávy budú oprávnené čerpať zo štrukturálnych fondov - Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF) a Európskeho sociálneho fondu (ESF). Na tie sa vzťahujú operačné programy NSRR SR 2007-2013, najmä Regionálny operačný program. Iná skupina obcí bude čerpať z nástrojov Spoločnej poľnohospodárskej politiky (Program pre rozvoj vidieka SR 2007-2013).

Tabuľka č.21 **Póly rastu v mikroregióne** (MVaRR SR, 2007)

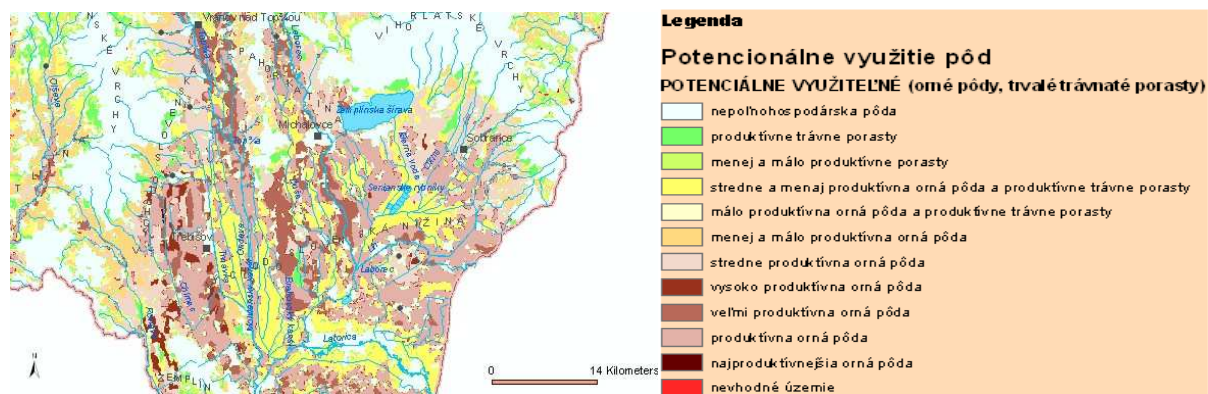
		Počet obyvateľov			Režim OP a ROP (ERDF)	Režim PRV SR (EAFRD)
		rok				
kód obce	Názov obce	2001	2004	2007		
	INOVAČNÉ PÓLY RASTU					
543853	Veľké Kapušany	9760	9536	9549	X	
	KOHÉZNE PÓLY RASTU MIMO ZÁUJMOVÉHO ÚZEMIA INOVAČNÝCH PÓLOV RASTU					
543888	Veľké Slemence	604	598	602	X	
543942	Vojany	797	825	877	X	
	OBCE PODPOROVANÉ Z EAFRD MIMO ZÁUJMOVÉHO ÚZEMIA INOVAČNÝCH PÓLOV RASTU					
513857	Budince	192	213	201		X
522635	Zemplínske Kopčany	218	232	311		X
522767	Malé Raškovce	254	245	236		X
528137	Beša	378	372	350		X
528277	Čičarovce	827	852	861		X
528331	Drahňov	1076	1180	1267		X
528391	Ižkovce	120	113	99		X
528404	Kapušíanske Kľačany	808	822	834		X
528463	Krišovská Liesková	845	877	874		X
528579	Maťovské Vojkovce	587	590	597		X
528633	Oborín	700	710	699		X
528692	Ptrukša	544	519	501		X
528714	Ruská	584	590	595		X
543870	Veľké Raškovce	347	350	327		X
	Spolu	18641	18624	18780		

1.6.1 Poľnohospodárstvo

Poľnohospodárstvo je jedným z rozhodujúcich faktorov kvality vidieka a životného prostredia. Bez podpory trhového poľnohospodárstva a rozvoja vidieka by región čelil čoraz väčším hospodárskym, sociálnym a ekologickým problémom.

Pozemková charakteristika okresu Michalovce

Poľnohospodárska pôda zaberá 72079 ha z celkovej rozlohy okresu, čo je 70,8%. Na ornú pôdu pripadá 67,2%, na trvalé trávne porasty 27,3%, na trvalé kultúry 5,5%. V okrese je 12 188 ha lesnej pôdy, 12% výmery. Delí sa na lužné lesy, ktoré sú viazané na nivy vodných tokov, na nižné a podhorské lesy. Sú listnaté, rozlíšené vo vyšších stupňoch riečnych terás cez pahorkatiny až po úpätie prilahlých kopcov. Dnešný spôsob hospodárenia v lesoch má dlhú tradíciu, s obmenami u nás pretrváva už viac ako 150 rokov. Začína oživovať niekdajší spôsob hospodárenia lesných urbáriátov.

Pozemková charakteristika mikroregiónu Použie

Celková výmera pôdy v katastrálnych územiach obcí mikroregiónu Použie je 26166 ha. Na poľnohospodársku pôdu pripadá 78 % na nepoľnohospodársku pôdu 22 % z celkovej výmery.

Poľnohospodárska pôda sa člení na ornú pôdu v pomere 52% s 10685 ha výmery, na trávne porasty 44,62% s 9118 ha výmery. Vinice majú výmeru iba 16,32 ha - 0,8 %. Ovocné sady 15,58 ha - 0,76 %. Záhrady s výmerou 605 ha tvoria 7,96% z celkovej plochy poľnohospodárskej pôdy.

Nepoľnohospodársku pôdu s celkovou výmerou 5730 ha tvoria v 31,83% lesné pozemky, v 24,1% vodné plochy, v 29,97% zastavané plochy. Ostatné plochy nepoľnohospodárskej pôdy majú výmeru 979 ha – 17,09%.

Tabuľka č.22 Pozemková charakteristika – pôdny fond, druhy pozemkov v katastrálnych územiach

Obec	Výmera pôdy m ²												
	Celkom	V tom:											
		Poľnohospodárska pôda						Nepoľnohospodárska pôda					
		Spolu	V tom:					Spolu	V tom:				
Orná pôda	Vinice		Záhrady	Ovocné sady	Trávne porasty	Lesné pozemky	Vodné plochy		Zastavané plochy	Ostatné			
Beša	19535971	12918099	3088017	50387	188539	17184	9573972	6617872	2776437	2256370	480413	1104652	
Budince	1963963	1751219	1476850	0	179299	7997	87073	212744	0	66601	139975	6168	
Čičarovce	26634466	20572179	10597680	0	463640	0	9510859	6062287	2331543	1683728	1278210	768806	
Drahňov	17551658	12173027	6803543	0	341589	0	5027895	5378631	2132475	887688	1008511	1349957	
Ižkovce	4221287	3226462	1979280	0	112779	0	1134403	994825	0	281041	317203	396581	
Kapušíanske Kľačany	20310813	14897562	6373397	0	667056	0	7857109	5413251	3147320	1302621	769577	193733	
Krišovská Liesková	15582056	13623310	8488533		686478	0	4448299	1958746	0	312981	786176	859589	
Malé Raškovce	8751595	7850064	4220317	690	133287	3000	3492770	901531	317174	266586	299626	18145	
Maťovské Vojkovce	Maťovce	7371658	6729678	5760102	0	391470	0	578106	641980	0	85586	540277	16117
	Kapušíanske Vojkovce	4921747	4386975	3804105	0	211385	0	371485	534772	0	77216	435596	21960
Oborín	Oborín	18910165	13150609	5055931	58440	162308	0	7873930	5759556	3151416	1169505	607021	831614
	Kucany	24871917	21238608	1963300	53486	46082	0	19175740	3633309	181464	1967581	501067	983197
Ptrukša	6935896	5188347	1569943	0	289836	0	3328568	1747549	431684	667782	339035	309048	
Ruská	11904785	10976773	8714169	0	420144	2570	1839890	928012	8263	263782	553213	102754	
Veľké Kapušany	29615058	20969155	16227977	0	708935	7474	4024769	8645903	3605058	742885	3094768	1203192	
Veľké Raškovce	11998101	10298232	5799750	0	264438	42755	4191289	1699869	45523	554421	447709	652216	
Veľké Slemence	9972077	9006010	5344077	0	408013	0	3253920	966067	20265	434731	421085	89986	
Vojany	10945642	6480337	3924507	170	279923	0	2275737	4465305	30102	497057	3072476	865670	
Zemplínske Kopčany	9662631	8923518	5614356	0	93369	74840	3140953	739113	60096	293605	363681	21731	
Spolu:	261661486	204360164	106805834	163173	6048570	155820	91186767	57301322	18238820	13811767	15455619	9795116	

Zdroj : Katastrálny úrad, Michalovce

Hlavné ciele a priority v oblasti poľnohospodárstva

V mikroregióne Použie sa majú realizovať tieto hlavné ciele a priority v oblastiach poľnohospodárstva a potravinárstva:

1. Zabezpečiť konkurencieschopné poľnohospodárstvo a potravinárstvo a rozvoj životaschopného vidieka a vidieckej zamestnanosti

Podporou dynamického rozvoja poľnohospodárstva schopného konkurovať na domácom a zahraničnom trhu.

Podporou vývoja, výroby a inovačného využívania obnoviteľných zdrojov energie, so zameraním na využívanie poľnohospodárskej pôdy na nepotravinové účely, s dôrazom na produkciu biomasy, produkciu plodín na výrobu biopalív a produkciu plodín pre textilný a automobilový priemysel (napr. ľan, konope).

Rozvojom informatizácie.

2. Zabezpečiť dostatočnú ponuku bezpečných a kvalitných potravín pre zdravú výživu obyvateľstva

Podporou realizácie opatrení v rámci Programu rozvoja vidieka na roky 2007 – 2013.

Investície do spracovania a uvádzania produktov na trh, organizácia výrobcov, podpora rozvoja nových trhov a technická pomoc.

3. Zabezpečiť zlepšenie stavu životného prostredia a poľnohospodárskej krajiny

Podporou poľnohospodárstva v jeho funkciách ochrany a udržiavania prírodných zdrojov a kultúrnych hodnôt krajiny a zachovania biodiverzity na vidieku

1.6.2 Lesné hospodárstvo

Lesné hospodárstvo

Po analýze údajov z katastrálnych území obcí Použia možno konštatovať, že pri celkovej rozlohe lesov 1 812,51 ha lesy disponujú s objemom porastovej zásoby dreva spolu 314,8 tis.m³. Ročná ťažba dreva je v týchto lesoch iba 5 tis. m³. Dôvodom je skutočnosť, že značná časť lesov sa nachádza v chránenej oblasti Latorica. Lesy Použia tvoria veľmi významný provok územného systému ekologickej stability. Hospodárske využívanie drevnej hmoty na tomto území je regulované a chránené. **Lesné hospodárstvo v mikroregióne nie je rozhodujúcim ekonomickým faktorom.**

Rozloha lesov v katastrálnych územiach obcí Použia, lesnatosť územia, zloženie lesných porastov a porastová zásoba dreva sú na základe údajov Obvodného lesného úradu Michalovce uvedené v tabuľke č.24.

Územia s najväčšou lesnatosťou sú v katastri obce Kapušianske Kľačany /15,5%/ a Beša /14%/ Kataster obce Drahňov a mesta Veľké Kapušany disponuje s lesnatosťou rovnako na 12%-ách územia. Porovnateľné rozlohy lesov sa nachádzajú ešte v obciach Čičarovce /8,7%/ a Oborína /7%/. Na ostatnom území je lesnatosť veľmi nízka alebo žiadna.

Najväčšia porastová zásoba dreva sa nachádza v lesoch v katastri Veľkých Kapušian /83,8tis.m³ / Porastová zásoba dreva je rovnako veľká aj v katastri Oborína /79tis.m³ / a Kapušianskych Kľačan /71,4tis.m³ /. Menšia porastová zásoba je ešte v lesoch Čičaroviec /29,5tis.m³ / a Drahňova /16,7tis.m³ /.

Podľa druhu vlastníctva prevažujú lesy vo vlastníctve spoločností /1234,58 ha/. Lesy štátne tvoria 1/3 celkovej rozlohy /556,68 ha/.

Lesy majú ale veľký potenciál na aktivity poľovníctva, turistiky na vyznačených chodníkoch a inú záujmovú turistiku.

Tabuľka č.23 Lesné hospodárstvo v katastrálnych územiach

Obec	Rozloha lesov v katastri (ha)	Lesnatosť územia (%)	Zloženie lesných porastov (%)*	Porastová zásoba dreva (tis.m ³)	Ročná ťažba dreva (tis.m ³)
Beša	277,64	14	tp50,ja30,vr10,js5,db5	23,0	1,3
Budince					
Čičarovce	233,15	8,7	db40,tp30,js20,hb10	29,5	0,1
Drahňov	213,25	12	db30,tp30,js15,ag10 hb10,jv5	16,7	0,6
Ižkovce					
Kapušíanske Kľačany	314,73	15,5	db30,hb30,js30,tp10	71,4	1,3
Krišovská Liesková					
Malé Raškovce	31,72	3,6	db40,os30,vr10,tp10,jv10	1,8	0
MaťovskéVojkovce					
Oborín	333,30	7	tp30,js30,db30,vr10	79,0	1,0
Ptrukša	43,17	6,2	js40,db30,hb20,tp10	9,1	0,1
Ruská					
Veľké Kapušany	360,51	12	js50, db50	83,8	0,6
Veľké Raškovce					
Veľké Slemence	2,03	0,2	tp 70, js 30	0,2	0
Vojany	3,01	0,3	os85, db10, vr 5	0,3	0
Zempl.Kopčany					
Spolu:	1812,51	9,2	tp,db,js,hb,jv,ag	314,8	5

Zdroj: Obvodný lesný úrad, Michalovce

Tabuľka č.24 Lesy v katastrálnych územiach podľa druhu vlastníctva

Obec	Štátne (v ha)	Súkromné (v ha)	Spoločenstvá (v ha)	Cirkevné (v ha)	Obecné (v ha)
Beša	277,64				
Budince					
Čičarovce	51,46	10,59	171,10		
Drahňov	125,25		88,00		
Ižkovce					
Kapušíanske Kľačany		10,66	304,07		
Krišovská Liesková					
Malé Raškovce	28,77		2,95		
Maťovské Vojkovce					
Oborín	20,02		313,28		
Ptrukša	43,17				
Ruská					
Veľké Kapušany	5,33		355,18		
Veľké Raškovce					
Veľké Slemence	2,03				
Vojany	3,01				
Zemplínske Kopčany					
Spolu	556,68	21,25	1234,58	-	-
Lesy SR, š.p.	556,68				

Zdroj: Obvodný lesný úrad, Michalovce

1.6.3 Vidiecky turizmus – cestovný ruch

Podľa „Regionalizácie cestovného ruchu SR“ vypracovanej Ústavom turizmu Bratislava je územie štátu rozdelené do 21 regiónov .

Mikroregión Použie je zaradené k subregiónu (územie menšieho rozsahu v rámci turistického regiónu) **Zabodrožie** v rámci **Dolnozemplínskeho regiónu**, ktorý má vysoký potenciál:

- pre pobyt a rekreáciu pri vode (zo strednodobého aj dlhodobého hľadiska)
- pre pobyt v lesnom prostredí, pre pobyt na vidieku a vidiecky turizmus; pre poznávanie kultúrno-historických pamiatok.

Z hľadiska významu jednotlivých regiónov je Dolnozemplínsky región zo strednodobého horizontu zaradený k regiónom regionálneho významu, ale v dlhodobom horizonte má predpoklady na zaradenie sa k turistickým regiónom nadregionálneho významu.

Kultúrny potenciál

História

Mikroregión bol historicky obývaný dlhé stáročia. Z archeologického hľadiska je to jeden z najvýznamnejších regiónov v rámci KSK. Svedčia o tom početné archeologické nálezy, z ktorých značná časť je vystavená v Zemplínskom múzeu v Michalovciach. Medzi najvýznamnejšie nálezy radíme:

Oborín - významný nález ženskej plastiky - Venuše

Veľké Raškovce – nález unikátnej amfory s doposiaľ najstarším vyobrazením dvojkolesového voza so záprahom v strednej Európe

Ižkovce - najväčšie keltské birituálne pohrebisko na východnom Slovensku

Archeologické nálezy potvrdili prítomnosť roľníckych neolitických spoločenstiev v prvej polovici 5. tisícročia p. n. l. **vo Veľkých Kapušanoch**

Z nášho prehľadu v predchádzajúcej kapitole je evidentné, že aj v novodobej ére boli obce známe už v 13.-15. storočí, pričom samotné mesto Veľké Kapušany je podľa historických záznamov najstarším mestom KSK.

Zo známych osobností pôsobiacich v obciach mikroregiónu treba spomenúť:

Erdélyi Ján – básnik, filozof, kritik (Veľké Kapušany)

László Mécs* – významný básnik, kňaz

Irén Braun* – svetoznámy umelec, maliar (narodená vo Veľkých Kapušanoch, dnes žije v Izraeli)

Robert Capa* – svetoznámy fotoreportér „**najväčší fotoreportér vojny**“, pred jeho narodením sa ich rodina vystažovala do Budapešti, pôsobil v New Yorku s bratom Cornellom Capom, takisto uznávaným fotoreportérom. Jeho pôvodné meno je Endre Friedmann. Zomrel 25.mája 1954.

Erdélyi András Endre* – umelecký maliar, narodený vo Veľkých Kapušanoch, vystavoval najmä v Budapešti, zomrel v roku 1993

Ferenc György* – drevorezbár, sochár, žije a tvorí vo Veľkých Kapušanoch

Galgóczy János Tibor* – majster ľudových umení, 2 vyznamenania Ministerstva kultúry Československej republiky, 1 vyznamenanie Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, Majster ľudových umení ÚĽUVu, stále výstavy v múzeách: Zemplínsky múzeum Michalovce, Vlastivcedné múzeum Trebišov, Múzeu kultúry Maďarov na Slovensku Bratislava, ÚĽUV Bratislava, Túrócszentmárton Maďarsko a V USA má stálu putovnú výstavu.

Mgr.art. Zoltán Nagy* – zaslúžilý umelec, tanečník, majster v balete, pedagóg tanca, narodil sa vo Veľkých Kapušanoch

ThMgr. Pándy Bertalan* – teologický spisovateľ, kňaz reformovanej cirkvi, pôsobil v Čičarovciach, dnes je na dôchodku, žije vo Veľkých Kapušanoch

Dr. Skultéty Csaba* – publicista, redaktor – vysoko uznávaný najmä v Maďarskej republike, narodil sa vo Veľkých Kapušanoch

Sándor Somló* – režisér, básnik, herec, literárny dramatik, narodený vo Veľkých Kapušanoch 19.11.1859, zomrel 2.9.1916

Wagenhofferová (Szmukó) Viktória – umelecká maliarka (1927-2003), pôsobila vo Veľkých Kapušanoch

(*Z knihy: Demjénné Kovács Erna: Jeles Nagykaposiak – Významné osobnosti Veľkých Kapušian)

Dôležitý historický fakt, na ktorom možno stavať aj v budúcnosti, sa viaže k obci Kapušianske Kláčany, v ktorej žili chovatelia koní, najmä plemenných kobýl pre uhorských kráľov. Druhým silným oporným bodom môže byť história rodu Dobóvcov, ktorá sa viaže k obci Ruská a v súčasnosti sa v tejto agende rozvíja spolupráca s mestom Eger.

Architektúra

V mikroregióne sa nachádza viacero objektov, ktoré sú na zozname národných kultúrnych pamiatok a pamiatkových objektov. Ide konkrétne o:

Beša - kostol, reformovaná cirkev, klasicizmus, 1793, zmeny: 1836, 1903

Čičarovce - kostol, reformovaná cirkev, klasicizmus, koniec 18. storočia, zmeny: začiatok 19. st.

- v strede obce, gréckokatolícky kostol, barok, 10. roky 19. stor., zmeny: 1903

Čierne Pole - v strede obce, rímskokatolícky kostol Nepoškvrneného Srdca Panny Márie, neogotika, 1949

Drahňov – pomník, padlí v 1. svetovej vojne,

- kaštieľ, klasicizmus, 1812, zmeny: 1836
- kostol, reformovaná cirkev, luiséz, 1836, zmeny: 20. stor.
- pohrebná kaplnka, klasicizmus, 50. roky 19. stor.

Malé Raškovce - pamätník vzbury počas cholery z roku 1831

Oborín - kostol, reformovaná cirkev, gotika, 2. pol. 15. st., zmeny: 1796, 1896

Ruská - na začiatku obce, kaplnka prícestná so sochou - rímskokatolícky kostol sv. Jána Nepomuckého, kaplnka s plastikou sv. Jána, barok, pol. 19. stor., zmeny: 1794, 1930

- v strede obce rímskokatolícky kostol Povýšenia sv. Kríža, gotika, 16. stor., zmeny: 20. stor.

Veľké Kapušany – Nám. I. Dobóa, na budove MSKS - pamätná tabuľa padlým antifašistom, 1960

- Hlavná ul., na kostole evanjelickej cirkvi a.v., pamätná tabuľa: Erdélyi Ján - maďarský spisovateľ, 1814-1868, redaktor
- kalvínsky kostol (1784) – barokovo-klasicistický
- rímskokatolícky kostol sv. Šimona (1807) – klasicistický s pamätnou tabuľou básnika a kazateľa Lászlóa Mécsa
- židovský cintorín – bohato zdobené náhrobky z pieskovca, žuly a mramoru; v južnej časti cintorína hrob posledného kapušianskeho rabína Frieda

Okrem toho sú zaujímavé aj také objekty, ako je vysunutý lanový most cez rieku Latorica (Ptruckša) alebo Židovský cintorín – architektonická zvláštnosť a pamiatka vo Veľkých Kapušanoch. Židovské cintoríny sa nachádzajú v každej obci.

Lanový most cez rieku Latorica

Obce Boľany a Ptrukša na juhovýchode Slovenska spája cez rieku Latorica raritný lanový most. Aj po štyridsiatich rokoch ho využívajú miestni obyvatelia ako skratku do práce na železničnú prekládkovú stanicu v Čiernej nad Tisou. Most je vyhľadávanou atrakciou aj pre zahraničných turistov. Visutý most je stošeť metrov dlhý, nad riekou Latorica je vo výške sedem metrov. V roku 1968 ho postavili robotníci z regiónu, ktorí si ním skracovali cestu do práce na železničnú prekládkovú stanicu v Čiernej nad Tisou. Železnica bola jediný zamestnávateľom v širokom okolí. Dnes ho využívajú cykloturisti z Maďarska, Slovenska, Čiech, aj Ukrajiny. Miestni obyvatelia si ním skracujú aj cestu k hraničnému priechodu Veľké Slemence, odkiaľ smerujú na ukrajinskú stranu na lacnejšie nákupy.

V roku 1957 premávali robotníci z Ptrukše cez rieku na kompe. Most im nahrádzali dva kovové člny. V roku 1962 tu postavili prvý most. O päť rokov neskôr ho zobrala divoká Latorica. V roku 1967 postavili opäť nový. Dodnes ho využívajú ľudia z Ptrukše a okolitých obcí pracujúci na železnici. Z obce chodí po moste denne do práce vyše dvadsať ľudí. Po lanovom moste prechádzajú na bicykli. Do Čiernej nad Tisou to majú skratkou okolo desať kilometrov. Autobusom alebo autom by museli cestovať dookola cez Veľké Kapušany 47 kilometrov.

Na moste sa často zastavujú turisti a vodáci, ktorý smerujú do neďalekej Národnej prírodnej rezervácie Botiansky luh a Latorický luh. V povodí Latorice sa nachádza niekoľko ramien. Prírodným klenotom tejto oblasti sú aj rozsiahle lužné lesy, ktoré sa tiahnu šírke 3 km po ľavom brehu Latorice.

Tradície a miestne špecifiká

Územie mikroregiónu Použie sa historicky vyvíjalo pod vplyvom viacerých udalostí a viacerých kultúr. Všetky vplyvy sa premietli do životného štýlu miestnych obyvateľov, pričom niektoré osobitosti a danosti prostredia sa dodnes odzrkadľujú v miestnych špecifikách. Veľkým pozitívom je, že sa miestni obyvatelia usilujú udržať a oživiť tradície a miestne špecifiká.

Folklorne tradície oživuje **Vánok – detský folklórny súbor** (VK) a v rámci Dni obce Ptrukša sa organizuje folklórny festival s medzinárodnou účasťou.

Tradičným remeslám a výrobným technikám sa venujú klienti domova dôchodcov **Domov, n.o. – VK**, ktorí sa zameriavajú hlavne na **tkáčstvo**. Ďalšie tradičné výrobky sú **prezentované na Veľkokapušianskom jarmoku** organizovanom 1x za rok.

Na dedičstvo **ľudového drevorezbárstva** nadviazal známy výtvarný umelec **J. Ferencz**, ktorý má vo Veľkých Kapušanoch ateliér.

Miestnu kuchyňu charakterizuje spracovanie produktov typických pre mikroregión. **V súčasnosti sa tieto tradície zhodnocujú na turisticky prítiahlivých podujatiach**, ktoré organizuje mesto Veľké Kapušany: súťaž vo varení „halászlé“ a Lečofestival.

Menej známe a menej spropagované sú podujatia: Zelený hrachový festival v Čičarovciach s medzinárodnou účasťou (viaže sa na tradíciu pestovania zeleného hrachu v obci) a Medzinárodná súťaž vo varení perkeltu z bravčových nožičiek (perkelt z praciek) v Ižkovciach, ktoré patrí k tradičným jedlám v okolí.

K tradičným jedlám miestnej kuchyne možno zaradiť aj plnenú kapustu (holúbky) a kukuričnú kašu „žámiška“.

Kultúrny cestovný ruch

V súčasnosti sa **kultúrno-historický potenciál Použia** využíva nedostatočne. V mnohých obciach sú vo veľmi zanedbanom technickom stave kaštiele, zemianske kúrie, na ktorých opravu neboli nikdy voľné finančné prostriedky. Na ich rekonštrukcie je možné využívať prostriedky z európskych štrukturálnych fondov. Ďalšou možnosťou je ponúknuť ich investorom na prenájom alebo odkúpenie, následnú rekonštrukciu a ich adaptáciu na kvalitné ubytovacie, reštauračné, kultúrne a spoločenské zariadenia pri súčasnom rešpektovaní záujmov ochrany pamiatok a kultúrneho dedičstva.

Región disponuje množstvom hnutelných a nehnuteľných pamiatok. Mnohé z nich sú sakrálneho charakteru. Ich majiteľmi sú cirkvi, preto bude potrebné s nimi budovať partnerstvá, aby:

- pamiatky boli prístupné turistom
- zostavovali sa projekty na údržbu, renováciu objektov a na reštaurovanie vzácnych interiérov
- zrekonštruovali budovy (v prípade objektov, ktoré sa nevyužívajú na cirkevné účely) na zariadenia cestovného ruchu (nevyužívané kláštorné objekty a pod.)

Ostatné kultúrno-historické pamiatky, ktoré v súčasnosti nie sú dostatočne využívané, zatraktívniť o zaujímavé podujatia. Súčasný trend smeruje od stálych „neživých“ expozícií k animáciám, ktoré plnia dve základné funkcie:

- propagujú
- zvyšujú návštevnosť

Kultúrne, spoločenské a športové inštitúcie

V mikroregióne pôsobí viacero kultúrnych, spoločenských a športových inštitúcií, ktoré svojou činnosťou môžu pritiahnúť návštevníkov. Väčšina z nich je sústredná vo Veľkých Kapušanoch, v menšom počte pôsobia aj v niektorých obciach mikroregiónu.

Mestské múzeum Veľké Kapušany

Mestské múzeum vzniklo v decembri 2002. Stálu expozíciu tvoria: obydlia a bývanie, domáce a poľnohospodárske náradia a nástroje, predstavenie remesiel z okolia – kováčstvo, tkáčstvo, včelárstvo, hrnčiarstvo, obuvníctvo.

Fotogaléria Roberta a Cornela Capa

Fotogaléria od mája 2003 je súčasťou kultúrneho profilu mesta Veľké Kapušany, nachádza sa v Mestskom kultúrnom stredisku. Základnou myšlienkou pre zriadenie fotogalérie bolo zistenie a skutočnosť, že matka dvoch svetoznámych fotografov Roberta a Cornella Capa, Júlia Berkowitsová, pochádzala z Veľkých Kapušian. Fotogaléria v stálej expozícii reflektuje: rodinu, detstvo a mladosť Roberta a Cornella Capa, reprodukcie fotografických prác autorov, dejiny a vývoj fotografie, vývoj fotografických prác autorov, dejiny a vývoj fotografie, vývoj fotografických objektívov a vývoj fotografických prístrojov. V ostatnej časti fotogaléria poskytuje priestor a možnosť fotografom pre prezentáciu formou výstav.

Tájház – Národopisný dom Malé Raškovce

Dom tradícií Ptrukša

Kultúrno-vzdelávacie inštitúcie:

Centrum voľného času Veľké Kapušany

Športové kluby:

Lukostrelecký klub Nimród Veľké Kapušany

Tanečný klub Energetik

Mestský bežecký klub – organizuje tradičný beh Kapušianska dvanásťka, ktorý je organizovaný zároveň so súťažou vo varení „halászlé“

Jazdecký klub Čierny žrebec Drahňov

Hudobné skupiny a spevokoly

Citarová skupina Fabotó Veľké Kapušany

Hudobné skupiny: Caravella, Fajn, Delta

Spevokol pri klube dôchodcov (Ptrukša)

Spevácky zbor Jána Erdélyiho Veľké Kapušany

Canta Bille, spevácky zbor Veľké Kapušany

Latoričan, spevácky zbor Veľké Kapušany

Mužský spevácky zbor Beša

Slnečnica, občianske združenie, výučba a vystúpenia tradičných ľudových tancov, Čičarovce

Turistická infraštruktúra

Turistické informačné centrum (TIC) Veľké Kapušany

Bolo vybudované v rámci projektu INTERREG IIIA HU-SK v partnerstve s maďarským mestom Tokaj. Okrem poskytovania turistických informácií pre návštevníkov mesta bude toto zariadenie plniť aj ďalšie funkcie – súčasťou objektu je menšia konferenčná miestnosť, galéria, izba ľudových tradícií a výhľadovo sa uvažuje aj s úpravou pivničných priestorov na prezentáciu zemlínových vín.

Ubytovacie zariadenia

Podľa kritérií hodnotenia vybavenosti zariadení pre turizmus zadefinovaných v dokumente „Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike“ je potenciál mikroregiónu Použie prechodného ubytovania dobrý podľa počtu lôžok (30,5 lôžka na 1000 obyvateľov), ale podľa ďalších kritérií sa potenciál mikroregiónu **radí k priemernému** (ponuka lôžok je iba v troch kategóriách, chýbajú hotelové kapacity triedy *** a podiel zahraničnej návštevnosti nepresahuje 25%)

Ubytovacie kapacity sú sústredené vo Veľkých Kapušanoch a v obciach Oborín, Veľké Raškovce a Drahnov.

Vzhľadom na súčasnú návštevnosť mikroregiónu je kapacita lôžok pomerne vysoká, podľa kategorizácie ubytovacích zariadení je však nevyhovujúca: 40 lôžok je v apartmánoch penziónu Grif a v apartmánoch turistických ubytovní a 44 lôžok zaradených do kategórie hotel v turistických ubytovniach. Iba penzión Grif je zaradený do tried podľa platnej vyhlášky, bývalý hotel Družba bol preradený do kategórie turistická ubytovňa.

Chýbajú tu ubytovacie kapacity vo vidieckych domoch (v súčasnosti je v prevádzke iba jeden), resp. súkromných izbách.

Tabuľka č. 25 Ubytovacie kapacity v mikroregióne Použie

Názov	Kapacita	Typ zariadenia
Konferenčné centrum Reformovaná cirkev Drahnov	52 lôžok (3 trojposteľové, 5 päťposteľových a 5 štvorposteľových)	Turistická ubytovňa
Ubytovňa Jozef Nagy	80 lôžok	Robotnícka ubytovňa v Oboríne
Penzión GRIFF ***	10 lôžok - apartmány	Penzión vo Veľkých Kapušanoch
Hotel Družba	50 lôžok, (z toho 3/2 apartmány)	Turistická ubytovňa vo Veľkých Kapušanoch
Domov mládeže	179 lôžok (z toho hotelových izieb: 3 štvorposteľové, 2 trojposteľové, 1 dvojposteľová)	Robotnícka ubytovňa vo Veľkých Kapušanoch
ENERGOSLUŽBY	162 lôžok (z toho 8 trojposteľových apartmánov a 6 štvorposteľových hotelových izieb)	Robotnícka ubytovňa a hotel vo Veľkých Kapušanoch
Turistická ubytovňa, Reformovaná cirkev	30 lôžok	Turistická ubytovňa vo Veľkých Raškovciach
Ubytovňa /Jozef Nagy/	80 lôžok	Ubytovňa v obci Oborín
Vidiecky dom /Árpád Pándy/	10 lôžok	Vidiecky dom vo Veľkých Kapušanoch
Spolu	653 lôžok	

Zdroj: Turisticko informačné centrum Veľké Kapušany

Tabuľka č. 26 Reštauračné kapacity v mikroregióne Použie

Názov	Kapacita	Typ zariadenia
Dobó čarda	60 osôb	Čarda v obci Ruská
Reštaurácia OÁZA	200 osôb	Reštaurácia na brehu rieky Latorica pri hlavnej ceste smer: Veľké Kapušany - Kráľovský Chlmec
Reštaurácia SACRAMENTO	60 osôb	Reštaurácia vo Veľkých Kapušanoch
Pytliacka reštaurácia	150 osôb	Reštaurácia vo Veľkých Kapušanoch
Bistro TALPALO	50 osôb	Súčasť Pytliackej reštaurácie
GRIFF Penzión	80 osôb	Penzión vo Veľkých Kapušanoch
Reformovaná cirkev Veľké Raškovce – vývarovňa	80 osôb	Vývarovňa pri reformovanom kostole
Spolu	680 osôb	

Zdroj: Turisticko informačné centrum Veľké Kapušany

Vybavenosť pre poľovníctvo

V mikroregióne pôsobí 9 poľovníckych združení v 15 poľovníckych revíroch.:

PZ COPUS Veľké Kapušany - revír 2 300 ha (lužné lesy, orná pôda a pasienky)

PZ BAŽANT Krišovská Liesková – revír 1677 ha (južná časť chotára Krišovskej Lieskovej)

PZ Latorica Čičarovce

PZ ERENA Beša

PZ KOJONA

PZ - Srnec Vojany

PZ - Srnec Drahňov

PZ - Liget V. Slemence

PZ - Berek Maťovce

PZ - O.V.R.B. Oborín

PZ COPUS má k dispozícii 10 posedov, z ktorých je jeden zimný (vykurovaný)

PZ BAŽANT disponuje 10 posedov

Dve poľovnícke chaty, ktoré sú na území mikroregiónu, sú bez primeraného vybavenia, teda bez tečúcej vody a WC. Pre rozvíjanie lovného turizmu je potrebné mať k dispozícii zariadenia s kompletným vybavením.

Prístup k revírom je po štátnych cestách a poľných cestách

Vybavenosť pre rybárstvo:

Revíry obhospodarované MO – SRZ V. Kapušany ležia vo Východoslovenskej nížine a sú ohraničené riekami Uh, Laborec a Latorica. Všetky revíry sú charakteru kaprových, lovných. **Revíry sú prevažne na nížinných pomaly tečúcich riekach a ich príľahlých mŕtvych ramenách. Celková dĺžka tokov je 57 km.**

Stav mŕtvych ramien je nepriaznivý – väčšina z nich trpí nedostatkom vody, čo výrazne ovplyvňuje flóru a faunu týchto lokalít. Správca vodných tokov – Povodie Latorice - nemá dosah na stav brehov pri mŕtvych ramenách – sú to súkromné, resp. urbárske pozemky. Slovenský vodohospodársky podnik (SVP) má spracovaný projekt na revitalizáciu mŕtveho ramena Latorice nad cestným mostom smerom k Ptrukši, ktorý sa doteraz nezrealizoval kvôli nedohode so ŠOP. Na jej základe by bolo možné vytvoriť znova priaznivé podmienky pre prirodzené množenie rýb a krajina by sa stala atraktívnejšia.

Prístup k rybárskym revírom je **po nespevnených poľných cestách**. Za suchého počasia je možný prístup k brehom revírov aj s motorovým vozidlom. Vjazd vozidiel na samotné hrádze riek je zakázaný, tolerované sú len dvojkoľosové dopravné prostriedky.

Služby pre rybárov nie sú poskytované.

Ťažiskovými formami cestovného ruchu, pre ktoré má **mikroregión Použie** najlepšie predpoklady a ktoré treba v priebehu najbližších rokov prednostne podporovať, rozvíjať a skvalitňovať sú **pešia turistika a cykloturistika**.

Značené trasy – športové, kultúrne, náučné

V súčasnosti mikroregión nedisponuje žiadnymi značenými trasami. V štádiu rozpracovania je kultúrno-historická cesta ZEUS, ktorá bude prezentovať najznámejšie archeologické náleziská a najvzácnejšie historické objekty mikroregiónu.

Mikroregionálny potenciál turistických ciest

1. Historická cesta

Miesto odchodu	Smer
Veľké Kapušany	Kapušíanske Kľačany - po asfaltovej ceste
Kapušíanske Kľačany	Ruská - I. Dobó, Kostol - po asfaltovej ceste
Ruská - I. Dobó, Kostol	Veľké Slemence - štátna hranica SK-UA - po asfaltovej ceste
Veľké Slemence - štátna hranica SK-UA	Ptrukša - Jazierka na relax po namáhavej ceste - po asfaltovej ceste

2. Prechádzka pri mrtvých ramenách Latorice

Miesto odchodu	Smer
Veľké Kapušany	Latorica hrádza - po ceste smerom na Kráľovský Chlmec
Latorica hrádza	Čerpacia stanica Ptrukša
Čerpacia stanica Ptrukša	Latorica hrádza
Latorica hrádza	Ukrajinsko-Slovenská štátna hranica
Ukrajinsko-Slovenská štátna hranica	Poľná cesta do dediny Ptrukša
Poľná cesta	Ptrukša

3. Očarujúce rieky

Miesto odchodu	Smer	Dĺžka trasy
Ptrukša	Po účelovej komunikácii	7 km
Mestská cesta Veľké Kapušany	čerpacia stanica Čičarovce - poľná cesta do dediny	3 km
Čerpacia stanica Čičarovce	Hrádza suchej nádrže Polder do dediny Beša - Polder je naplnený vodou len v čase veľkej záplavy/povodne	5 km
Hrádza Polder	Veľký oblúk hrádze	3 km
Veľký oblúk hrádze	Poľná cesta do dediny Beša	2 km
Poľná cesta	Čerpacia stanica Polder	4 km
Čerpacia stanica Polder	Asfaltová cesta do Ižkoviec	3 km
Ižkovce	Vojany	3 km
Spolu		30 km

4. V objatí prírody

Miesto odchodu	Smer	Dĺžka trasy
Vojany (autobusová zastávka)	Ižkovce	3 km
Asfaltová cesta z Ižkoviec	Čerpacia stanica Polder	3 km
Čerpacia stanica Polder	Poľná cesta	4 km
Poľná cesta do dediny Beša	Veľký oblúk hrádze	2 km
Veľký oblúk hrádze	Hrádza Polder	3 km
Hrádza suchej nádrže Polder do dediny Beša - Polder je naplnený vodou len v čase veľkej záplavy/povodne	Čerpacia stanica Čičarovce	5 km
čerpacia stanica Čičarovce - poľná cesta do dediny	Mestská cesta Veľké Kapušany	3 km
Na účelovej komunikácii	Ptrukša	7 km
Spolu		30 km

5. Stredovek v Použí a v Medzibodroží I.

Miesto odchodu	Smer
Veľké Kapušany	Kapušíanske Kľačany - po asfaltovej ceste
Kapušíanske Kľačany	Ruská - I. Dobó, Kostol 15. Str. - po asfaltovej ceste

Stratégia rozvoja vidieka mikroregiónu Použie

Ruská - I. Dobó, Kostol	Ptrukša - Jazierka na relax po namáhavej ceste - po asfaltovej ceste
Ptrukša	Ľanový most
Ľanový most	Boľany
Boľany	Most v Lelesi 9. Str., kláštor 13.-14. Str. (autobusová zastávka)
Most v Lelesi	Kráľovský Chlmec - Csonkavár
Kráľovský Chlmec	Malý Horeš - Pivnice 15. Str.
Malý Horeš - Pivnice	Veľký Kamenec - hrad
Veľký Kamenec - hrad	Pácin - štátna hranica
Pácin	Karos - Historický park - Cintorín z 9. Str.
Karos	Streda nad Bodrogom
Streda nad Bodrogom	Zemplín - Pozemný hrad z 9. Str.
Zemplín	Brehov - Kláštor
Brehov - Kláštor	Hlavná cesta - rázcestie Biňov
Rázcestie Biňov	Veľké Kapušany (po hlavnej ceste)

6. Stredovek v Použí a Medzibodroží II.

Miesto odchodu

Veľké Kapušany
Kapušíanske Kľačany
Ruská - I. Dobó, Kostol
Ptrukša
Ľanový most
Boľany
Most v Lelesi
Kráľovský Chlmec
Malý Horeš - Pivnice
Veľký Kamenec - hrad
Pácin
Berzsényfalu
Karcsa
Pribeník
Kráľovský Chlmec

Smer

Kapušíanske Kľačany - po asfaltovej ceste
Ruská - I. Dobó, Kostol 15. Str. - po asfaltovej ceste
Ptrukša - Jazierka na relax po namáhavej ceste - po asfaltovej ceste
Ľanový most
Boľany
Most v Lelesi 9. Str., kláštor 13.-14. Str. (autobusová zastávka)
Kráľovský Chlmec - Csonkavár
Malý Horeš - Pivnice 15. Str.
Veľký Kamenec - hrad
Pácin - štátna hranica
Berzsényfalu - Historický park z 9. Str.
Karcsa - kostol
Lácacséke-Pribeník hranica
Kráľovský Chlmec - Hlavná cesta
Veľké Kapušany (po hlavnej ceste)

7. Starodávny svet močiarov na kolesách

Miesto odchodu

Vojany (autobusová zastávka)
Asfaltová cesta z Ižkoviec
Čerpacia stanica Polder
Poľná cesta do dediny Beša
Veľký oblúk hrádze
Hrádza suchej nádrže Polder do dediny Beša
- Polder je naplnený vodou len v čase veľkej
záplavy/povodne
čerpacia stanica Čičarovce - poľná cesta do
dediny
Na účelovej komunikácii
Ptrukša
Ľanový most
Boľany
Most v Lelesi
Čerpacia stanica v Boli
Pusta Eszenyke
Somotor

Smer

Ižkovce
Čerpacia stanica Polder
Poľná cesta
Veľký oblúk hrádze
Hrádza Polder
Čerpacia stanica Čičarovce
Mestská cesta Veľké Kapušany
(autobusová zastávka)
Ptrukša
Ľanový most
Boľany
Most v Lelesi (autobusová zastávka)
Čerpacia stanica v Boli
Pusta Eszenyke - poľná cesta do dedinky
Rad
Somotor - až k hranici dedinky Somotor Věč
Streda nad Bodrogom čerpacia stanica

Dĺžka trasy

3 km
3 km
4 km
2 km
3 km
5 km
3 km
7 km
...
...
10 km
8 km
11 km
8 km
4 km
75 km

Spolu

Medzinárodný hraničný priechod pre peších a cyklistov

Špecifikom polohy mikroregiónu je priamy dotyk katastrov obcí Maťovské Vojkovce, Ruská, Ptrukša a Veľké Slemence s hranicou Ukrajiny, ktorá tvorí aj tzv. Schengenskú hranicu Európskej únie.

Vo Veľkých Slemenciach je otvorený hraničný priechod pre peších a cyklistov, čím sa otvárajú nové možnosti pre návštevníkov mikroregiónu.

Vidiecka turistika a vidiecky cestovný ruch

Vidiecky cestovný ruch a agroturistika na Slovensku sa stávajú relatívne novou formou cestovného ruchu. Vidiecky cestovný ruch možno definovať ako využívanie voľného času na vidieku rôznymi rekreačnými činnosťami s možnosťou ubytovania v rodinách, vo vidieckych domoch alebo v účelových komerčných ubytovacích zariadeniach postavených v tomto prostredí. V zahraničí neustále narastá záujem o poznávanie života na vidieku, čo Slovensku dáva veľké šance na uplatnenie sa na medzinárodnom trhu vidieckej turistiky.

Tieto príležitosti sú v súlade s novou stratégiou rozvoja cestovného ruchu Slovenskej republiky, ktorú pripravilo Ministerstvo hospodárstva SR.

Využívanie voľného času pri vodných plochách

V letnom období sa využívanie voľného času pri vodných plochách stalo najmasovejšou formou rekreácie a športu. Príroda, rozmanitá krajina a relatívne neporušené životné prostredie sú silnou stránkou Použia, ktorá priťahuje podstatné množstvo návštevníkov.

Pri výstavbe stredísk pre letné športy, **aquaparkov**, termálnych kúpalísk musia byť rešpektované záujmy ochrany prírody, krajiny a životného prostredia, vyjadrené v príslušnej legislatíve. Výstavbou ďalších takýchto stredísk vhodných na trávenie voľného času prispejeme k zníženiu sezónnosti a k rozšíreniu možností vyplniť čas dovolenkára inými pohybovými a zábavnými aktivitami.

Bohaté zdroje geotermálnej energie sa nachádzajú v lokalitách obcí Beša a Čičarovce, kde v hlbokých vrtoch boli zistené teploty nad 140 °C.

Samotné prvotné a druhotné využívanie **geotermálnej energie** by už malo byť vecou samospráv a podnikateľských subjektov. Bude potrebné podporovať iniciatívy k zhodnocovaniu týchto zdrojov.

Vzhľadom na danosti mikroregiónu Použia je možné rozvíjať tri formy rekreácie pri vodných tokoch:

- **vodné športy – splavovanie,**
- **športové rybárstvo**
- **kúpanie a aktívny oddych pri vode.**

a to nielen pri vodných tokoch, ale aj pri ostatných vodných plochách. Okrem primárnej ponuky bude potrebné budovať aj ďalšiu infraštruktúru pre špecifickú klientelu športových rybárov. Všetky aktivity bude potrebné konzultovať s rybárskym Športové rybárstvo možno v rámci kraja rozvíjať vo všetkých subregiónoch, zväzom, správcami vodných tokov, ochranármi prírody a ďalšími zainteresovanými. Zo zámerov obcí je potrebné vyzdvihnúť **aktivity obce Ptruksa** zamerané na celkovú **revitalizáciu toku Sirén** (až po hranicu s Ukrajinou). Obec plánuje vytvoriť **rybník pre športový rybolov**, ktorý by bol prispôsobený aj na pestovanie vodných športov.

Využívanie ostatných objektov

Pre využívanie ostatných, zatiaľ menej známych, resp. zabudnutých, historických objektov pre potreby cestovného ruchu sa prijme osobitný postup, ktorý bude založený na...

- prehodnotení kultúrnych pamiatok
- zoradení podľa priorít a využiteľnosti objektov pre ubytovacie a stravovacie služby a pre výstavné účely.

Pri rozvíjaní kultúrneho cestovného ruchu je potrebné venovať osobitnú pozornosť kultúrnym podujatiam regionálneho a nadregionálneho významu a práci s miestnymi obyvateľmi zameranej na budovanie vzťahu k najbližšiemu okoliu, ich motiváciu pre zachovanie kultúrneho dedičstva (vrátane zachovania ľudových remesiel) a stotožnenie sa s regiónom.

Okrem nosných foriem CR v mikroregióne je žiaduce rozvíjať aj doplnkové formy, ktoré zároveň vyplňajú priestor medzi hlavnými časťami turistickej sezóny.

Záujmový turizmus

Z finančného hľadiska sú pre cestovný ruch najzaujímavejší klienti, ktorí sa intenzívne venujú svojim záľubám. Táto klientela je ochotná minúť podstatne viac finančných prostriedkov počas pobytu ako ostatní turisti. Vzhľadom na charakter a danosti KSK sú podmienky prakticky na celom území pre finančne najzaujímavejšiu klientelu – pre poľovníkov a športových rybárov. **V spolupráci s poľovníckymi združeniami, rybárskymi zväzmi a ostatnými zainteresovanými** sa pripraví podmienky pre tento druh cestovného ruchu. Pôjde hlavne ubytovacie kapacity pre rybárov, ktoré by mali byť v blízkosti miesta lovu, a o doplnkové služby pre poľovníkov a rybárov.

Kvalitné ubytovanie je základom rozvoja cestovného ruchu. Preto bude potrebné **rekonštruovať jednotlivé ubytovacie zariadenia** a budovať nové v tých oblastiach, ktoré:

- majú predpoklad pre rozvoj cestovného ruchu
- zaznamenávajú rastúci záujem turistov o región

Pre potreby cestovného ruchu sa nevyužívajú v dostatočnej miere **vidiecke domy a historické objekty** (kaštiele, kláštory). Bude potrebné vplývať na ich vlastníkov tak, aby sa postupne rozšírila ponuka kvalitného ubytovania.

Podpora vidieckeho cestovného ruchu výrazne mení ekonomickú a sociálnu situáciu vidieckych obyvateľov a môže zastaviť nepriaznivý trend – vyludňovanie vidieka.

Ubytovanie v súkromí je zatiaľ nedostatočne rozvinuté a živelné.

Preto bude potrebné:

- rozšíriť túto formu (ako prechodné štádium k vidieckym domom) vo väčšej miere
- spolupracovať so všetkými profesijnými organizáciami, ktoré sa venujú skvalitňovaniu tohto ubytovania

Doplnková infraštruktúra:

banky a zmenárne – banky a zmenárne sú v súčasnosti iba vo Veľkých Kapušanoch (Všeobecná úverová banka, Poštová banka a Slovenská sporiteľňa) a vo Vojanoch – v objekte Elektrárni Vojany. Rovnako aj bankomaty sú k dispozícii iba v uvedených obciach. Z pohľadu návštevníkov mikroregiónu sú zaujímavé iba banky a bankomaty vo Veľkých Kapušanoch, nakoľko objekt EVO je mimo obce, a teda aj menej dostupný pre turistov.

zdravotníctvo – v rámci mikroregiónu sú zdravotnícke služby sústredené vo Veľkých Kapušanoch a v objekte EVO. Poliklinika vo Veľkých Kapušanoch vybavená odbornými ambulanciami poskytuje kompletnú zdravotnú starostlivosť (endokrinológ, ortopéd, chirurg, očný lekár, kožná ambulancia, internista, diabetológ, nosný –ušný -krčný lekár, logopéd, neurológ, gynekológ, stomatólog...). Súčasťou zdravotného systému je aj rýchla záchranná služba. V prípade potreby môžu návštevníci mikroregiónu dostať zdravotnú pomoc a zabezpečiť sa liekmi v lekárňach v obciach susediacich s obcami mikroregiónu (Malčice – susedstvo s Oborínom, Budkovce – susedstvo s Drahnovom). V samotných Veľkých Kapušanoch sú v prevádzke štyri lekárne

obchody – vo všetkých obciach mikroregiónu sú obchody so zmiešaným tovarom alebo predajne potravín. Pohostinstvo nie je v obci Budince. V obciach Drahnov a Vojany sú predajne nepotravinárskeho tovaru (predaj autosúčiastok a autopríslušenstva; resp.

servisy a opravovne – V mikroregióne sú služby pre motoristov dostatočne zabezpečené: okrem štyroch autoservisov vo Veľkých Kapušanoch je ďalší v Kapušianskych Kláčanoch.

Pohonné hmoty možno načerpať v troch čerpacích staniach – vo Veľkých Kapušanoch (dve stanice) a vo Veľkých Raškovciach.

pošta, internet – poštové úrady sú v rámci mikroregiónu v obciach: Vojany, Ruská, Oborín, Drahnov, Čičarovce a Veľké Kapušany. Internetové služby pre návštevníkov zatiaľ poskytujú iba TIC Veľké Kapušany.

Športovo-rekreačná ponuka

Pre miestnych obyvateľov a návštevníkov regiónu sú v súčasnosti k dispozícii tieto zariadenia:

Tabuľka č.27 Športovo – rekreačné zariadenia obcí

obec	Futbalové ihrisko	Volejbalové ihrisko	Tenisový kurt	telocvična	iné
Beša	áno				
Budince	nie				
Čičarovce	áno		áno	áno	Biliard – v bare FREY
Drahňov	áno				Jazdecký oddiel Čierny žrebec
Kapušianske Kľačany	áno				Biliard – v miestnom bare Hádzanárske ihrisko pri škole, v zime ľadová plocha
Krišovská Liesková	áno				
Malé Raškovce	nie				
Maťovské Vojkovce	áno			áno	
Oborín	áno – veľké a tréningové		áno	áno	Rybník Dve filagórie Do júla 2008 otvorené hipocentrum a sfunkčnené druhé jazierko
Ptrukša	áno				Jazierko v obci – vodné bicykle, člnkovanie
Ruská	áno		áno		
Veľké Kapušany	áno	áno	áno	áno	Bazén Energosun, 25 m Telovýchova – NIMRÓD Lukostrelecký klub vznikol v októbri 2001. Klub založil F. Kočiš a združuje 15 členov. Pravidelne organizujú súťaže a jeho členovia sa s veľkými úspechmi zúčastňujú nielen na domácich, ale aj na zahraničných súťažiach.
Veľké Raškovce	áno				Oddychové jazierko
Veľké Slemence	áno			áno	Antukové hádzanárske ihrisko
Vojany	áno – veľké a malé tréningové s antukovým povrchom	Ihrisko s umelou trávou (možné využiť na rôzne druhy športov	áno		
Ižkovce	áno				
	15	2	5	5	

Zdroj : Ú KSK vysunuté pracovisko Michalovce

1.6.4 Obnoviteľné zdroje energie

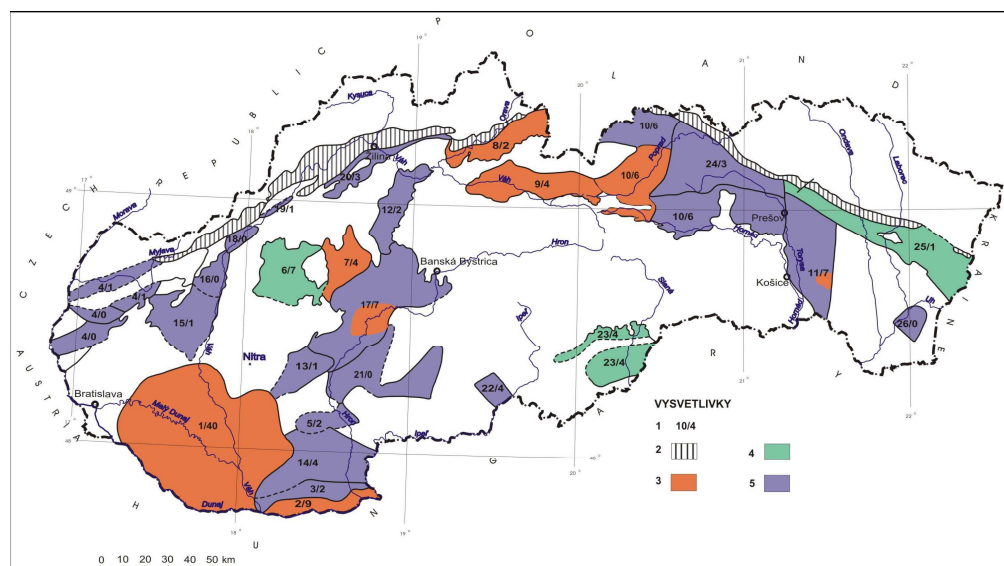
Regionálny potenciál obnoviteľných zdrojov energie

Geotermálna energia

Parametre geotermálnych vôd v Košickom kraji predurčujú využívanie tejto energie najmä na energetické účely a rekreačno-liečebné účely. Technický potenciál je výrazne nižší z dôvodu technologických problémov súvisiacich s chemickým zložením geotermálnych vôd.

Ďalšie bohaté zdroje geotermálnej energie je možné – na základe výsledkov prieskumných prác v 70-tych rokoch – očakávať aj v oblasti Východoslovenskej nížiny, najmä v pásme Beša - Čičarovce, kde v hlbokých vrtoch boli zistené teploty nad 140 °C.

Výskyt a stav zhodnotenia perspektívnych oblastí geotermálnych vôd východného Slovenska: 10 - Levočská panva Z a J časť, 11 - Košická kotlina, 24 - Levočská panva SV časť, 25 - Humenský chrbát, 26 - štruktúra Beša - Čičarovce

Zdroj: MŽP SR, Správa o geotermálnom prieskume územia SR, 2006

- Vysvetlivky:**
- 1 - číslo perspektívnej oblasti/počet geotermálnych vrtovej,
  - 2 - bradlové pásmo,
  - 3 - perspektívne oblasti, v ktorých bolo realizované hydrogeotermálne zhodnotenie,
  - 4 – perspektívne oblasti, v ktorých prebieha hydrogeotermálne zhodnotenie,
  - 5 - perspektívne oblasti, v ktorých nebolo doteraz realizované hydrogeotermálne zhodnotenie

Najperspektívnejším obnoviteľným zdrojom energie v mikroregióne Použie je geotermálna energia. Využitie bohatej zásoby a vysoký technicky využiteľný potenciál predpokladá využívanie na rekreačné účely v kombinácii s využitím tepla na vykurovanie.

Tabuľka č.28 Geotermálny energetický potenciál

Lokalita	Energetický potenciál (MW)	Očakávaný energetický výkon (MW)	Ročná výroba energie (TJ)
Beša - Čičarovce	269	90	2800

Slnčná energia

Najväčší celkový potenciál má slnečná energia. Vzhľadom k finančným a technologickým možnostiam je predpoklad využívania slnečnej energie najmä na výrobu tepla a teplej úžitkovej vody reálny.

V súčasnosti sa slnečná energia v mikroregióne využíva veľmi málo. Jediné aktívne solárne systémy sú slnečné (solárne) kolektory. Využitie solárneho tepla nie je obmedzené disponibilnými plochami, ale je limitované predovšetkým spotrebou nízkopotenciálneho tepla v letnom období. Hlavný potenciál pre slnečnú energiu predstavujú rodinné a bytové domy, v ktorých dosluhuje existujúci systém vykurovania a je nevyhnutné investovať do nového systému.

Z hľadiska merných investičných nákladov sú veľmi zaujímavé systémy centrálného zásobovania teplom so stálym odberom tepla, kde solárny systém môže pracovať s malou alebo žiadnou akumuláciou tepla. V prípade bytových domov, veľkých hotelov a nemocníc sa solárny systém často dimenzuje iba na čiastočný predohrev TÚV v lete.

Využívanie slnečných kolektorov vo verejných budovách je **perspektívne** najmä na prípravu TÚV, a to najmä **v školách, v zdravotníckych zariadeniach, v hoteloch a v športových strediskách**, kde sa teplá voda vyžaduje po celý rok.

Značný potenciál využitia slnečnej energie je v oblasti pasívnych solárnych systémov, kde sa zlepšením tepelnoizolačnej kvality budov dajú minimalizovať straty a zvýšiť možnosti využitia solárneho zdroja (špeciálne zasklenie, orientácia sklenených plôch do optimálneho smeru). Tieto opatrenia sa dajú použiť len v nových bytových domoch a v budovách terciárneho sektora.

Vodná energia

Najviac využívaným obnoviteľným zdrojom na výrobu elektriny je vodná energia, ktorá pokrýva vyše 98% slovenskej výroby elektriny z OZE.

Z celkového technického potenciálu vodnej energie 900 GWh je možné v malých vodných elektrárnach využiť 140 GWh, čo predstavuje 15% potenciálu. Z technického potenciálu pre MVE sa v súčasnosti využíva 11%. Ku koncu roku 2004 bolo v Košickom kraji využívaných 28 malých vodných elektrární s inštalovaným výkonom 6,7 MW.

Zostávajúci technický potenciál je 125 GWh. Z tohto potenciálu je po zohľadnení najmä environmentálnych hľadísk možné ešte využiť 60 - 65 GWh, čo zodpovedá inštalovanému výkonu na úrovni 30 MW. V mikroregióne Použie je navrhované využitie 3,5 MW potenciálu.

Tabuľka č.29 Primárny technicky využiteľný hydroenergetický potenciál povodia v regióne Použie

Názov	Tok	Vodohospodárske zariadenie	Výkon /MW/	Výroba /GWh/	Poznámka
Veľké Kapušany	Latorica	hať	1,110	5,140	navrhované
Vojany II.	Laborec	hať	2,380	11,600	navrhované
Vojany I.	Laborec	Okruh chladenia z EVOI.	0,500	3,300	vybudované
Spolu			3,990	20,040	

Zdroj: SAŽP CKEP Prešov

Potenciál veternej energie

V poslednom období je zvýšený záujem o výstavbu veterných parkov v lokalitách, ktoré vykazujú dobre veterné podmienky na základe vlastných meraní rýchlosti vetra jednotlivých investorov. Vhodnými miestami na využitie veternej energie sú tie oblasti, kde priemerná ročná rýchlosť vetra dosahuje vo výške 60 m minimálne 6,0 m/s. Vhodné oblasti pre inštalovanie veterných elektrární ležia v horských oblastiach a na nížinách.

Výstavba veterných turbín je vylúčená v chránených územiach. Okrem dobrých veterných podmienok, rozhodujúcim faktorom pre výstavbu veterneho parku je aj možnosť pripojenia do distribučnej siete, nezasahovanie do chránených krajinných území a členitosť osídlenia jednotlivých území. **Tieto faktory vylúčia veľa veterne vhodných lokalít na Použí.**

Možností využívania poľnohospodárskej pôdy na energetické účely

Poľnohospodárska pôda sa využíva tiež na pestovanie plodín na energetické účely. V budúcom období je tiež uvažované s pestovaním plodín na priemyselné využitie, naďalej používaním zeleného hnojenia a zakladaním krajinnej vegetácie, ako aj s pestovaním liečivých a aromatických rastlín a tiež zalesnením časti poľnohospodárskej pôdy.

Najvyššie zastúpenie i najvyššie úrody majú husto siate obilniny, ďalej kukurica, slnečnica a repka. Podiel týchto dopestovaných plodín môže byť nepotravinársky využitý jednak k výrobe biopalív (zo zrna), ďalej na energetické účely - k výrobe bioplynu (siláž, slama) a tiež na priame spaľovanie (slama - cca 1/3 produkcie). Ostatné množstvo slamy z týchto plodín je využívané ku kŕmeniu a na podstielku hospodárskych zvierat (cca 1/3) a zostatok (tak isto cca 1/3) je zaorávané do pôdy k navráteniu živín do pôdneho komplexu. Keďže produkcia uvedených plodín je v tejto oblasti najvyššia je možné vyššie uvedenými spôsobmi využiť prípadné nadbytky týchto plodín.

Ďalšie možnosti využívania poľnohospodárskej pôdy na energetické účely sú v rozšírení **krajinnej vegetácie**: vetrolamy, remízky, prícestnú vegetáciu a porasty pozdĺž vodných tokov, ktorá zlepšuje biologické, ekologické i krajinárske hodnoty týchto oblastí, prispeje k ochrane územia a v konečnom dôsledku materiál orezaný pri údržbe krajinnej vegetácie bude možné použiť ako surovinu k energetickým účelom – na výrobu bioplynu i priame spaľovanie.

Značné zastúpenie majú aj **vinice a sady**. Zostatky zo spracovania týchto kultúr (odpady z výroby vína a tiež drevný odpad vzniknutý pri ich agrotechnike môže byť využitý v energetike – na výrobu bioplynu i ako biomasa na spaľovanie.

Územia **nehodné na pestovanie plodín na ornej pôde** (plytké, kamenité, svahovité, zamokrené pôdy), ktoré sa vyskytujú v rôznom rozsahu na území mikroregiónu, je možné zatrávniť a surovinu získanú pri kosení je možné okrem použitia na kŕmne účely a podstielanie využiť i na energetické účely (výroba bioplynu, spaľovanie).

Na časti územia sa vyskytujú **prírodné a poloprírodné trávne porasty**, ktoré sú cenné výskytom vzácnych druhov flóry a fauny a vyžadujú si tradičné formy obhospodarovania: kosenie (raz, dvakrát za rok) a likvidáciu samonáletu. Materiál získaný pri ich údržbe je takisto možné použiť k energetickým účelom.

Energetické rastliny (štiav, láskavec, komonica, cirok) a rýchlorastúce dreviny (vrba, topol, jelša) možno pestovať takmer na celom území, len treba vybrať vhodné klony pre konkrétne stanovište; vhodné je využiť znehodnotenú – kontaminovanú pôdu, poznačenú antropogénnou činnosťou a stanovištia nerentabilné pre konvenčné poľnohospodárske plodiny.

Na pestovanie **liečivých a aromatických rastlín** možno opäť využiť celé územie Použia. Výber druhov prispôbiť predovšetkým klimatickým a pôdnym podmienkam a odporúčované je využívať pre tieto účely i niektoré chránené oblasti a ochranné pásma, na ktoré sa vzťahujú určité obmedzenia obhospodarovania pôdy.

K udržovaniu dobrého produkčného stavu a kvality pôdy, predovšetkým v oblastiach, kde nie je dostatok maštalného hnoja a kompostu, kde je pôda zlievavá, má zlú pôdnu reakciu, v dostatočnej miere využívať **zelené hnojenie**.

Výsledkom využívania poľnohospodárskej pôdy na nepotravinárske účely je predovšetkým biomasa, ktorá je surovinou na priamu produkciu niektorého druhu energie alebo je surovinou, ktorá sa v ďalších procesoch na energiu premení.

Medzi najperspektívnejšie spôsoby nepotravinárskeho využitia pôdy radíme predovšetkým pestovanie rastlín na energetické účely, ďalej pestovanie rastlín na technické účely, tiež pestovanie liečivých a aromatických rastlín, taktiež zelené hnojenie a zakladanie a údržbu krajinnej vegetácie. Najpreferovanejší spôsob využívania poľnohospodárskej pôdy na nepotravinárske účely, pestovanie energetických plodín, môžeme rozčleniť na:

Pestovanie rastlín pre výrobu **energie** (elektrickej a tepelnej):

výroba bioplynu: z rôznych druhov rastlín (trávy, siláž), rastlinných zostatkov z polí (slama, skrojky), zostatky z konzervárenskej, vinárskej výroby (šupky, výlisky), odpadu z agrotechniky a údržby rastlín, drevín;

priame spaľovanie: rastlinné zostatky z polí, trvalých trávnych porastov, viníc, sadov (slama obilnín, repky, kukurice, prebytky/nekvalitná - dlhodobu skladovaná rastlinná produkcia, lúčne seno, odpad vzniknutý pri agrotechnike vo viniciach, sadoch, nálet z trvalých trávnych porastov, odpad vzniknutý pri údržbe krajinnej vegetácie), špeciálne pestované energetické rastliny - štiav, láskavec, slez, komonica, cirok a špeciálne pestované rýchlorastúce dreviny - vrba, topol, jelša.

Pestovanie rastlín pre výrobu **biopalív:**

výroba **bioetanolu** – z obilia, kukurice, cukrovej repy,

výroba **bionafty (MERO)** – predovšetkým z repky olejnej, slnečnice.

Množstvo biomasy bude závisieť od trendov na trhu s potravinárskymi komoditami, od potravinovej potreby, od množstva hospodárskych zvierat (prevažne dobytku) a zabezpečenia ich výživy. Nie menej výrazný regionálny význam sa bude odvíjať aj od cien palív a energií.

Vyčíslenie **celkového energetického potenciálu obnoviteľných zdrojov energie** v mikroregióne Použie by bolo len na základe tejto analýzy problematické, pretože si to vyžaduje odborný prístup expertov znalých tejto problematiky. Metodika formy a nástroje pre využívanie obnoviteľných zdrojov energie sú uvedené v strategickom materiáli schválenom Zastupiteľstvom KSK a pre konkrétnu realizáciu sa **pripravujú ďalšie štúdie uskutočniteľnosti**.

1.7 Cezhraničné súvislosti v rámci slovensko – ukrajinských územných a priestorových väzieb

V riešenom území v kontakte so spoločnou slovensko-ukrajinskou štátnou hranicou je prihraničný priestor.

Vstupom Slovenska do EÚ sa štátna hranica s Ukrajinou stala zároveň vonkajšou hranicou EÚ. V tomto zmysle sú cezhraničné väzby na tejto hranici regulované príslušnými smernicami EÚ, s čím súvisia špecifické obmedzenia v rámci fungovania cezhraničných väzieb.

Vzhľadom na tieto špecifické podmienky možno v oblasti územného rozvoja identifikovať tieto cezhraničné súvislosti:

a) V oblasti rozvoja osídlenia, ľudských zdrojov a kultúrneho dedičstva

Stabilizácia prihraničného osídlenia vo väzbe na vonkajšiu hranicu EÚ a využitie jeho potenciálu v cezhraničných vzťahoch.

Na území Ukrajiny je príbuzný stupeň koncentrácie obyvateľstva a ekonomických aktivít, ktoré sú rozvinuté najmä okolo západových východných dopravných koridorov a zoskupení dôležitých sídelných lokalít pozdĺž východnej hranice riešeného územia. Ide predovšetkým o koridor Viedeň – Bratislava/Žilina/Prešov/Košice – Užhorod/Ľvov.

Mikroregión Použie disponuje potenciálom cezhraničných sídelných väzieb

Možno vymedziť tiež kontaktné priestory - predstavujú osídlenie v prihraničnom území, ktoré má vysoký potenciál cezhraničných sídelných väzieb:

Veľké Kapušany – Maťovce – Užhorod.

Z hľadiska cezhraničných súvislostí je dôležité riešiť problematiku prihraničného osídlenia pri zohľadnení jeho špecifického charakteru a režimu hraničného územia EÚ, t.j. okrem bezpečnostných podmienok prioritne riešiť aj nadlokálne problémy (tranzitná doprava, technická infraštruktúra vrátane protipovodňových opatrení, ochrana ochrany prírody a zložiek životného prostredia).

Vytvoriť podmienky pre cezhraničnú spoluprácu prihraničných sídelných združení (mikroregiónov) a využívaním potenciálu územia, predovšetkým jeho prírodných a kultúrnohistorických hodnôt, postupne eliminovať periférny charakter osídlenia,

b) V oblasti ochrany prírody, prírodných zdrojov a životného prostredia

Rozšírenie siete cezhraničných chránených území – je potrebné vytvoriť podmienky pre vznik ďalších bilaterálnych cezhraničných chránených území. V kontakte so spoločnou slovensko-ukrajinskou štátnou hranicou je vyhlásená Medzinárodná biosférická rezervácia Východné Karpaty (1993). Sú vytvorené možnosti pre vzájomné plošné prepojenie ďalších cezhraničných území ochrany prírody.

- prepojenie siete chránených vtáčích území (CHVÚ Bukovské vrchy, CHVÚ Vihorlat, CHVÚ Medzibodrožie) a území európskeho významu tvoriacich súvislú európsku sústavu chránených území NATURA 2000.

Sledovanie kvality povrchových vôd (v zmysle Dohody medzi vládou SR a vládou Ukrajiny o vodohospodárskych otázkach na hraničných vodách).

Na základe dohody bola na presadzovanie záujmov SR na hraničných vodách zriadená slovensko-ukrajinská komisia pre hraničné vody. Jednou z jej činností je aj spolupráca v oblasti ochrany čistoty vôd. Vykonávajú sa 12x ročne spoločné odbery vody z hraničných tokov. V roku 2006 nedošlo k havarijnému znečisteniu tokov na sledovaných hraničných úsekoch.

Koordinácia pri navrhovaní riešení protipovodňových opatrení (v zmysle Dohody medzi vládou SR a vládou Ukrajiny o vodohospodárskych otázkach na hraničných vodách).

Dohoda rieši otázky ochrany pred povodňami len všeobecne. V minulých rokoch (v rokoch 1968, 1979, 1980, 1989, 1992, 1998) v predmetnom povodí došlo k preliatiu hrádzí Uhu v hraničnom úseku a následnému zaplaveniu územia. Problémy v rámci koordinácie protipovodňových opatrení sa vyskytli aj na úseku Salovka - Salomonka v spoločnom ukrajinsko-maďarskom hraničnom úseku rieky Tisy.

Ochranu pred veľkou vodou je potrebné koordinovane riešiť za účasti ukrajinskej strany konkrétnymi opatreniami v povodí všetkých hraničných tokov. Bez kombinácie zvyšovania prietokovej kapacity a hrádzí s výstavbou retenčných priestorov (poldrov, nádrží) na obidvoch stranách sa požadovaný stupeň ochrany nedosiahne.

c) V oblasti dopravnej a technickej infraštruktúry

Dobudovanie siete cestných a železničných priechodov.

- na ceste III/55241 v obci Veľké Slemence je v prevádzke hraničný priechod pre chodcov a cyklistov, a to iba pre občanov Slovenska a Ukrajiny. Hraničný priechod má špecifický charakter, nakoľko spája pôvodne kompaktnú, teraz hranicou rozdelenú obec.

Uvedenú štruktúru hraničných priechodov nie je možné považovať za dostatočne pokrývajúcu požiadavky na efektívne prevádzkovanie cezhraničných väzieb. Hlavne v južnom prihraničnom priestore je nedostatok hraničných priechodov.

Sídelná štruktúra a jej potenciálne cezhraničné väzby si vyžadujú zriadenie ďalších hraničných cestných priechodov, a to:

- hraničný priechod Maťovce – Pavlovo,

V priestore Maťovce – Užhorod sa nachádza jeden priechod pre normálny rozchod (je dočasne uzavretý) a jeden priechod pre široký rozchod.

Zlepšenie parametrov energetickej prenosovej infraštruktúry

Slovenská elektrizačná sústava je napojená na elektrizačnú sústavu Ukrajiny 400 kV vedením č. 440 Vojany – Veľké Kapušany – Mukačevo. Východoslovenská energetika a.s. Košice prevádzkuje elektrické vedenie 110 kV, ktoré je prevádzkované 35 kV napätím a je vedené v trase Sobrance – hranica s Ukrajinou. Perspektívne je potrebné z dôvodu zlepšenia prenosových schopností zo strany Ukrajiny zabezpečiť prevádzkovanie tohto vedenia 110 kV napätím.

V oblasti zásobovania zemným plynom je Ukrajina tranzitnou krajinou pre medzištátny plynovod a tranzitné plynovody prechádzajúce územím Slovenska. Cezhraničná prevádzka týchto zariadení je bezproblémová.

d) V oblasti rozvoja cestovného ruchu

Využitie rekreačného potenciálu krajiny

Rekreačný krajinný celok Východné Karpaty predstavuje zachovalú horskú krajinu a je súčasťou trilaterálnej rovnomernej medzinárodnej biosférickej rezervácie. Ležia v nej demograficky i ekonomicky upadajúce sídla so zachovalou ľudovou kultúrou a drevenými kostolíkmi.

Z hľadiska rozvoja cestovného ruchu je tento rekreačný krajinný celok vhodný na špeciálne druhy turistiky – poznávanie kultúrneho dedičstva formou ekoturistiky a etnoturistiky – napr. formou náučných chodníkov ochrany prírody alebo formou projektu Drevená sakrálna architektúra v Karpatskom oblúku (ide o spoznávanie súboru cca 25 východoslovenských drevených grécko-katolíckych alebo pravoslávnych kostolíkov zo 16. až 18. storočia). Medzinárodný význam pre cestovný ruch má Karpatská cyklistická cesta prechádzajúca územím piatich krajín – Poľska, Slovenska, Ukrajiny, Rumunska a Maďarska. Cykloturisticky atraktívny je okruh Ubl'a – Tibava – Užhorod – Perečyn – Malýj Bereznyj – Ubl'a.

2. Strategická časť

2.1 Rozvojová vízia a perspektívy

Vybudovať z regiónu prosperujúcu oblasť Košického samosprávneho kraja so zachovaním jedinečností typických pre Južný Zemplín a z nich vyplývajúcich príležitostí, vychádzajúcich z týchto zdrojov:

- jedinečnosť Zemplína
- pestrosť ponuky v oblastiach aktívneho cestovného ruchu, foriem (pešia turistika, cykloturistika, agroturistika, poznávanie historických, architektonických, prírodných, kultúrnych a remeselníckych zvláštností), produktov
- výnimočne zachovalej, nepoškodenej a malebnej prírody nížinného charakteru a zdravého životného prostredia, spojeného s výnimočnými klimatickými podmienkami
- výnimočnej a špecifickej histórie vidieckeho života a súčasnosti (historické remeslá a poľnohospodárska produkcia chov domácich zvierat, moderné potravinárske výrobky na celej ploche regiónu), podnikateľskej súčasnosti (množstvo historických budov využiteľných pre kongresové a školiace možnosti v kľudnom a príjemnom prostredí) na celom území regiónu
- poloha regiónu v strede Európy a na východných hraniciach EU (ako z pohľadu geografického, tak z pohľadu kultúrneho)
- širokého zázemia cestovného ruchu, s možnosťou prepojenia aktivít v Tokajskej vinohradníckej oblasti, Zemplínskej Šíravy, Medzibodrožia a cezhraničných aktivít s Ukrajinou
- vysokej kvality poskytovaných služieb (služby – ubytovania, stravovania atď. a charakter služieb – pohostinnosť, ústretovosť), zodpovedajúcich medzinárodným štandardom

2.2 SWOT analýza mikroregiónu Použie

Silné stránky

- Priaznivá veková štruktúra obyvateľstva v kategórii produktívny vek
- Ochota občanov aktívne sa podieľať na skrášľovaní obce
- Zapájanie nezamestnaných do prác na rozvoji a zveľaďovaní obce
- Skúsená a kvalifikovaná poľnohospodárska pracovná sila
- Historické cezhraničné väzby
- Pravidelné kultúrne podujatia
- Živé ľudové tradície
- Bezproblémové spolunažívanie rôznych národností a etník
- Atraktívne krajinné štruktúry
- Priaznivý prírodný a ľudský potenciál
- Zachované prírodné prostredie
- Prírodné rezervácie
- Výskyt geopotenciálov
- Pozitívny postoj samospráv k ochrane ŽP

- Dostatok zdrojov pitnej vody
- Prebiehajúca estetizácia obcí
- Ložiská zemného plynu
- Ložiská geotermálnej energie
- Shengenská hranica
- Výhodná geografická pozícia - železničná prekládková stanica
- Napojenosť na európsku cestu
- Existujúci rozvod zemného plynu
- Vybudovaná pevná a mobilná telekomunikačná a informačná sieť
- Inštitucionálne zázemie na lokálnej úrovni - ZŠ, MŠ, pošta, matrika
- Existujúca bezdrôtová internetová sieť
- Podmienky pre rozvoj agroturistiky
- Bohatá história – sakrálna architektúra
- ZEUS – kultúrno-historická cesta
- Hodnotné prírodné prostredie – CHKO Latorica, Prírodná rezervácia Ortov, lužné lesy
- Zachovaný folklór , tradičné remeslá folklórne festivaly
- Medzinárodný cestný hraničný priechod – Veľké Slemence, železničný priechod –Čierna nad Tisou
- Možnosť splavovania rieky Latorica s prepojením na Bodrog a Tisu alebo cez Laborec na Zemplínsku Šíravu
- Dobrý prístup k jednotlivým rybárskym stanovištiam a poľovníckym posedom
- Vhodné klimatické podmienky –veľa slnečných dní
- Geotermálna voda v obciach Beša, Čičarovce
- Turistické informačné centrum

Slabé stránky

- Nerozvinuté podnikateľské zručnosti
- Nevyhovujúca kvalifikačná štruktúra
- Vysoká nezamestnanosť v regióne
- Nedostatok bytov pre mladé rodiny
- Odchod mladých ľudí z obcí Použia
- Nedostatočná tvorba nových pracovných miest
- Vysoký počet dlhodobo evidovaných nezamestnaných a neevidovanej nezamestnanosti
- Nízka pracovná mobilita vybraných skupín
- Absencia protidrogovej prevencie
- Nedostatočná starostlivosť o starších a osamelých občanov
- Divoké skládky odpadu
- Absencia mestskej skládky odpadu vo Veľkých Kapušanoch
- Absencia separovaného zberu odpadu
- Nerekultivovaná uzavretá skládka Moľva
- Veľká vzdialenosť od skládok nebezpečného odpadu
- Absencia zberného dvora na zber nebezpečného odpadu
- Nedostatočná sieť zariadení ochrany prírody a krajiny
- Ovzdušie ohrozované emisiami zo zdrojov EVO1 a EVO2
- Nedobudovaná kanalizácia
- Chýba informačný systém obcí
- Neuspokojivý technický stav ciest a chodníkov
- Verejné osvetlenie vyžadujúce rekonštrukciu
- Absencia kvalitnej drobnej obecnej architektúry
- Nedostatok športovísk
- Neúplná sieť ciest a chodníkov
- Chýbajúce ihriská pre malé deti

- Nedostatočne rozvinuté služby v CR , slabá komunikácia medzi subjektami CR
- Nedostatočná propagácia územia
- Málo možností celoročného kultúrneho vyžitia
- Nevyužívanie miestnych zdrojov
- Časté záplavy s negatívnym dopadom na poľné a prístupové cesty
- Chýbajúca infraštruktúra pre CR – cyklotrasy, lesnícke a rybárske chaty, požičovní člnov bicyklov a cyklistických potrieb, pozorovateľní pre turistov, náučných chodníkov
- Nízka úroveň služieb v ubytovacích a stravovacích zariadeniach
- Absencia jednotného vizuálneho štýlu mikroregiónu Použie
- Neexistencia produktov v CR
- Rezervy v regionálnom marketingu

Príležitosti

- Posilovanie lokálpatriotizmu
- Vzdelávanie zamerané na uchovávanie vidieckych tradícií a cestovný ruch
- Usporiadanie rekvalifikačných kurzov priamo v obciach
- Vytváranie sociálnych podnikov
- Zapájanie dlhodobo nezamestnaných do menších obecných služieb
- Vytvorenie predpokladov pre výstavbu nových rodinných domov
- Zabezpečenie bývania pre mladých
- Rozvoj služieb pre občanov
- Obecné domy tradícií na podporu rozvoja CR
- Vytváranie pracovných miest v CR
- Vytváranie priestoru pre kultúrne vyžitie mládeže a pre športové aktivity
- Minimalizácia tvorby odpadu, separovaný zber
- Zriadenie zberných dvorov
- Zefektívnenie ochrany prírody
- Výroba zdravie podporujúcich potravín
- Reprofilácia poľnohospodárstva
- Efektívne čerpanie prostriedkov z fondov EÚ pre životné prostredie
- Využívanie obnoviteľných zdrojov energie
- Posilnením environmentálnej výchovy skvalitniť životné prostredie - ŽP
- Dobudovanie kanalizácie
- Technické doriešenie ČOV
- Rekonštrukcia verejného osvetlenia
- Rekonštrukcia verejného rozhlasu
- Vybudovanie komplexného IS
- Využitie termálnej vody
- Výstavba nových bytových domov pre mladé rodiny
- Výstavba Aquaparku
- Efektívne čerpanie prostriedkov z fondov Európskej únie
- Rozvoj sídelnej dopravnej infraštruktúry
- Príprava území pre bytovú výstavbu
- Príprava územia pre priemyselný park
- Priestorové podmienky pre vybudovanie podnikateľskej infraštruktúry

- Rozvoj cezhraničnej spolupráce
- Podpora regionálneho marketingu
- Vybudovanie cyklotras
- Rozšírenie parkovísk
- Rozšírenie ubytovacích možností
- Podpora rozvoja agroturistiky
- Financovanie CR z fondov EÚ
- Trvalo-udržateľný turizmus a Natura 2000 s osobitným režimom v lokalitách chránených vtáčích územií
- Využitie štátnej podpory smerovania investícií do zaostalých regiónov
- Územie vhodné na rozvoj rybárskeho a poľovníckeho CR
- Zachovalosť diverzity a rozmanitosti prírodného, kultúrneho a historického dedičstva
- Zachovať kultúrny ráz krajiny obhospodarovaním pôdy
- Potenciál pre vybudovanie strediska sústreďeného CR
- Neobívané vidiecke domy vhodné na ubytovanie v CR

Ohrozenia

- Neobívané vidiecke domy vhodné na ubytovanie v CR
- Migrácia za lepšou prácou
- Zvyšovanie nezamestnanosti a apatia z dlhodobej nezamestnanosti
- Prehľbovanie sociálneho vylúčenia mladých nezamestnaných
- Sociálne odlúčenie vidieka
- Absencia aktívnej politiky zamestnanosti
- Pokles životnej úrovne obyvateľstva a narastanie sociálneho napätia
- Zvyšovanie kriminality
- Riziko nárastu užívania alkoholu, drog a iných návykových látok
- Nárast ľahostajnosti k tradíciám a životnému prostrediu
- Nedostatok finančných prostriedkov
- Nedostatočná úroveň úpravy odpadových vôd
- Zanedbanie rizík z existujúcich skládok
- Tvorba nových skládok
- Znečistenie podzemných vôd z presakujúcich žúmp
- Nezníženie energetickej náročnosti
- Nedobudovanie administratívnych kapacít pre ochranu prírody
- Zvyšovanie ekologického dlhu
- Pretrvávajúca stagnácia hospodárskeho rozvoja
- Podkapitalizovanie rozvoja vidieka
- Nedostatočný systém financovania dopravnej infraštruktúry
- Stret rozvojových záujmov a ochrany životného prostredia
- Neodklonenie hlavnej cesty, chýbajúci obchvat mesta Veľké Kapušany
- Nevysporiadanosť pozemkov
- Rastúce cenové relácie práce
- Zdražovanie stavebných materiálov
- Nenasmerovanie európskej pomoci do zaostávajúcich regiónov
- Neprehľbenie cezhraničnej spolupráce
- Nedocenenie významu agroturistiky
- Nemotivujúce podnikateľské prostredie
- Nedobudovanie podnikateľskej infraštruktúry
- Zaostávanie v rozvoji a v úrovni poskytovaných služieb v porovnaní s konkurenciou v susedných mikroregiónoch Zemplína a v susedných štátoch
- Následne nevybudovanie služieb CR

- Pokles aktívneho cestovného ruchu
- Nedostatok odborného personálu
- Zásah prírodných živlov
- Nezjednotenie cieľov v regióne
- Stagnácia prihraničnej spolupráce
- Nedosiahnutie konsenzu medzi majiteľmi pozemkov a investormi
- Vyludňovanie regiónu
- Nezáujem nezamestnaných o prácu
- Nízka vnímavosť obyvateľstva k potrebám turistov
- Nepochopenie významu poľnohospodárstva pri krajinotvorbe

2.3 Ciele rozvoja vidieka mikroregiónu Použie

Jedným z najväčších problémov vidieka je ekonomický úpadok riedko osídlených vidieckych území, ktoré sa postupne vyludňujú a ich populácia starne. Stratégia rozvoja vidieka si kladie za cieľ zlepšenie kvality života na vidieku, ktorého predpokladom je socio-ekonomický rast v podmienkach trvalo udržateľného rozvoja. Hlavnou úlohou je stanoviť také mechanizmy, ktoré zastavia negatívne demografické trendy a podnietia hospodársky a sociálny rast založený na primárnom využívaní miestnych zdrojov (ľudských, surovinových). Je pri tom nevyhnutné dávať dôraz na zachovanie hodnotného prírodného a kultúrneho dedičstva vidieckej krajiny, ktoré bude možné zúročiť formami vidieckeho turizmu.

Globálny cieľ

Zvyšovanie kvality života v mikroregióne Použie a rast konkurencieschopnosti prostredníctvom využívania lokálnych zdrojov pri rešpektovaní princípov trvalo udržateľného rozvoja.

Problémy a príležitosti

Nízka hustota obyvateľstva, stagnujúca ekonomika, založená na produkcii primárnych surovín, starnúce obyvateľstvo, komplikujú zabezpečovanie kvalitných verejných služieb a vytváranie udržateľných a dobre platených miest.

Osvedčeným modelom z krajín EÚ je vytváranie miestnych združení (verejných i súkromných) s cieľom spravovať spoločné služby všeobecného záujmu v oblasti zásobovania vodou, energiou, v oblasti dopravy, odpadového hospodárstva, vzdelávania, správy sociálnych, a zdravotných a zariadení.

Mikroregióny dobre vybavené dopravným spojením môžu zabrániť úbytku obyvateľstva vysťahovaním, ba dokonca môžu stimulovať prisťahovanie na vidiek za lepšími životnými podmienkami. Dostupnosť sociálnych a vzdelávacích služieb, energetická sebestačnosť a kvalitná IKT (informačné a komunikačné technológie) infraštruktúra je v kontexte udržateľného vidieka nevyhnutnosťou. K zachovaniu a tvorbe nových pracovných miest je potrebné podporovať diverzifikáciu činností na vidieku, odbornú prípravu a celoživotné vzdelávanie.

Hlavné princípy rozvoja

Konkurencieschopnosť vidieckych oblastí je závislá od modernizácie a propagácie kvality za predpokladu využívania cenného prírodného potenciálu, kultúrneho a architektonického dedičstva.

Hlavnými impulzmi rozvoja vidieckeho hospodárstva je podpora malých podnikov, investície do strojov, zariadení a odbornej prípravy.

Dôležitým nástrojom pre výmenu skúseností, ako aj zabezpečenie toku tovarov a služieb, je vytváranie sietí.

Vytvorenie verejno-súkromných partnerstiev bude nevyhnutné pre zabezpečenie určitých typov verejných služieb (budovanie infraštruktúry).

Poľnohospodárska výroba sa bude musieť zamerať na diverzifikáciu a produkciu vysokokvalitných ekologických výrobkov.

Vidiecky turizmus je významným nástrojom trvalo udržateľného rozvoja na vidieku, nakoľko podporuje územné hospodárstvo, vytvára pracovné príležitosti a rešpektuje životné prostredie.

Obnoviteľné zdroje energie predstavujú významný potenciál pre rozvoj vidieckych regiónov. Výhodami ich spracovania je energetická sebestačnosť, priateľskosť k životnému prostrediu a tvorba nových pracovných príležitostí.

Informačné a telekomunikačné technológie sú nevyhnutnosťou z pohľadu budúceho rozvoja horšie dostupných regiónov. V rámci stratégie ich vnímame ako horizontálnu prioritu, významnú vo všetkých sektoroch vidieckeho hospodárstva

Na základe analýz vidieckeho prostredia a znalosti európskych trendov rozvoja vidieka stanovujeme nasledovné strategické ciele v jednotlivých tematických oblastiach, ktoré povedú k napĺňaniu globálneho cieľa Stratégie rozvoja vidieka Použia.

Strategické ciele tematických oblastí

Životné prostredie

Zlepšiť podmienky životného prostredia, revitalizovať vidiecku krajinu a vytvoriť tak podmienky pre výrazné zhodnotenie rozvojového potenciálu vidieka.

Osídlenie a sídla

Stabilizovať, obnoviť a napomáhať rozvoju vidieckeho osídlenia.

Ľudské zdroje

Zvýšiť kvalitu pracovnej sily na vidieku a zabezpečiť, aby tu s ľahkosťou nachádzala uplatnenie v oblastiach, pre ktoré má najlepšie predpoklady.

Ekonomika vidieka

Zvýšiť diverzifikáciu vidieka prostredníctvom podpory malého a stredného podnikania založeného na využití regionálnych zdrojov.

Poľnohospodárstvo

Prostredníctvom multifunkčného poľnohospodárstva prispievať k udržateľnému rozvoju vidieka.

Vytvoriť produkčno-spracovateľské prostredie pre odbyt, uskladnenie a logistiku tokajskej produkcie.

Lesné hospodárstvo

Zvýšiť konkurencieschopnosť sektoru lesného hospodárstva a zlepšiť kvalitu životného prostredia a krajiny.

Vidiecky turizmus

Dosiahnuť úspech v medzinárodnej konkurencii produktov cestovného ruchu.

Obnoviteľné zdroje energie

Znížiť závislosť na dovoze prvotných zdrojov energie (zemný plyn, ropa, uhlie) a zvýšiť ekonomickú prosperitu a konkurencieschopnosť poľnohospodárskeho sektoru.

2.4 Stanovenie špecifických cieľov a opatrení stratégie rozvoja

2.4.1 Životné prostredie

Špecifický cieľ 1: Zachovanie biodiverzity vidieckej krajiny

Cieľ sleduje zachovanie a zvyšovanie biologickej a krajinej diverzity a aktivity sú zamerané na celkovú revitalizáciu krajiny. Ochrana krajiny je založená na princípe zachovania územného systému ekologickej stability, ktorá zabezpečuje rozmanitosť podmienok a foriem života. V záujme obnovenia ekologickej stability a celkového rázu poľnohospodárskej krajiny sa vyžaduje uplatňovať ochranu krajinných prvkov prostredníctvom pozemkových úprav a taktiež zavádzaním ekologického poľnohospodárstva. Výsledkom takýchto aktivít bude zvýšenie krajinej a biologickej diverzity vidieckej krajiny a zabránenie jej poklesu, zvýšenie ekologickej stability, obnova pôvodných väzieb v krajine a udržanie území s vysokou prírodnou hodnotou.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Opatrenie 1.1: Revitalizácia vidieckej krajiny a zvýšenie ekologickej stability krajiny

Aktivity:

Revitalizovať prostredie znečistené starými environmentálnymi záťažmi

Komplexná starostlivosť o lokálne systémy ekologickej stability

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie starostlivosti o prírodné hodnoty v mikroregióne

Cieľ zahŕňa opatrenia a aktivity v rámci zvyšovania environmentálneho povedomia obyvateľov a uvedomovania si existencie chránených území ako potenciálu zvyšovania atraktivity územia MR v rámci Košického kraja.

Zmyslom tohto cieľa je prostredníctvom posilňovania environmentálneho povedomia verejnosti a podpory zo strany vlastníkov a užívateľov dotknutých pozemkov dosiahnuť zmiernenie rozporov medzi záujmami ochrany prírody a hospodárskym využívaním územia, čoho výsledkom bude využitie potenciálu hodnotného prírodného územia na zvýšenie atraktivity a rozvoja vidieckej turistiky.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK).

Opatrenie 2.1: Zapájanie obcí do starostlivosti o chránené územia a vytváranie podmienok pre uplatňovanie ekoturistiky, resp. trvalo udržateľného turizmu

Aktivity:

Zlepšenie informovanosti a environmentálneho povedomia verejnosti

Posilnenie spolupráce a komunikácie so zainteresovanými skupinami

Spracovať kompetenčný pokyn integrovanej ochrany

Spracovať propagačné materiály o kultúrnom a prírodnom dedičstve pre turistiku

Špecifický cieľ 3: Zlepšenie kvality životného prostredia budovaním environmentálnej infraštruktúry

Cieľ je zameraný na odstránenie nevyhovujúceho stavu v kvalite povrchových a podzemných vôd a na zlepšenie infraštruktúry vodného hospodárstva a odpadového hospodárstva.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Opatrenie 3.1: Zlepšenie kvality vôd budovaním vodohospodárskej infraštruktúry

Aktivity:

Vybudovať kanalizáciu v obciach Beša , Budince, Čičarovce, Drahňov, Ižkovce, Kapušianske Kľačany, Krišovská Liesková, Malé aškovce, Maťovské Vojkovce, Oborín, Ptrukša, Ruská, Veľké Raškovce, Veľké Slemence, Vojany , Zemplínske Kopčany

Obnova vodných biotopov a mokradi v inundačnom území riek

Rozpracovať rámec integrovanej ochrany, obnovy a využívania vôd regiónu pre ozdravenie kvality vôd v povodí Latorice, v leso-poľnohospodársko-urbánnom prostredí, tak aby to bolo riešené komplexne s prioritou zlepšovania kvality vôd a minimalizovaním rizika vzniku povodní

Zrealizovať drobné projekty zbierania dažďovej vody v poľnohospodárskej krajine i zo spevnených plôch a využívať ju pre vytváranie zvodnených ekosystémov pre zlepšovanie mikroklimatických charakteristík v sídlach, ako súčasť ekosystémov v celom povodí

Vytvoriť systém investovania do vidieckej krajiny, v ktorej sa budú chrániť a využívať lokálne vodné zdroje tak, aby bol zabezpečený permanentný dostatok vodných zdrojov v území a zároveň sa využívali také technológie čistenia odpadových vôd, ktoré nebudú prispievať k vysušovaniu území

Opatrenie 3.2: Zefektívnenie nakladania s odpadmi

Aktivity:

Zriadenie mestskej skládky pre Veľké Kapušany

Kompostovanie biologického odpadu

Uzatváranie a rekultivácia skládok odpadu

Likvidácia divokých skládok odpadu

Rekultivácia skládky Moľva

Zriadiť zberné dvory na zber nebezpečného odpadu

Zaviesť separovaný zber odpadu podporou aktivít v tejto oblasti

2.4.2 Osídlenie a sídla

Špecifický cieľ 1: Vytváranie podmienok pre stabilizáciu a rozvoj vidieckeho osídlenia

Cieľom je zachovanie životaschopnosti sídiel, stabilizácia obyvateľstva vo vidieckych obciach a udržanie vidieckeho osídlenia. Je potrebné zvýšiť záujem o bývanie na vidieku, obnoviť a rozvinúť funkciu bývania, výroby, cestovného ruchu a zabezpečiť obslužnú a technickú infraštruktúru.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Opatrenie 1.1: Podpora udržania a rozvoja atraktivity vidieckych sídiel

Aktivity:

Vytvorenie regionálnej databázy voľných plôch a objektov pre podnikanie

Spracovať integrovanú koncepciu služieb CR v mikroregióne

Opatrenie 1.2: Zachovanie a obnova prvkov tradičnej architektúry a krajinného obrazu

Aktivity:

Podpora projektov obnovy dediny a kultúrno-historického dedičstva.

Podpora aktivít kultúrno-spoločenského diania s dôrazom na využívanie kultúrno-historického potenciálu.

Špecifický cieľ 2: Zvyšovanie kvality života vo vidieckom priestore

Tento špecifický cieľ smeruje ku zvyšovaniu atraktivity obcí a mikroregiónov z hľadiska využitia potenciálu krajiny v cestovnom ruchu a zlepšenia dostupnosti služieb pre občanov, ako i estetického skvalitnenia vidieckej krajiny. Cieľom je uchovanie a rozvoj potenciálu mikroregiónov KSK v nadväznosti na lokálne zdroje a zvýšenie propagácie regiónu ako destinácie cestovného ruchu.
(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Opatrenie 2.1: Rekonštrukcie a modernizácia občianskej vybavenosti, zvyšovanie atraktívnosti verejných priestranstiev

Aktivity:

Zlepšenie stavu verejnej zelene v obytných zónach

Spracovanie pasportizácie zelene

Postupne odstraňovať nevhodné druhové zloženie zelene

Zlepšiť odbornú starostlivosť a údržbu zelene v parkoch a na námestiach

Opatrenie 2.2: Rozvoj infraštruktúry pre komerčné aktivity podnikateľov a obcí

Aktivity:

Vybudovanie infraštruktúry priemyselného parku vo Veľkých Kapušanoch

Špecifický cieľ 3: Vybudovanie rozvojovej osi

Opatrenie 3.1: Rozvoj dopravnej infraštruktúry

Aktivity:

Podpora a vytvorenie podmienok pre cestu Via Carpatia cez Michalovce a Veľké Kapušany smerom na Kráľovský Chlmec

Opatrenie 3.2. Rozvoj cezhraničného dopravného prepejenia s Ukrajinou

Aktivity:

Obnovenie osobnej železničnej prepravy na trase Veľké Kapušany – Užhorod

Obnovenie pozemnej cestnej premávky na trase Ptrukša - Užhorod

Opatrenie 3.3. Vybudovanie dopravnej vodnej cesty na rieke Latorica

Aktivity:

Pokračovať v aktivitách na vytvorenie Zemplínskej vodnej cesty

Vytvoriť podmienky pre plavebnú prevádzku na rieke Latorica a získať štatút medzinárodnej vodnej cesty

2.4.3 Ľudské zdroje

Strategickým cieľom v oblasti rozvoja ľudských zdrojov je „Zvýšiť kvalitu pracovnej sily na vidieku a zabezpečiť, aby tu s ľahkosťou nachádzala uplatnenie v oblastiach, pre ktoré má najlepšie predpoklady“. Očakávanými dopadmi sú zvýšenie zamestnanosti na vidieku, zvýšenie pridanej hodnoty, zvýšenie produktivity práce a zníženie dlhodobej nezamestnanosti.

Naplnenie strategického cieľa je postavené na troch pilieroch, z ktorých každý predstavuje jeden špecifický cieľ:

- Zvýšenie zamestnatelnosti ľudských zdrojov na vidieku Košického kraja;
- Zvýšenie kvalifikovanej úrovne a adaptability pracovnej sily na vidieku Košického kraja;
- Vytvárať a posilňovať kapacity ľudských zdrojov na vidieku a realizovať rozvojovú politiku na základe miestnych špecifik

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Špecifický cieľ 1: Zvýšenie zamestnanosti v obciach Použia

Opatrenie 1.1: Posilnenie kapacít základných škôl ako nástroja pre zvyšovanie zamestnanosti znevýhodnených skupín obyvateľstva

Očakávaným cieľom tohto opatrenia je nielen zvýšiť úspešnosť absolventov základných škôl z marginalizovaných skupín, ale zároveň posilniť kvalitu vzdelávania na základných školách, ktorá by dokázala lepšie identifikovať a rozvinúť schopnosti nadania akýchkoľvek žiakov, ktoré by následne mohli uplatňovať pri svojom zamestnaní na vidieku.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Organizovanie vzdelávacích kurzov pre občanov s neukončenou školskou dochádzkou a pre marginalizované skupiny

Podpora individuálneho prístupu a rozvoja alternatívnych foriem a nástrojov vyučovania

Opatrenie 1.2: Zapájanie nezamestnaných zo znevýhodnených skupín do lokálneho ekonomického života

*Zatiaľ čo predchádzajúce opatrenie rieši problém zamestnatelnosti vo fáze povinného vzdelávania, cieľom tohto opatrenia je zapájanie nezamestnaných občanov zo znevýhodnených skupín do ekonomického života na vidieku po absolvovaní základných škôl... Jedným z nástrojov znižovania nezamestnanosti znevýhodnených skupín (nielen z rómskeho obyvateľstva) je **rozvoj sociálneho podnikania**, ktoré prostredníctvom počiatočného stimulu dokáže rozbehnúť výrobu takých produktov a služieb, ktoré by za normálnych okolností nemohli byť rozbehnuté.*

Aby uvedený nástroj bol efektívny, sociálny podnik musí spĺňať tieto atribúty:

- obsah činnosti: uspokojovanie okruhu potrieb, ktoré nie sú uspokojené (ako napríklad skvalitňovanie životného prostredia, drobná každodenná pomoc v rámci rodiny, produkty rozvojových voľnočasových a kultúrnych aktivít, ako napríklad ľudovoumelecká dielňa alebo obchod s umeleckými výrobkami, a pod.)

- subjekty zapojené do sociálneho podniku, alebo subjekty z neho prosperujúce sú tie zo znevýhodnených skupín obyvateľstva;

- spôsob organizácie podniku na báze participatívneho, vnútornej demokracie a nezávislosti od štátu;

- musí ísť o podnikateľskú činnosť (na báze predaja výrobkov alebo služieb), o ktorej predpokladáme, že aj bez dodatočných stimulov bude trvalo udržateľná. Na to je potrebné, aby sociálny podnik disponoval kvalitným podnikateľským zámerom, prepracovaným marketingovým plánom a plánom odbytu výrobkov;

Príjmy z podnikateľskej činnosti sa vracajú na rozvoj sociálneho podniku.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Organizovanie rekvalifikačných kurzov pre občanov bez odborného vzdelania

Podpora spolupráce inštitúcií pracujúcich v oblasti integrácie príslušníkov marginalizovaných komún do spoločnosti s prihliadnutím na ich zaradenie na trh práce

Opatrenie 1.3: Preventívne opatrenia na zvýšenie zamestnanosti na vidieku

Aktivity:

Vytvorenie sociálnych podnikov a ich efektívnej siete prevádzok v obciach

Koordinovaný prístup k plánovaniu a riadeniu verejnoprospešných prác v mikroregióne

Podpora tvorby pracovných miest v malých podnikoch, predovšetkým začínajúcich podnikov formou školení najmä pre začatie podnikania

Podpora tvorby nových pracovných miest formou samozamestnania a zamestnávania zo strany SZČO a malých zamestnávateľov

Zlepšenie prístupu k zamestnaniu a predchádzanie nezamestnanosti prostredníctvom podpory podnikania, vytvárania podnikov vo väzbe na potreby trhu práce, regionálnych trhov práce

Podpora podnikania založeného na reálnej štruktúre pracovnej sily v prepojení na aktívnu politiku trhu práce s podnikateľským prostredím

Podpora projektov rozvoja ľudského kapitálu, zamestnanosti, udržania pracovných miest a vytvárania nových pracovných miest v prepojení na aktívne opatrenia na trhu práce

Špecifický cieľ 2: Zvýšenie vzdelanostnej úrovne a adaptability pracovnej sily

Opatrenie 2.1: Prispôsobovanie stredných škôl meniacim sa potrebám na trhu práce a miestnym špecifikám

Aktivity:

Prehlbovanie vedomostí a zvyšovanie odborného prehľadu v oblasti agropotravinárstva, cestovného ruchu, tradičnej remeselnej výroby

Opatrenie 2.2: Posilnenie celoživotného vzdelávania v súlade s potrebami vidieka

... prostredníctvom celoživotného vzdelávania je možné efektívne riešiť aj flexibilitu vzdelávacieho prostredia na neustále sa meniace potreby košického vidieka. Aby sa investície do ponuky ďalšieho vzdelávania neminuli účinkom, je potrebné podporiť ich informačnými a motivačnými nástrojmi.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Využiť transfer vedomosti, nových metód práce, technologických a aplikačných postupov na inovatívnych zariadeniach v prospech ľudských zdrojov nachádzajúcich sa v tejto oblasti v súlade s potrebami obcí

Špecifický cieľ 3: Vytvárať a posilňovať kapacity ľudských zdrojov na vidieku a realizovať rozvojovú politiku na základe miestnych špecifik

*Potenciál rozvoja košického vidieka v súčasnosti zďaleka nie je využitý. Pre jeho maximálne využitie nie sú dostatočné plošné rozvojové opatrenia, ale pre každý mikroregión na mieru ušité opatrenia, ktoré dokážu vyťažiť z jeho jedinečných špecifik, a tým vytvoriť konkurenčnú výhodu.... Základným problémom, ktorý bráni uplatňovaniu decentralizovanejšieho systému riadenia v oblasti miestneho rozvoja, je **nedostatok alebo nízka kvalita ľudských zdrojov vo vidieckych mikroregiónoch v oblasti riadenia.***

V súvislosti s nedávnym vstupom Slovenska do Európskej únie je súčasné obdobie jedinečné, čo do existencie rozvojovej pomoci. Nevýhodou košického vidieka je však nedostatočný ľudský potenciál, ktorý by mohol uvedenú pomoc plne využiť. Súvisí s tým aj veľmi nízka absorpčná schopnosť doterajšej rozvojovej pomoci, ktorú spomíname na viacerých miestach tohto dokumentu. Očakávaným výsledkom špecifického cieľa 3 je uvedený nedostatok zmierniť.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Opatrenie 3.1: Posilnenie kapacít mikroregiónu Použie na využitie podporných prostriedkov na realizáciu miestneho rozvoja

Najvýznamnejším a zároveň vysoko inovatívnym nástrojom na podporu tvorby a realizácie rozvoja na miestnej úrovni je program LEADER. Je preto namieste, aby sa dostatočná podpora na jeho uplatňovanie uskutočňovala aj na úrovni kraja, s cieľom zvýšiť jeho absorpčnú schopnosť v najmenej rozvinutých vidieckych mikroregiónoch.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Zintenzívniť realizáciu jednoduchých projektov s podporou z operačných programov aj z iných zdroj, ktoré si nevyžadujú náročnú, odborne komplikovanú a finančne neúnosnú prípravu a pritom sú zamerané na vytváranie trvale udržateľných pracovných príležitostí.

Opatrenie 3.2: Zintenzívnenie spolupráce obcí, podnikateľov a neziskovej sféry

Osobitným problémom, ktorý bráni v uplatňovaní politiky miestneho rozvoja v Košickom kraji je vysoká rozdrobenosť obcí. Riešením v súčasných podmienkach je uplatňovanie medziobecnej spolupráce, ktorá však v oblasti regionálneho rozvoja v súčasnosti existuje na veľmi nízkej úrovni. Podľa údajov MV SR k 31.12.2006, z 32 obecných úradov v Košickom kraji len 3 mali v predmete regionálny rozvoj.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Pokračovať v realizácii programu LEADER

Doplniť základnú akčnú skupinu pre realizáciu programu LEADER Združenie mesta a obcí Použitia (ZMOP) o ďalšie sektory potrebné pre výkon práce miestnej akčnej skupiny.

2.4.4 Ekonomika vidieka

Za strategický cieľ v oblasti ekonomického rozvoja vidieka považujeme: Zvyšovanie diverzifikácie vidieka KSK prostredníctvom podpory malého a stredného podnikania založeného na využití regionálnych zdrojov. Okrem podnikateľských schopností je potrebné zlepšiť aj situáciu v podnikateľskom prostredí, ako je technická a informačnokomunikačná infraštruktúra, inštitúcie podporujúce podnikanie ako siete, klastre, vzdelávacie agentúry a pod., ktoré môžu podstatne urýchliť aktivity v tomto smere. Nezanedbateľnou je aj podpora zo strany verejného sektora, ako tiež samosprávy – regionálnej a miestnej, ktorá má v rukách veľké právomoci v rámci svojich originálnych, ale aj prenesených kompetencií. Sociálna ekonomika a podnikanie je tiež formou podnikania založeného na miestnych zdrojoch, ktorá môže pôsobiť ako štartér miestneho rozvoja.

Strategický cieľ je rozpracovaný do dvoch špecifických cieľov:

Špecifický cieľ 1: Rozvoj a diverzifikácia hospodárskych činností, podpora zamestnanosti

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie podmienok pre rozvoj malého a stredného podnikania na vidieku
(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Špecifický cieľ 1: Rozvoj a diverzifikácia hospodárskych činností, podpora zamestnanosti

Opatrenia špecifického cieľa 1 sú zamerané na zvyšovanie podielu diverzifikácie malých a stredných podnikov na výkonoch a tvorbe pracovných miest vo vidieckych regiónoch... Opatrenie vymedzuje podporu aktivít, ktoré podporujú diverzifikáciu vidieckej ekonomiky smerom k tvorbe pridanej hodnoty priamo na vidieku, rovnako ako aj zamestnanosti a príjmov založených predovšetkým na endogénnych zdrojoch vidieka KSK. Preto sa podporované aktivity sústreďujú na rozšírenie možností prvovýroby smerom k špecializácii, zavádzaniu nových technológií, umožňujúcich spracovanie založené na inováciách, orientáciu na minimalizované a efektívne trhy, ďalej na spracovanie miestnych produktov prvovýroby a ich maximalizáciu efektov prostredníctvom vidieckej turistiky.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Opatrenie 1.1: Podpora spracovateľských aktivít na báze alternatívnej a ekologickej poľnohospodárskej výroby

Aktivity:

Podpora pri budovaní mraziarni, konzervárni, lisovní pre malé množstvá produkcie a na skrátenie doby zberu a spracovania polotovarov.

Podpora pri budovaní obecných verejných, skladovacích priestorov pre poľnohospodársku produkciu z činnosti SHR

Opatrenie 1.2: Podpora rozvoja služieb a obchodu

Opatrenie podporuje rozvoj rôznorodých služieb na vidieku ako podpory podnikateľských aktivít, ale aj ako zdroja príjmov. Terciárny sektor predstavuje dynamický sektor ekonomiky s vysokým obratom kapitálu a s vysokým potenciálom tvorby pracovných miest a príjmov. Predstavuje zároveň podpornú inštitucionálnu základňu rozvoja podnikania vo všeobecnosti, zdroj rozvoja inovácií a technológií.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Podpora konkurencieschopnosti pre tradičnú, malokapacitnú produkciu špecifickej charakteristiky. Presadenie sa na domácom trhu so značkou kvality domáceho produktu. (domáci chlieb, domáce víno, domáce špeciality z produkcie).

Realizácia projektov integrujúcich tradičné remeslá, miestne špeciality a produkty s aktivitami vidieckej turistiky a cestovného ruchu

Opatrenie 1.3: Podpora sociálnej ekonomiky a podnikania

Cieľom opatrenia je podporiť sociálne podnikanie na vidieku KSK, ako prostriedku zabezpečenia chýbajúcich sociálnych služieb a ako zdroja pracovných príležitostí.

Opatrenie podporí rozvoj sociálneho podnikania, a to v oblasti potrebných investičných projektov, prevádzky vybudovaných subjektov, ako aj v oblasti zavádzania rôznorodých služieb, vrátane inovatívnych projektov.

Sociálna ekonomika v súčasnosti predstavuje novodobý trend zameraný na dva ciele:

- 1. skvalitnenie životných podmienok obyvateľstva (na strane dopytu),*
  - 2. nové možnosti tvorby pracovných príležitostí a príjmov (na strane ponuky).*
- (Stratégia rozvoja vidieka KSK)*

Aktivity:

Zakladať sociálne podniky pre riešenie zamestnanosti znevýhodnených skupín nezamestnaných

Špecifický cieľ 2: Zlepšenie podmienok pre rozvoj malého a stredného podnikania na vidieku

Účelom opatrení tohto cieľa je zvýšiť podiel malých a stredných podnikov na výkonoch a tvorbe pracovných miest vo vidieckych regiónoch. K napĺňaniu špecifického cieľa prispeje predovšetkým skvalitnenie technickej infraštruktúry (dopravnej, informačno-komunikačnej) a vytváranie produkčno-distribučných sietí a klastrov.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Opatrenie 2.1: Zvyšovanie kvality dopravného prepojenia vidieckych oblastí na kohézne a inovačné póly rastu

Cieľom opatrenia je zlepšenie dopravného prepojenia vidieckych oblastí na centrá zamestnanosti prostredníctvom skvalitňovania ciest II. a III. triedy a služieb verejnej dopravy.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Zabezpečovanie prístupu k pozemkom, turistickým atraktivitám a zariadeniam CR rekonštrukciou a budovaním účelových komunikácií

Opatrenie 2.2: Podpora informatizácie a budovania komunikačnej infraštruktúry

Účelom opatrenia je podpora informatizácie a rozvoja komunikačnej infraštruktúry ako nástroja podpory malého a stredného podnikania, rozvoja trhových mechanizmov, vytvorenie väzieb medzi podnikateľmi navzájom a verejným sektorom, vytvorenie vhodného podnikateľského prostredia.

Opatrenie podporuje rozvoj a skvalitnenie podnikateľského prostredia prostredníctvom budovania komunikačných technológií a informatizácie vo verejnom sektore v prepojení na podnikateľský sektor.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Prepojenie existujúcich verejnoprávnych inštitúcií a podnikateľských subjektov internetom

Rozšíriť existujúci internetový systém „KID“ na ďalšie aplikácie služieb, informačnej a komunikačnej dostupnosti. G2C - on-line komunikácia medzi verejnou správou a občanmi a G2B – on-line komunikácia medzi verejnou správou a podnikateľskou sférou.

Opatrenie 2.3: Podpora sieťovania, podnikateľských klastrov a obchodných organizácií výrobcov

Cieľom opatrenia je podporiť spoluprácu a sieťovanie medzi podnikateľskými subjektmi na vidieku za účelom efektívnejšieho a účinnejšieho umiestnenia produkcie na trhu, ako aj rozvoja tvorby produktov.

Opatrenie podporí vytváranie sietí (horizontálnych aj vertikálnych) medzi podnikateľmi za účelom skvalitnenia, zefektívnenia výroby, ako aj za účelom lepšieho marketingu produktov a služieb, a to vo všetkých sektoroch – primárnom, sekundárnom a terciárnom, ale aj naprieč nimi.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Vybudovanie klastrov pre rozvoj, marketing, obchod a predajnosť miestnych špecialít na regionálnej, národnej a medzinárodnej úrovni.

2.4.4.1 Poľnohospodárstvo

Poľnohospodárstvo má stále dominantné postavenie pri koncipovaní stratégie rozvoja vidieckych oblastí KSK. Vyplýva to tak z významnej vidieckosti regiónu, ako aj z nezastupiteľnosti poľnohospodárov pri plnení produkčných a mimoprodukčných funkcií v spojitosti s multiplikačnými efektmi, ktoré sektor poskytuje. V zmysle schváleného Národného strategického plánu rozvoja vidieka pre obdobie rokov 2007 – 2013 za strategický cieľ v oblasti poľnohospodárstva považujeme multifunkčné poľnohospodárstvo a udržateľný rozvoj vidieka.

Naplnenie spoločného cieľa rozvoja vidieka v podmienkach KSK, ktorým je komplexné zvyšovanie kvality života na vidieku – je významne determinované práve dosiahnutím rozvojových efektov v poľnohospodárstve. V súvislosti s novým programovacím obdobím Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ na roky 2007 – 2013, ktorého zásady sú plne implementované na podmienky agrosektoru Slovenska, pokladáme za rozhodujúce pre zabezpečenie rozvoja poľnohospodárstva v podmienkach KSK nasledovné špecifické ciele:

1. Zabezpečenie multifunkčnosti a trvalo udržateľného rozvoja poľnohospodárstva KSK
2. Zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárstva KSK
3. Vzdelávanie, poradenstvo a vytváranie globálnej ponuky v oblasti poľnohospodárstva

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Špecifický cieľ 1: Zabezpečenie multifunkčnosti a trvalo udržateľného rozvoja poľnohospodárstva mikroregiónu Použie

Trvalo udržateľný rozvoj (TUR) poľnohospodárstva je treba kreovať najmä v oblasti ekonomickej, ekologickej a sociálnej. Schopnosť zachovať prijateľný produkčný potenciál pri zabezpečovaní aktuálneho i budúceho dopytu po potravinách je dimenziou ekonomickou. Schopnosť dostatočného uchovania prírodných zdrojov (špeciálne pôdy a vody), pri znižovaní škodlivých efektov poľnohospodárskej činnosti je dimenziou ekologickou. Sociálna dimenzia zahŕňa elementy tvorby inštitucionálneho prostredia, spravodlivosti v distribúcii príjmov, obsahuje formálne i neformálne pravidlá zabezpečenia TUR vidieka.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Opatrenie 1.1: Efektívna exploatacia výrobnjej základne - pôdy a hospodárskych zvierat, meliorácie a pozemkové úpravy

Aktivity:

Zabezpečovanie prístupu k pozemkom, rekonštrukciou a budovaním účelových komunikácií.

Usporiadanie vlastníckych vzťahov k pozemkom scel'ovaním pozemkov.

Vybudovanie skanzenov vidieckej krajiny

Podpora pri zakladaní fariem hydiny, vodného vtáctva a chovu koní

Opatrenie 1.2: Uplatňovanie agro - environmentálnych výrobných postupov a zásad životných podmienok zvierat

Vytváranie multifunkčného – trvalo udržateľného systému hospodárenia na pôde je možné realizovať cez uplatňovanie ekologických a agroenvironmentálnych výrobných postupov. Tento stav vychádza tak z požiadaviek Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ, ako aj z potrieb regiónov Košického kraja na ochranu životného prostredia a vytváranie podmienok na ostatné aktivity v regiónoch. Zároveň je nevyhnutné zo strany poľnohospodárov reagovať na silnejúcu spoločenskú objednávku výroby ekologicky čistých potravín a potravín dorábaných z chovov hospodárskych zvierat bez stresov, týrania a za dodržiavania zásad pohody v chovoch zvierat.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Podpora pri budovaní ekologických fariem a uzavretého produkčného a odpadového systému hospodárenia kombinovaným spôsobom, vyhovujúcim predpisom a inovačným postupom hospodárenia

Špecifický cieľ 2: Zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárstva mikroregiónu Použie

Udržanie konkurencieschopnosti v agrosektore je nevyhnutné riešiť dodatočnými vkladmi aj do rekonštrukcií ustajňovacích kapacít, moderných technológií a nákupu novej vysokovýkonnej techniky. Nárast výrobných intenzít a produktivity práce v sektore je bez týchto investícií nereálny, čo by malo priamo negatívny dopad na zamestnanosť v agrosektore a plnenie produkčných i mimoprodukčných funkcií poľnohospodárstva vidieckych oblastí KSK.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Opatrenie 2.1: Modernizácia, reštrukturalizácia a inovácia kapitálovej vybavenosti poľnohospodárstva

Aktivity:

Podpora pri budovaní hospodárskych budov na ustajnenie hospodárskych zvierat a uskladnenie krmovín.

Vybudovanie pastevných areálov, prístreškov na pastve

Opatrenie 2.2: Pridávanie hodnoty poľnohospodárskym produktom

Účelom opatrenia je prispieť k posilneniu potravinárskych produktov na domácich i zahraničných trhoch a uľahčiť zavedenie štandardov kvality EÚ v KSK. Investície by mali viesť do zvýšenia pridanej hodnoty výrobku vrátane jeho balenia a značenia.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Podpora pri budovaní kapacít na spracovanie bioproduktov

Podpora pri budovaní liahni, medární

Špecifický cieľ 3: Vzdelávanie, poradenstvo a vytváranie globálnej ponuky v oblasti poľnohospodárstva

Vstup do EÚ pred nás postavil úlohu plnenia noriem EÚ na ochranu životného prostredia a správnu farmársku prax, ktorá bude od roku 2009 povýšená na tzv. krížové plnenie zákonov a nariadení EK, týkajúcich sa dodržiavania predznačených zásad – tzv. plnenie „cross compliance“. Už od roku 2007 budú poľnohospodári povinne plniť tzv. dobré poľnohospodárske podmienky – GAEC .

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Opatrenie 3.1: Zvyšovanie vedomostnej úrovne a zamestnanosti v agrosektore

Uplatňovanie nariadení a zákonných opatrení vyplývajúcich z uplatňovania Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ, ale i potreba elementárnych vedomostí z oblasti základnej evidencie a kalkulácie, si vyžaduje odborne zdatných, vzdelaných pracovníkov a obyvateľov so širším spektrom vedomostí než vyžaduje ich bezprostredné pracovné zadelenie. Osobitnou kapitolou je nevyhnutnosť ovládania základov informačných technológií.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Vytvorenie vzdelávacích programov pre celoživotné vzdelávanie aktérov, podnikateľských subjektov a verejnosti v poľnohospodárstve.

Prispôsobenie existujúcich vzdelávacích programov pre uplatnenie sa absolventov na regionálnom trhu práce – najmä na lokálnej úrovni pre skupiny s nízkym a základným vzdelaním.

Opatrenie 3.2: Podpora odbytu poľnohospodárskej produkcie

Zmyslom tohto opatrenia je podpora marketingových aktivít a zvyšovanie odbytu vlastnej poľnohospodárskej produkcie s cieľom umožniť agroproducentom vstup priamo na trh.

V rámci tohto opatrenia bude venovaná pozornosť výrobkom, ktoré majú v regióne tradíciu alebo výrobkom, ktoré majú v regióne potenciál stať sa úspešnými – ovocie, zelenina, víno, ryby, vajcia, mlieko a mliečne výrobky; liečivé rastliny

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Podpora pri vybudovaní odbytových združení poľnohospodárskej produkcie

Špecifický cieľ 4: Trvalo udržateľný rozvoj a zachovanie tradícií

Opatrenie 4.1: Zabezpečiť identifikáciu pôdy podľa vlastníkov. Urýchliť ROEP a sceľovanie pozemkov.

Aktivity:

Ochrana pôdy, prostredia krajiny a krajinného rázu

Opatrenie 4.2: Vytvoriť produkčno-spracovateľské prostredie pre odbyt, uskladnenie a produkcie.

Aktivity:

Vybudovanie miestnych skladov poľnohospodárskej produkcie pre maloproducentov

Podporovať aktivity orientujúce sa na zvýšenie prídavnej hodnoty produktov z vína, hrozna, ovocia a zeleniny. – spracovateľské kapacity.

Opatrenie 4.3: Dbať na výchovu a vzdelanie kľúčových manažérov ale aj sekundárnych manažérov a výkonných pracovníkov.

Aktivity:

Príprava vzdelávania stredoškolskej mládeže v súlade s koncepciou rozvoja školstva v KSK

Realizácia programov celoživotného vzdelávania a rekvalifikácie z oblasti agro - enviromentálnych poznatkov z vedy a výskumu,

Uplatňovanie agrotechnických postupov pri ochrane rastlín a ošetrovateľských techník.

2.4.4.2 Lesné hospodárstvo

Špecifický cieľ 1: Podpora modernizácie, inovácie a efektivity lesníckeho sektora

Opatrenia zamerané na napĺňanie tohto špecifického cieľa by mali zabezpečiť zvýšenie ekonomickej hodnoty lesov, zvýšenie diverzifikácie produkcie a posilnenie trhových príležitostí ako aj zlepšenie primárneho spracovania produktov lesného hospodárstva. K rastu konkurencieschopnosti v odvetví, ako aj k zavádzaniu inovácií, patrí kvalifikovaná pracovná sila, nevyhnutným predpokladom je preto prehlbovanie vedomostí a zvyšovanie odborného prehľadu v oblasti lesníctva.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Opatrenie 1.1: Pridávanie hodnoty do produktov lesného hospodárstva

Cieľom opatrenia je zlepšiť primárne spracovanie produktov lesného hospodárstva podporou zlepšenia efektivity, spracovania obnoviteľných zdrojov energie, podporou nových technológií a využitia nových trhov. Tento cieľ je možné dosiahnuť zavádzaním výroby nových produktov a technológií, zlepšovaním kvality výrobkov, dosiahnutím kvalitatívnych a hygienických štandardov EÚ. Taktiež je potrebné podporiť marketing a nové odbytové trhy, zaviesť a rozšíriť informačné a komunikačné technológie a podporiť spracovanie obnoviteľných zdrojov energie

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Spracovanie obnoviteľných zdrojov energie v obciach využitím ťažobného odpadu a spracovaním drevnej hmoty z okolia.

Opatrenie 1.2: Zvýšenie hospodárskej hodnoty lesov

Cieľom opatrenia je zvýšenie ekonomickej hodnoty lesov, zvýšenie diverzifikácie produkcie a posilnenie trhových príležitostí.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Rozvoj investícií pre pestovanie lesného a ovocinárskeho reprodukčného materiálu

Opatrenie 1.3: Odborné vzdelávanie a informačné aktivity v oblasti lesníctva

Cieľom opatrenia je vybaviť ľudí, pracujúcich v lesníctve potrebnými vedomosťami, ktoré posilnia konkurencieschopnosť, zvýšia rast zamestnanosti a prinesú pridanú hodnotu do rezortu.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Seminárne vzdelávanie v odbore pestovateľ- ochranár

Špecifický cieľ 2: Trvalo udržateľné využívanie lesnej pôdy

Opatrenia tohto špecifického cieľa sa zameriavajú na posilnenie biodiverzity krajiny, zvýšenie podielu obnoviteľných zdrojov energie, zlepšenie biodiverzity lesov, obnovu produkčného potenciálu v lesoch poškodených prírodnými pohromami a požiarimi a na zavádzanie preventívnych opatrení.

Opatrenie 2.1: Prvé zalesnenie nelesnej pôdy

Program zalesňovania pôd klasickými drevinami je súčasťou koncepčného dokumentu lesníckej politiky a v súlade s opatreniami EÚ je zameraný na podporu lesníctva, ktoré má prispieť k obnove a rozvoju ekologických a sociálnych funkcií lesov vo vidieckych oblastiach.

Prvým zalesnením stanovenej poľnohospodárskej a nepoľnohospodárskej pôdy by sa mali rozšíriť a skvalitniť lesné zdroje s cieľom chrániť životné prostredie, ako aj zmierňovať klimatické zmeny. Akékoľvek zalesnenie by sa malo prispôbiť miestnym podmienkam a malo by byť v súlade so životným prostredím a zlepšovať biodiverzitu. Cieľom opatrenia je posilnenie biodiverzity krajiny rozšírením zalesnených plôch.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Zalesňovanie, ochrana a ošetrovanie zalesnených plôch s nízkou produkčnou hodnotou

Opatrenie 2.2: Založenie porastov rýchlo rastúcich drevín

Cieľom opatrenia je zvýšiť podiel obnoviteľných zdrojov energie.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Založenie porastov rýchlo rastúcich drevín na nevyužívaných zátopových plochách riek

Opatrenie 2.3: Lesnicko - environmentálne činnosti

Leso-enviromentálna podpora je spôsobom podpory obhospodarovania lesov s cieľom zachovania a zvyšovania biologickej biodiverzity, zachovanie pôvodných lesov, udržiavanie vodných zdrojov a kvality vody.

Keďže navrhované opatrenia, ktorých realizácia je potrebná k dosiahnutiu stanovených cieľov, idú nad rámec všeobecne záväzných právnych predpisov upravujúcich hospodárenie v lesoch, je možné ich zabezpečiť len dobrovoľným prevzatím leso-environmentálneho záväzku vlastníkom, obhospodarovateľom lesa a následnou kompenzáciou nákladov vzniknutých nad rámec bežného obhospodarovania.

Cieľom opatrenia je zlepšenie biodiverzity lesov, ktoré sa dosiahne zachovaním lesných ekosystémov s vysokou hodnotou, podporou osobitných spôsobov obhospodarovania ochranných lesov a udržiavanie vodných zdrojov a kvality vody.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Ponechanie ochranných pásov v okolí potokov v extraviláne obci a vodného toku riek bez zásahu

Opatrenie 2.4: Obnova potenciálu lesného hospodárstva a zavedenie preventívnych opatrení

Cieľom opatrenia je obnova produkčného potenciálu v lesoch poškodených prírodnými pohromami a požiarimi a zavádzanie preventívnych opatrení.

Pre dosiahnutie cieľa opatrenia je potrebné:

- zachovať a zveľadiť lesy,*
- posilniť biodiverzitu a ekologickú stabilitu lesov,*
- zlepšiť verejnoprospešné funkcie lesov*
- zachovať pracovné príležitosti vo vidieckych oblastiach,*
- znížiť riziko pôdnej erózie – úpravou a novou výstavbou ciest, odvodňovacích kanálov, žlabov a pod. používaním nových techník a materiálov (široké pneumatiky na mechanizmoch)*
- zvýšiť ochranu lesov pred požiarimi.*

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Vybudovať škôlky pre sadenice úžitkových, okrasných drevín a ovocných stromčekov

Opatrenie 2.5: Založenie tradícií pestovania liečivých rastlín

Aktivity:

Podporovať pestovanie liečivých rastlín na plochách s osobitným režimom v chránených územiach

2.4.4.3 Vidiecky turizmus

Jedným zo strategických cieľov pre všestranný a dlhodobo udržateľný rozvoj vidieka Košického kraja je dosiahnutie úspechu v medzinárodnej konkurencii produktov cestovného ruchu.

Pre dosiahnutie tohto cieľa bude kľúčovým faktorom dôsledné rešpektovanie únosnosti vidieckeho priestoru a jasná deliaca čiara medzi destináciami zameranými na masové formy cestovného ruchu a tými, ktoré svoju budúcnosť spoja s komunitne orientovaným vidieckym turizmom.

Stratégiu rozvoja vidieckeho turizmu v Košickom kraji navrhujeme oprieť o dva piliere:

- Cieľová kvalita regionálneho produktu na úrovni európskych štandardov*
- Integrovaný systém propagácie destinácií vidieckeho turizmu*

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Špecifický cieľ 1: Cieľová kvalita regionálneho produktu na úrovni európskych štandardov

Opatrenie 1.1: Vzdelávanie a výmena skúseností v oblasti tvorby a manažmentu regionálneho produktu vidieckeho turizmu

Aktivity:

Školenia poskytovateľov ubytovacích a stravovacích služieb vidieckeho a TIC

Školenia podnikateľov v agroturistike

Školenia miestnych lídrov a profesionálnych pracovníkov ZCR

Školenia odborných sprievodcov

Výuka miestnych tradičných remesiel

Mediálne tréningy

Práca s mládežou v oblasti CR a pri vytváraní produktov CR

Opatrenie 1.2 Zavedenie značky kvality a oceňovania najlepších produktov vidieckeho turizmu v kraji

Aktivity:

Propagácia certifikovaných ubytovacích a stravovacích služieb na území

Opatrenie 1.3 Podpora tvorby regionálneho produktu vidieckeho turizmu v pilotných územiach

Aktivity:

Podpora investícií do ucelených produktov cestovného ruchu s celoročnou pôsobnosťou

ZEUS – kultúrno-historická cesta

Vybudovanie cyklotrás
Vybudovanie náučného chodníka – flóra a fauna mikroregiónu,
Vybudovanie vyhlídkovej veže a pozorovateľní
Tvorba podmienok pre splavovanie Latorice (prístavné móla, odpočinkové body)
Hipocentrum v Kapušianskych Kláčanoch / Drahňove
Kúpeľné a rekreačné centrá
Ubytovanie vo vidieckych domoch - budovanie mikroregionálnej siete

Špecifický cieľ 2: Integrovaný systém propagácie destinácií vidieckeho turizmu

Opatrenie 2.1 Vytvorenie integrovaného informačného systému propagácie turistických destinácií v kraji na báze web stránky

Cieľom opatrenia je postaviť systém propagácie odvíjajúci sa od jednej web stránky pre celý kraj, pričom špecifiká, jedinečnosť a zvláštnosti jednotlivých destinácií vidieckeho turizmu v ňom budú vyzdvihnuté.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Posilnenie činnosť a postavenie TIC vo Veľkých Kapušanoch

Rozvoj marketingu a medzinárodnej, cezhraničnej a komunálnej spolupráce v oblasti cestovného ruchu

Dopracovať a koordinovať aktivity v zmysle vypracovaného kalendára kultúrnych, športových a spoločenských podujatí

Zriadenie združenia cestovného ruchu / koordinácia aktivít

Nosné tradičné podujatia

Marketingový plán a marketingová komunikácia

E-turizmus – propagácia, predaj produktov a balíkov služieb cez internet

Vypracovanie návštevneho poriadku v lokalitách CHKO a PR

Vytypovanie lokalít / mŕtvych ramien, ktoré budú slúžiť pre rekreáciu

Opatrenie 2.2 Vytvorenie jednotného imidžu pre tlačené informačné materiály a systém ich distribúcie

Imidž regiónu by mal byť postavený na priateľskosti, spolupráci, identite špeciálnych miest a kvalite vzťahov a prostredia s dôrazom na hodnoty chránených území a udržateľnosť vidieckych spoločenstiev.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Tvorba manuálu publicity turistických trás a ostatných produktov cestovného ruchu v mikroregióne Použie

Propagačné materiály pod spoločným logom

Opatrenie 2.3 Monitoring spokojnosti klientov a propagácia pozitívnych príkladov

Aktivity:

Prostredníctvom regionálnych a národných médií systematicky propagovať pozitívne príklady spokojnosti klienta so službou a regionálnym produktom vidieckeho turizmu

Účasť na turistických výstavách

2.4.4.4 Obnoviteľné zdroje energie

Využívanie obnoviteľných zdrojov energie (OZE) je predpokladom pre trvalo udržateľný rozvoj vidieka, ako aj naplnenie strategických cieľov energetickej politiky na zabezpečenie diverzifikácie a bezpečnosti dodávok energie...

Za strategický cieľ v oblasti OZE preto považujeme:

Zníženie závislosti na dovoze prvotných zdrojov energie (zemný plyn, ropa, uhlie) a zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencieschopnosti poľnohospodárskeho sektoru KSK.

(Stratégia rozvoja vidieka)

Analýza územia mikroregiónu ukázala, že v danom území sú perspektívne tieto druhy obnoviteľných zdrojov energie:

- biomasa
- bioplyn
- slnečná energia
- geotermálna energia

Špecifický cieľ 1: Využitie biomasy ako najperspektívnejšieho zdroja energie v podmienkach KSK

Naša súčasná poľnohospodárska politika čiastočne rieši nadbytok poľnohospodárskej pôdy vývozom poľnohospodárskej produkcie, systémom údržby lúk a pasienkov, zatrávňovaním, zalesňovaním.

Tento prístup ale nemôže plne zaistiť udržanie potrieb ekonomickej a sociálnej úrovne vidieka. Preto sa hľadajú a využívajú ďalšie riešenia. Jedným z nich je orientácia na nepotravinársku produkciu a jej využitie, vrátane zavedenia netradičných energetických plodín, ktoré by zaistili suroviny pre energetický a chemický priemysel. Táto cesta využitia pôdy k zlepšeniu životného prostredia, zníženiu dovozu drahých surovín a stabilizácii vidieka.

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Opatrenie 1.1: Program výroby energetických plodín

Účelom opatrenia je realizovanie aktivít na zníženie závislosti na dovoze prvotných zdrojov energie (zemný plyn, ropa, uhlie) a zvýšenie ekonomickej prosperity a konkurencie-schopnosti poľnohospodárskeho sektoru.

Opatrenie zároveň prispieva k trvalo udržateľnému využitiu poľnohospodárskej pôdy a pozitívne vplýva na životné prostredie z hľadiska vybraných environmentálnych aspektov (protierózna funkcia, zadržiavanie vody v krajine, zvyšovanie biodiverzity a pod)

(Stratégia rozvoja vidieka KSK)

Aktivity:

Pestovanie rastlín pre výrobu biopalív (výroba **bioetanolu** – z obilia, kukurice, cukrovej repy - výroba **bionafty (MERO)** – predovšetkým z repky olejnej, slnečnice)

Pestovanie energetických rastlín (štiav, láskavec, komonica, cirok) a rýchlorastúcich drevín (vřba, topoľ, jelša) na energetické účely

Vyžitie nadbytku dopestovaných plodín z hustosiatych obilnín k výrobe biopalív (zo zrna), ďalej na energetické účely - k výrobe bioplynu (siláž, slama)

Využívanie poľnohospodárskej pôdy na energetické účely rozšírením krajinnej vegetácie / vetrolamy, remízky, prúcnú vegetáciu a porasty pozdĺž vodných tokov/

Zbytky zo spracovania kultúr vo viniciach a sadoch využiť na výrobu bioplynu i ako biomasa na spaľovanie.

Materiál získaný pri ich údržbe prirodzených a poloprirodzené trávnych porastov, použiť k energetickým účelom.

Orientovať sa na spájanie prevencie pred povodňami s pestovaním energetickej biomasy na lokalitách, ktoré môžu byť vhodne využívané na zbieranie dažďovej vody

Špecifický cieľ 2: Využitie slnečnej energie a bioplynu

Opatrenie 2.1 : Podpora výroby elektrickej energie a tepla zo slnečnej energie a bioplynu

Aktivity:

Vypracovanie pre – feasibility štúdie na výstavbu solárneho centra na využívanie slnečnej energie

Územia nevhodné na pestovanie plodín na ornej pôde (plytké, kamenité, svahovité, zamokrené pôdy), zatrávniť a surovinu získanú pri kosení využiť i na energetické účely (výroba bioplynu, spaľovanie).

Podpora pri budovaní objektov na bezpečné uskladnenie a spracovanie biologického odpadu zo živočíšnej výroby.

Podpora projektu bioplynových staníc.

Špecifický cieľ 3: Využitie geotermálnej energie

Územie Košického kraja, najmä Košická kotlina a Východoslovenská nížina, sa vyznačuje najvyššími hodnotami merného povrchového tepelného toku, prítomnosťou perspektívnych kolektorov. Značným potenciálom geotermu aj v oblasti strednotepelných zdrojov sa vytvára predpoklad na elektrárenské využitie s použitím technológie binárneho organického cyklu. Podľa doterajších zistení, kalkulácií a odhadov (zdroj TU KE – COZE) je možné vytvoriť elektrárenské kapacity na úrovni niekoľkých desiatok MWe .

(Energetická politika KSK)

Opatrenie 3.1 Program komplexného využívania geotermálnej energie

Aktivity:

Vypracovanie pre – feasibility štúdie na využívanie geotermálnych zdrojov v lokalitách Beša - Čičarovce, Ptrukša.

3. Realizovateľnosť stratégie rozvoja vidieka mikroregiónu Použie a jej financovateľnosť prostredníctvom operačných programov NSRR SR 2007 - 2013

Tabuľka č. 30

			PRV	ROP	OP ŽP	OP KaHR	OP Výsk.vývoj	OP Zam a soc inkl.	OP Vzdel.	OP IS	OP Doprava
	SP1	1.1.									
2.4.1 Životné prostredie	SP2	2.1.									
		3.1.									
	SP3	3.2.									
		1.1.									
2.4.2 Osídlenie a sídla	SP1	1.2.									
		2.1.									
	SP2	2.2									
	SP3	3.1									
		3.2									
		3.3									
		1.1.									
		1.2.									
	SP1	1.3.									
2.4.3 Ľudské zdroje		2.1.									
	SP2	2.2.									
		3.1.									
	SP3	3.2.									
		1.1.									
		1.2.									
2.4.4 Ekonomika vidieka	SP1	1.3.									
		2.1.									
		2.2.									
	SP2	2.3.									
		1.1.									
	SP1	1.2.									

Stratégia rozvoja vidieka mikroregiónu Použie

2.4.4.1.		2.1.									
Poľnohospodárstvo	SP2	2.2.									
		3.1.									
	SP3	3.2.									
		4.1.									
		4.2.									
		4.3.									
	SP4	4.4.									
		1.1.									
		1.2.									
	SP1	1.3.									
2.4.4.2.		2.1.									
Lesné		2.2.									
hospodárstvo		2.3.									
		2.4.									
	SP2	2.5.									
		1.1.									
		1.2.									
2.4.4.3.	SP1	1.3.									
Vidiecky turizmus		2.1.									
		2.2.									
	SP2	2.3.									
2.4.4.4.	SP1	1.1.									
Obnoviteľné zdroje	SP2	2.1.									
energie	SP3	3.1.									
	SP2	2.1.									
	SP3	3.1.									

4. Návrh systému implementácie stratégie rozvoja vidieka mikroregiónu

4.1. Inštitucionálne zabezpečenie riadenia stratégie

Riadenie Stratégie zabezpečujú:

- členovia **Združenia mesta a obcí Použia** (ZMOP) – starostovia obcí, poslanci obecných zastupiteľstiev, členovia jednotlivých obecných komisií, z pohľadu ekonomiky vidieka hlavne komisia regionálneho rozvoja, komisia cestovného ruchu, finančná komisia, sociálna komisia
- Úrad Košického samosprávneho kraja a jeho odbor regionálneho rozvoja

Stratégia bude implemetovaná v spolupráci so sociálno-ekonomickými partnermi na úrovni kraja, napríklad:

- Regionálna rozvojová agentúra v Kráľovskom Chlmci (RRA KCH)
- Partnerstvá sociálnej inklúzie
- ostatné sieťové inštitúcie pôsobiace na vidieku, napr. Vidiecky parlament Východ, Zväz poľnohospodárskych družstiev a obchodných spoločností, Združenie vlastníkov pôdy a agropodnikateľov a ďalšie záujmové združenia, ktoré majú súvis s navrhovanými opatreniami
- mimovládne organizácie, verejné a súkromné poradenské agentúry so skúsenosťami, odbornosťou v oblasti rozvoja vidieka (napr. Ľudia a voda, Sosna a pod., SAŽP) .

Stratégia bude Zastupiteľstvom Košického samosprávneho kraja zobraaná na vedomie, na manažmente sa spolupodieľa (okrem ZMOP a RRA KCH) aj Úrad Košického samosprávneho kraja, odbor regionálneho rozvoja.

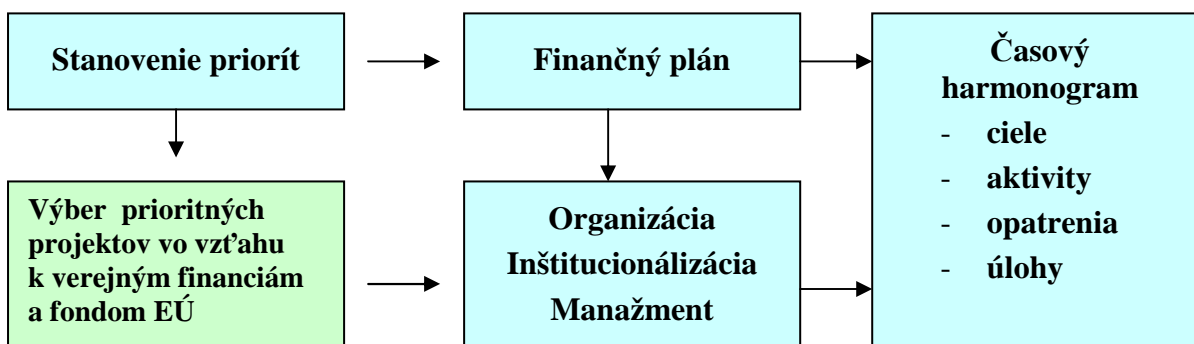
Riadenie Stratégie spočíva v nasledovných činnostiach:

- Koordinácia spracovania Stratégie;
- Vypracovanie manuálov k implementácii Stratégie;
- Zabezpečenie finančného pokrytia implementácie Stratégie;
- Usmerňovanie a kontrola činnosti implementačnej agentúry Stratégie;
- Zabezpečenie technickej stránky monitorovania implementácie Stratégie;
- Zabezpečenie nezávislého hodnotenia Stratégie;
- Publicita a informovanosť o Stratégii;
- Vytvorenie informačného systému implementácie potrebného pre finančné riadenie Stratégie,
- Archivácia relevantných dokumentov.

4.2. Inštitucionálne zabezpečenie plnenia špecifických cieľov a implementácie opatrení

- Implementáciu Stratégie rozvoja vidieka subregiónu zabezpečuje Regionálna rozvojová agentúra v Kráľovskom Chlmcí (RRA KCH)

Širšie súvislosti implementačného rámca stratégie rozvoja

Personálny manažment:

- Obce individuálne projekty
- Košický samosprávny kraj – podporné systémové opatrenia
- Štátne inštitúcie: kataster, ŽP, ochrana prírody,
- Výrobcovia a producenti
- Maloproducenti a malopestovatelia
- Poľnohospodárske firmy a farmári
- Podnikateľské subjekty v regióne
- Spolky, združenia a podobne

Možnosti financovania aktivít:

- Program rozvoja vidieka
- Regionálny operačný program
- Operačný program Vzdelávanie
- Operačný program Zamestnanosť a sociálna inklúzia
- Operačný program Životné prostredie
- Operačný program Teritoriálna spolupráca
- Operačný program Konkurencieschopnosť a hospodársky rast
- Operačný program Informatizácia spoločnosti
- Operačný program Zdravotníctvo
- Operačný program Doprava

4.3. Inštitucionálne zabezpečenie monitorovania a hodnotenia

Monitorovanie implementácie Stratégie zabezpečuje odbor regionálneho rozvoja ÚKSK v súčinnosti so Združením mesta a obcí Použia (ZMOP)

Úlohy monitorovania:

- Dozerať nad plnením cieľov Stratégie;
- Monitorovať implementáciu Stratégie podľa definovaných indikátorov výstupov, výsledkov a dopadov;
- Navrhovať a predkladať Združeniu mesta a obcí Použia (ZMOP) zmeny v obsahu Stratégie (špecifické ciele, opatrenia) v prípade, že definované špecifické ciele a opatrenia prestali byť relevantné pre rozvoj vidieka v kraji;
- Zabezpečiť súčinnosť a komunikáciu s nezávislým hodnotiteľom Stratégie;

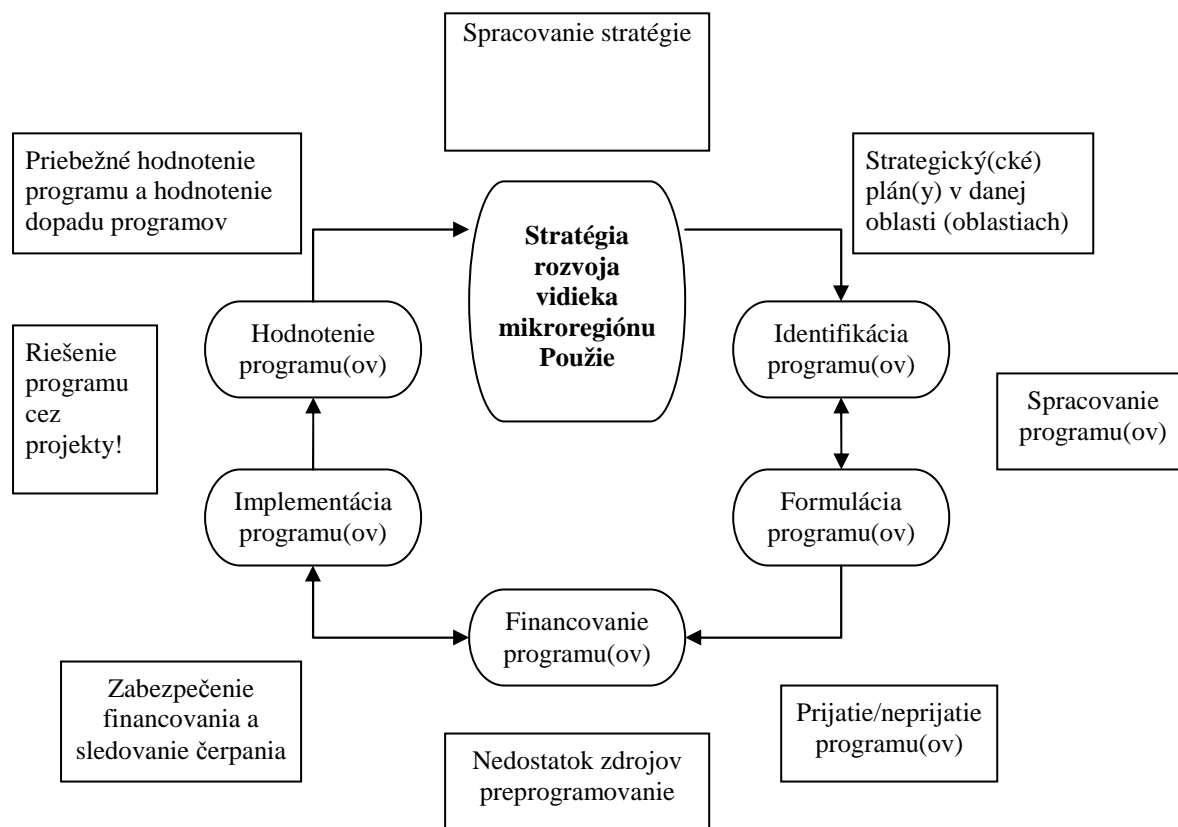
Hodnotenie Stratégie je zabezpečené nezávislým hodnotiteľom vybraným na základe verejného obstarávania (jednotlivec alebo spoločnosť), ktorý zhodnotí výsledky a dopady Stratégie na vidiek KSK a jeho sociálno-ekonomický rozvoj. Hodnotenie sa zabezpečí dvakrát – strednodobé a záverečné hodnotenie. Úlohou hodnotiteľa je na základe stanovených indikátorov hodnotenia, cieľových rovín a skutočnosti zodpovedať hodnotiace otázky a zistiť, či plánovaná intervencia splnila očakávané ciele.

4.4. Návrh kľúčových indikátorov na monitorovanie kvality života v mikroregióne

Tabuľka č.31

Oblasť	Názov ukazovateľa	Jednotka
Životné prostredie	Podiel obyvateľov pripojených k rozvodom pitnej vody	%
	Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu s čísiarňou odpadových vôd	%
	Podiel vytriedených zložiek komunálneho odpadu (papier, sklo plasty..) na celkovej produkcii komunálneho odpadu	%
	Počet vypracovaných územných plánov a urbanistických štúdií	počet
Ľudské zdroje	Podiel osôb zo znevýhodnených skupín s ukončeným základným vzdelaním	%
	Počet nových pracovných miest pre znevýhodnených uchádzačov	počet
	Podiel dlhodobo nezamestnaných umiestnených na trhu práce	%
	Miera dlhodobej nezamestnanosti na vidieku	%
	Počet absolventov projektov ďalšieho vzdelávania z vidieckych oblastí	počet
	Miera úspešnosti podávania projektov	%
Ekonomika vidieka	Podiel poľnohospodárskej pôdy obhospodarovanej ekologickým spôsobom	%
	Podiel ekologického a alternatívneho poľnohospodárstva na celkovej produkcii	%
	Počet novozaložených malých a stredných podnikov/1000 obyvateľov	počet
	Počet nových investičných projektov/1000 obyvateľov	počet
	Podiel domácností pripojených na internet/1000 obyvateľov	%
	Podiel využívanej pôdy z celkovej výmery PPF v kraji	%
	Rozloha pôdy využívanej na energetické účely	ha
	Počet poskytovateľov ubytovania na súkromí	počet
	Podiel certifikovaných zariadení vidieckeho turizmu	%
	Počet a inštalovaný výkon zdrojov elektrickej energie a tepla na báze obnoviteľných zdrojov energie/km ²	Počet,GWh,GJ

Schéma riadenia rozvoja vidieka v podmienkach mikroregiónu Použie
(PCM – Programme / Project Cycle Management)

Zásobník projektov

Regionálny zásobník projektov je v štádiu prípravy, po jeho skompletizovaní bude tvoriť prílohu tejto stratégie, ktorá bude priebežne aktualizovaná na úrovni samosprávneho kraja centrálné na Úrade Košického samosprávneho kraja a na úrovni mikroregiónu Použie v spolupráci s Regionálnou rozvojovou agentúrou v Kráľovskom Chlmci.

Použitá literatúra:

1. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja
2. Koncepcia rozvoja cestovného ruchu v Košickom samosprávnom kraji na roky 2005 – 2009
3. Stratégia rozvoja vidieka subregiónu Národného parku Slovenský raj
4. Územný plán veľkého územného celku Košického kraja
5. Stratégia rozvoja vidieka KSK
6. PHSR obcí
7. Mestská a obecná štatistika Štatistického úradu Slovenskej republiky /ŠÚ SR/
8. Koncepcia rozvoja cestovného ruchu v mikroregióne Použie na roky 2008 – 2013
9. Program integrovaného manažmentu vodných zdrojov na Zemplíne s dôrazom na zlepšenie kvality vôd v Zemplínskej Šírave
10. Zempléni szó, roč.17, č.28, s.3
11. Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001, ŠÚ SR

Web stránky:

12. <http://chu.enviroportal.sk>
13. <http://www.lesoprojekt.sk>
14. <http://www.enviro.gov.sk>
15. <http://www.kcmap.sk>
16. www.sazp.sk
17. <http://chu.enviroportal.sk>

Ďalšie zdroje informácií:

18. Úrad Košického samosprávneho kraja
19. Obecné úrady v mikroregióne Použie
20. Mestský úrad vo Veľkých Kapušanoch
21. Turistické informačné centrum Veľké Kapušany
22. Slovenská správa ciest
23. ÚPSVaR Michalovce
24. MVaRR SR
25. Katastrálny úrad Michalovce
26. Obvodný lesný úrad Michalovce
27. MŽP SR
28. SAŽP CKEP Prešov